

Universitatea „Babeș–Bolyai” Cluj Napoca
Facultatea de Teologie Romano-Catolică
Masterat – Consiliere Pastorală

Lucrare de masterat

Universitatea „Babeș–Bolyai” Cluj Napoca
Facultatea de Teologie Romano-Catolică
Masterat – Consiliere Pastorală

Arhiepiscopia de Alba Iulia
și muzica liturgică în secolul al XX.-lea

Coordonator științific:
Dr. Nóda Mózes

Absolvent:
Rózsa Imre-János

Cluj Napoca
2021

BABEŞ-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM

Római Katolikus Teológia Kar

Mesteri – Pasztorális Tanácsadás

**A Gyulafehérvári Főegyházmegye
és a liturgikus zene a 20. században**

Dolgozatvezető tanár:
Dr. Nóda Mózes

Végzős hallgató:
Rózsa Imre-János

Kolozsvár
2021

Tartalomjegyzék

Lucrare de masterat.....	1
Bevezető.....	5
Téma bemutatása.....	7
1. Római megnyilatkozások a liturgia zenéjéről.....	10
1.1. X. szent Piusz pápa.....	10
1.2. XII. Piusz pápa.....	12
1.2.1. Mediator Dei.....	12
1.2.2. Musicae sacrae.....	13
1.2.3. De musica sacra et sacra liturgia.....	13
1.3. A II. vatikáni zsinat tanítása.....	16
1.4. Az új Római Misekönyv Általános Rendelkezései.....	18
1.5. II. János Pál pápa.....	19
1.6. XVI. Benedek pápa.....	20
2. A gyulafehérvári egyházmegyében.....	22
2.1. Az egyházzene a 19. sz. végén és a 20. sz. elején.....	22
2.2. gróf Majláth Gusztáv Károly püspök.....	25
2.3. A bencések.....	26
2.4. Az I. világháború után a 20-, 30-as évek.....	27
2.5. A II. világháború idején és után.....	29
2.6. Márton Áron püspök.....	30
3. A II. vatikáni zsinat hatása.....	36
3.1. Jakab Antal püspök úr.....	36
3.2. A kommunizmus idején kiemelkedő egyéniségek.....	40

3.2.1. Boros István Valér.....	40
3.2.2. Guttman Mihály.....	40
3.2.3. Márk József atya.....	41
3.2.4. Angi István.....	41
3.2.5. Gál Alajos.....	42
3.2.6. Geréd Vilmos.....	42
3.2.7. Illyés István.....	42
3.3. Egyházzenei Bizottság.....	43
3.4. A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Zsinat.....	45
3.5. Énekgyűjtemények a 20. században.....	47
Zárógondolat.....	50
Letzter Gedanke.....	52
Felhasznált irodalom.....	53
Egyházi dokumentumok, lexikonok.....	53
Könyvek.....	53
Szaktanulmányok.....	54
Internetes források.....	54
F ü g g e l é k.....	56
Kántorok működési szabályzata.....	84
I.: A kántor alkalmazásának személyi és szakmai feltételei.....	84
II.: A kántor feladatköre, joga és illetményei.....	84
III.: A kántor megválasztásának és alkalmazásának módja.....	87
IV. : A munkaviszony megszűnése.....	87
Declarație pe proprie răspundere.....	89

Bevezető

A zene és ezen belül az Egyház zenéje körül mozgott és mozog életem, mondhatnám meghatározó szerepet tölt be mindennapjaimban. Már gyerekkoromtól szeretem és művelem tehetségem szerint. Hálával tartozom ezért elsősorban Istennek, aki énekhanggal áldott meg, de hála áldott lelkű édesapámnak is, aki előcsalogatta belőlem tehetségemet. És nem utolsósorban hála néhai Gál Alajosnak, a Gyulafehérvári Egyházmegyében életre hívott Zenei Bizottság alapító tagjának, aki gyerekkoromban plébánosom, a gyulafehérvári teológián pedig tanárom volt. Általa érezhettem és érthettem meg milyen szép és magasztos Istennek szolgálni.

Ezért választottam az egyházzene alakulását, fejlődését témámul, hogy jobban megismerjem és elmélyítsem ismereteimet egyházam és népem Istenes énekéről, zenéjéről.

A dolgozat három részre tagolódik. Az elején egy rövid áttekintést olvasható arról, hogy a zene a történelem folyamán mindig jelen volt az emberek életében. És bármennyire különböztek az Isten imádásának formái, megnyilvánulásai egymástól, az ének és a zene mindig segítette, kiegészítette sőt szebbé, ünnepélyesebbé tette a liturgiát.

Az első részben Római illetve Vatikáni dokumentumok bemutatásával betekintést nyerünk a 20. század liturgikus zenéjének alakulásáról. Az Egyház történetében először, a liturgia és azon belül a liturgikus zene megreformálásáról X. szent Piusz pápa ad gyakorlati utasításokat. Az általa kiadott rendelkezés szerint a liturgia zenéje legyen: szent, egyetemes és művészi. Később ezt három enciklikában egészíti ki XII. Piusz pápa, majd a II. Vatikáni Zsinat és nem utolsósorban a 2000-ben megjelent Római Miskönyv újabb kiadása. Ezt követi II. János Pál és XVI. Benedek pápa megnyilatkozása a szent zenéről.

A második részben 19. század végén és a 20. század első évtizedeiben az osztrák-magyar Egyház énekét/zenéjét és annak alakulását befolyásoló tényezőket és az erre vonatkozó rendelkezéseket találjuk. A Gyulafehérvári Egyházmegye ugyanis a 20. század elején a Monarchia része volt és az Erdélyi egyházmegye nevet viselte. 1932-ben a bukaresti római katolikus érsek felügyelete alá került és azóta a *gyulafehérvári egyházmegye* a neve – Gyulafehérvár központtal. Itt részletezve megtaláljuk a neves püspökök – gróf Majláth Gusztáv, illetve Márton Áron – a zene javára és annak áhítatkeltő művelésére kiadott körleveleit, megnyilvánulásait, rendelkezéseit. Ugyanakkor a század eleji kimagasló

zeneszerzők, karmesterek, kántorok munkásságát is – akik nagy hatással voltak az egyházi ének/zene alakulására. Az ő kiadványaikról is itt olvashatunk.

A harmadik rész az 1965-ben befejeződött II. Vatikáni Zsinat eredményeiről, hatásairól és a Gyulafehérvári Egyházmegyében való alkalmazásáról nyújt betekintést: kezdve dr. Jakab Antal püspök úr körleveleiben található rendelkezéseivel, kiemelve a neves egyéniségeket, akiknek az Erdélyi egyházmegye zenei életében meghatározó szerepük volt, majd pedig a kántorok képzése céljából, a Jakab püspök úr által élete hívott Egyházzenei Bizottságon át, az Egyházmegyei zsinat határozatain át, a Gyulafehérvári Egyházmegyében a 20. században megjelent énekgyűjteményekkel bezárva.

Téma bemutatása

Mióta ember él a földön, mindig hitt egy felsőbbrendű Lényben, akit valamilyen módon imádott és mindig mutatott be neki áldozatot. Vagyis az Isten imádása egyidős az emberiséggel. És azt is mondhatjuk, hogy már a kezdetektől – bár nagyon kezdetleges formában, mert azóta óriási fejlődésen esett át – maga a zene, az ének is jelen volt ebben az imádatban. Kezdetben csak az emberi hang (a vox humana), majd később különböző hangszerek jelentek meg a zenére fogékony vagy később hozzáértők kezében: pl. a koboz, a hárfa, a lant, a harsona, a kürt stb. Már a választott nép történetében is olvashatunk hangszerekről, amely a papok (Áron és leszármazottjai) kiváltsága volt. Pl.: Jerikó elfoglalásakor a papok a kürtöket fújták, a kis Dávid, a későbbi Dávid király, hárfájával oldja Saul király búskomorságát stb.

Amikor Jézus Krisztus elküldi a Szentlelket és útjára indítja az Egyházat, kezdetben a zsidó hagyományból merít, táplálkozik és alakult ki a keresztény liturgia. Elég ha az utolsó vacsorára gondolunk, hogy: „Miután elénekelték a zsoltárokat, kimentek az Olajfák hegyére.”(Mt. 26,30) Tehát az ének már ott is jelen volt az „első szentmise” után. Pál apostol pedig így buzdítja Korintusbeli híveit „Amikor egybegyűltek, akinek csak van dicsőítő éneke, tanítása vagy kinyilatkoztatása, nyelvadománya vagy magyarázata, az mind épületesekre szolgáljon.”(1Kor. 14,26)

Az Egyház megalakulása és liturgiájának kialakulása után sokkal későbbre tehető, az énekelt liturgia lejegyzése, rendszerezése, azonban az előbbi példából is következik, hogy a már létező dallamokat jegyezték le. Mert az ének és zene a liturgiában is egy „kommunikációs eszköz”.¹ Azóta nagyon sok forma és irányzat jelent meg az egyházzeneben is, az Egyház viszont mind a mai napig igyekszik a forrásokra irányítani az egyházzene örököseit és annak művelőinek figyelmét. Ratzinger bíboros, a későbbi XVI. Benedek pápa szerint, a liturgiáról nem lehet beszélni, hogy ne lenne szó a szent zenéről. Ahol a liturgia nincs jól értelmezve, ott a zene is elveszti valódi értelmét és ez fordítva is igaz, ha helyesen járnak el.² A liturgia ugyanis ének/zene nélkül is érvényes, de énekelve sokkal ünnepélyesebb és magasztosabb. Általa a lélek szárnyalni képes.

A liturgia zenéjére mindig igényes volt az Egyház. Énekvezéreket, énekeseket később zeneszerzőket és zenészeket kért fel azért, hogy olyan műveket komponáljanak, illetve olyan

1 VÁRNAGY Antal, *Liturgia*, Lämpás Kiadó, Abaliget, 1999, 46.

2 Joseph RATZINGER, *Új éneket az Úrnak!*, Jel kiadó, Budapest, 2007, 189.

dallamok szülessenek, amelyek által a szent liturgia, amelynek szerves része a szent zene, valóban Istennek tetsző legyen. A szent zene három legfontosabb jellemzőjét írásban csak a 20. században fogalmazta meg X. szent Piusz pápa a „Tra le sollicitudine” kezdetű Motu Proprio-jában, mely szerint a liturgia zenéje művészi, egyetemes és szent legyen, mégis e három jellemző végig kíséri a szent zene teljes egészét, a kezdetektől napjainkig, sőt ebből forrászik minden más zene. Volt idő, amikor feltétele volt a papságra való felkészülésnek a zenei hallás és az éneklő hang.

Megjegyzendő, hogy a meglévő himnuszok és más egyházi énekek lejegyzése és csoportosítása éppen egy szerzetes nevéhez fűződik és róla kapja a nevét is. Ennek neve a gregorián³: a keresztény egyház kíséret nélküli, egyszólamú, latin nyelvű dallamkincse. A 9-10. században keletkezett elnevezés I. (Nagy Szent) Gergely pápához (kb. 530-604) kapcsolódik, aki kezdeményezte az Európa-szerte énekelt liturgikus egyházi énekek összegyűjtését és csoportosítását (Gregorius; gregorianus /lat./ = Gergely; Gergely szerinti)”. Ugyanis a gregorián ének az egyetlen olyan stílus, amely a „liturgiában született”⁴, vagyis énekelt liturgia. Ezt fogalmazza meg a II. vatikáni zsinat is: „Az Egyház a gregorián korálist tekinti a római liturgia sajátos énekének. Ezért a liturgikus cselekményekben, elismerve a többi jogosultságát is, ennek kell elfoglalnia az első helyet.” (SC 116)

És hogy a zene fogalmán belül mi az egyházzene, arra tömören így válaszolhatunk:

„Az európai zenei örökség legalább a fele egyházzene, vagyis az istentisztelet, illetve a vallásos áhítat számára írt művek sokasága. [...] Az egyházzene beható tanulmányozása és értő előadása azonban nem csak az igényes elméleti és gyakorlati zenei alapozó képzést igényli, hanem egy részben zenén kívüli jelentős ismeretanyag elsajátítását is, mely segít feltárni e hatalmas repertoár zenei-vallásos és általános kulturális jelentését.”⁵

A valóságban mégis azt látjuk, hogy ahhoz, hogy a gregorián megmaradó része legyen a liturgiának a templomi közösségek körében, nagyobb tömegeket kellene megszólítson, hogy így az énekek részévé váljanak a liturgiának. Mert sajnos a hívők nagy része csupán „jól akarja érezni magát” a liturgián. Ezért „az egyházban százmilliók élnek vallásilag és zeneileg alantas, sőt egyre alantasabb zenével.”⁶

3 ARANY János: *Zenetörténeti vázlatok.*, Egyetemi jegyzet gyanánt. Debrecen, 2017. 16.

4 DOBSZAY László, *Az élő gregorián*, in: *Psallite sapienter*, A 80 éves Béres György köszöntése, Verbényi István, (szerk.), Szent István Társulat, Budapest, 2008.

5 Egyházzene.hu / Egyházzene tanszék / *Utak az egyházzenehez*
<https://egyhazzene.hu/egyhazzene-tanszek/utak-az-egyhazzenehez/>

6 SZENDREI Janka, *A gregorián és az egyházzene mai problémái*, in.: *Magyar Egyházzene*, II/3., (1994/1995), 279.

A mindennapjainkban azt is látjuk, hogy a liturgia és azon belül a liturgia zenéje sajnos ma sem felel meg kifogástalanul sem a pápa rendelkezésének sem az egyes püspökök elképzelésének. Hisz mindig találunk emberi vonásokat, amiből kifolyólag sem az egységes, sem a művészi sem pedig az egyetemes jelzővel nem jellemezhető egyes liturgiák éneke/zenéje. És ez nemcsak vallásonként különbözik, hanem a római katolikus Egyházunk egy-egy régiójának gyakorlatában is eltérőek hagyományaink. Napjainkban már sajnos minden úgynevezett könnyed zenei stílus „bekerül” a templomba és bár az előljárók kifejezik nemtetszésüket, mégis úgymond megtűrik azzal érvelve, hogy a fiatalokat csak ezáltal lehet az oltár köré gyűjteni.

A következőkben 20. századi Római megnyilatkozásokat szeretnék bemutatni a liturgia zenéjéről. Kezdve X. és XII. Piusz pápák enciklikáival, folytatva a II. Vatikán zsinat a liturgia és annak zenéjére vonatkozó részeivel, a Római misekönyv új kiadásának zenére vonatkozó részeit, végül pedig II. János Pál, és XVI. Benedek buzdításait hozom.

1. Római megnyilatkozások a liturgia zenéjéről

A 19. és 20. század fordulóján Giuseppe Sarto, a közel hetvenéves velencei bíboros-pátriárka, későbbi X. Piusz pápa, igazi lelkipásztor volt. Bár nem beszélt nyelveket, de papként már a 19. század végén és pápaként a 20. század elején a Római egyházban a liturgia megújulásáért számtalan kezdeményezés fűződik nevéhez.

1.1. X. szent Piusz pápa

A 20.sz. Első pápája (1903-1914). Pápai jelmondata: „Mindent megújítani Krisztusban.” Nagy figyelmet szentelt a liturgia és a szakrális zene reformjának is. Tőle származik a liturgikus élet kulcsszava, a tevékeny részvétel. Az volt a célja, hogy „a hívek a szentmisét imádkozzák, és ne mise közben imádkozzanak”⁷ Ezért adta ki és rendelte el kötelező érvényűvé az egész világegyház számára szent Cecília napján (1903 november 22-én) a korszak legfontosabb egyházzenei rendeletét, a „*Tra le sollicitudini*” kezdetű Motu Propriót. Az egyházi zene célját abban határozta meg, hogy „ébressze föl a hívekben az áhitatot és könnyítse meg az imádságot.” Különös figyelmet szentelt a gregorián éneknek. Egyházzene reformját azzal kezdte, hogy megalapította Rómában 1911-ben az Egyházzenei Főiskolát, melyet XI. Piusz pápa Pápai Egyházzenei Intézet néven a szentszéki háttérintézményévé tett. Az intézmény feladata ma is az, hogy az egyházzene gyakorlati és elméleti oktatásával, vizsgálatával és terjesztésével foglalkozzon s erre a célra egyházzenészeket és egyházzenét tanító tanárokat képezzen.⁸

Az Egyház ősi hagyománya, az egyházatyák tanítása, a püspökök nyilatkozatai, egyházi rendelkezések és 1903: X. Pius *Tra le sollicitudini* zenei motu proprioja 3 követelményt határoz meg az egyházzene ismertető jegyeként:

- *szent* (a liturgiák tartalmával és formájával összhangban álló, a világi hangvételt elkerülő);
- *egyetemes* (objektív jellegű, Isten igéjének és a liturgia "üzenetének" hordozására alkalmas, s nem egyén vagy csoport vallási élményének kifejezésében kimerülő);
- *művészileg értékes* (akár egyszerűbb, akár komplikáltabb művészi formákat használ).

7 Magyar Kurir: *Szent X. Piusz pápa*
<https://www.magyar Kurir.hu/hirek/szent-x-piusz-papa>

8 Magyar Kurir: *XVI. Benedek és az egyházzene*,
<http://www.magyar Kurir.hu/hirek/xvi-benedek-es-az-egyha zzene/>

Ezt az eszményt legtökéletesebben a gregorián ének hordozza, melyet épp ezért a római egyház (más zenék létjogosultságát nem tagadva) egészen sajátjának tekint, liturgiájában első helyre tesz, s minden más szent zene számára mintának állít.⁹

A pápa motu proprioja teljesen kizárja a liturgiából a népnyelvet, vagyis minden ének, változó és közös rész latinul kell elhangozzon, mivel ez a római egyház hivatalos nyelve. Arra is kitér, hogy a szövegek sem változhatnak, nem lehet őket felcserélni, kihagyni, vagy más szöveggel helyettesíteni, hanem csak ahogyan elő van írva.¹⁰ Az egyházi zenedarabok mindig őrizték meg műfaji sajátosságait, és ne legyenek koncertszerűek, valamint pl. a Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, stb. miserészek megmaradjanak szöveghűen kidolgozva. A zsoltároknál pl. a pápa teljesen betiltja a „koncertzsoltárokat”.¹¹ Az énekesek helye és feladata is pontosan elő volt írva a pápai rendelkezésben. A celebráns és segédkezők dallama mindig gregorián dallam kell legyen és soha nem kísérhető orgonával, viszont a liturgia többi része a leviták karára tartozott. Ők, ha világi emberekből is tevődtek össze, jelen esetben az egyházi kart helyettesítették, így az éneknek, amit énekelnek karének jellegűnek kell maradnia. Nem veheti át a szóló ének a szerepet, hanem bele kell illeszkednie a kari énekbe. Az énekesek csak férfiak lehetnek, ha magas szoprán és alt hangra van szükség, akkor ezt a szerepet fiatal fiúk veszik át, az egyház régi hagyománya szerint. A hangszerek csak támogatják az énekeket, az ének van a fő helyen, valamint a hosszú előjátéknak és betétdallamoknak nincs helye.

Az orgona csak kíséretként kell jelen legyen a szertartásokban, mivel a legfontosabb az egyházi ének. A többi hangszer csak akkor használható, ha az egyházmegyei hatóság külön engedélyt ad rá. A hangszerek csak támogatják az énekeket, az ének van a fő helyen, valamint a hosszú előjátéknak és betétdallamoknak nincs helye. A zongora és egyéb hangos hangszerek is, főként az ütős hangszerek. A zene-bandáknak nincs helye a templomokban, csak püspöki jóváhagyással zenélhetnek templomban, akkor is csak illő, komoly zenét és semmi világi zenét. Szintén ugyan ezek előírásával zenélhetnek a templomon kívül tartott körmeneteken is. Valamint csak latin nyelven.¹²

9 *Magyar Katolikus Lexikon/ Főszerkesztő Diós István; szerkesztő Viczián János Szent István Társulat Könyvkiadó Bp. 1993 - 2010 - egyházzene*
<http://lexikon.katolikus.hu/E/egyh%C3%A1zzene.html>

10 X. PIUSZ, *Tra le sollecitudini*, in.: Varga László (szerk.), *Documenta Musicae Sacrae, A szent zene dokumentumai X. Pius pápa motu propriojától napjainkig*, Malezi, Vác 2005.

11 X. PIUSZ, *Tra le sollecitudini*, 26.

12 X. PIUSZ, *Tra le sollecitudini*, 27-28.

A pápa saját rendelkezése továbbá előírja, hogy az egyházmegyék püspökei gondoskodjanak a megfelelő emberek segítségével bizottságokat létrehozni, a kispapokat kellő képzésben részesíteni, hogy zeneileg is szakképzésként hagyják majd el a szemináriumot. A tanárok, kántorok, orgonások kiképzésére saját egyházi zeneiskolákat alapítsanak. Valamint a nagyobb székesegyházaknál, főbb templomoknál visszaállítani a régi Schola Cantorumokat.¹³

A dokumentum után öt évvel az egyház *Graduale Vaticanum* néven megjelentette a régi, eredeti gregorián dallamokkal ellátott miseénekek könyvét.¹⁴

A széles körű reform újabb képviselője Eugenio Pacelli, már bíborosként számos nemzetközi eseményen képviselte a pápát. Így 1938-ban Budapesten, a 34. Eucharisztikus Világkongresszuson is. Budapesti látogatása alkalmával a Pázmány Péter Tudományegyetem díszdoktorává avatták és a következő évben ő lett

1.2. XII. Piusz pápa

Kevéssel a II. világháború kitörése előtt választották pápává (1939–1958). Ahogy a háború alatt, a viláégés után XII. Pius továbbra is elsődleges kötelességének a béke ügyének előmozdítását tartotta. Ő volt az első pápa, aki teljes mértékben felhasználta a tömegkommunikáció összes eszközét, hogy szózataival lelket öntsön híveibe.

Jelentős újításokat vezetett be az egyház belső életében. Három körlevele jelent meg, amelyekben a liturgia zenéjéről az ő gondolatait és utasításait találjuk:

1.2.1. Mediator Dei

1947-ben megjelent apostoli körlevelében, mely „első hivatalos római reakció a liturgikus mozgalomra”¹⁵ így fogalmaz: „A gregorián ének a katolikus Egyháznak sajátja, amelyet őseitől örökölt, amelyet a századok folyamán gondosan megőrzött, és amelyet a hívek számára is, mint az ő sajátjukat ajánl, sőt a Liturgia egyes részeinél kifejezetten elő is ír”¹⁶ Kihangsúlyozza, hogy a gregorián ének ékeesebbé és ünnepélyesebbé teszi a liturgiát és a

13 X. PIUSZ, *Tra le sollecitudini*, 28-29.

14 RADÓ Polikárp, *A megújuló istentisztelet*, Múlt – jelen – jövő, Ecclesia, Budapest, 1973, 108.

15 NÓDA Mózes, *Élő liturgia*, A II. vatikáni zsinatot megelőző liturgikus megújulás és hatása az erdélyi egyházmegye liturgikus életére, Szent István társulat, Verbum, Budapest-Kolozsvár, 2012. 58

16 XII. PIUSZ pápa „*Mediator Dei et hominum*” kezdetű apostoli körlevél a szent liturgiáról. A füzet a Szent István Társulat kiadásában, Budapesten jelent meg év nélkül (1948-ban). Az elektronikus változat a Szent István Társulat engedélyével készült Budapesten. 186 p

hívők áhítatát nagy mértékben növeli. „Nagyon is szükséges, hogy a hívek ne mint kívülállók és néma szemlélők vegyenek részt az istentiszteleten, hanem megkapja lelküket a Liturgia szépsége... A közösség, ha áhítattal vesz részt az áldozatban, hogyan is hallgathatna ilyenkor, hiszen szent Ágoston szerint „aki szeret, az énekel”, és miként a régi mondás tartja: „aki énekel, kétszeresen imádkozik”.¹⁷ A szentatya még a modern zenének is teret enged a liturgiában, ha nincs világius jellege illetve, ha nem „különcködés”¹⁸ vagy nem bántja a liturgikus cselekmények szentségi jellegét. Az egyházi népénekek kifejezett előmozdítására buzdít, ha az szép és méltóságával a hívek áhítatát fokozza. A nép közös éneke legyen „egy szív és lélek”¹⁹ ahogy az a testvérekhez és az örök Atya gyermekeihez illik.

1.2.2. *Musicae sacrae*

1955 Karácsonyán megjelent enciklikában is tárgyalta az egyházzénét: Az egyház feladata, hogy megvédje a szent zenét mindentől, ami csökkenthetné annak méltóságát, mivel a zene része Isten imádásának²⁰. Ezért szükség van tehetséges és szorgalmas emberekre, akik a zene üdvösséges formáját elősegítik és hozzájárulnak megfelelő működéséhez a liturgiában. A gregorián énekek folyamatos éneklésével egyetemes lesz a római liturgia – vallja a pápa – és ezáltal bárhol otthon fogja érezni magát a hívő bárhol a világon. A liturgia énekeit már kis kortól kezdjék el könnyebb dallamokban a gyerekeknek tanítani, mert a szent zene magukban a szent cselekményekben és a szertartások végzésében foglal el előkelő helyet. Méltósága pedig abban rejlik: „annál nagyobb a szent zene méltósága és ereje, minél közelebb áll a keresztény kultusz legfőbb tevékenységéhez, vagyis az Eucharisztikus oltáráldozathoz”²¹

1.2.3. *De musica sacra et sacra liturgia*

instrukciójában a szent zenét 1958-ban így osztályozza: - a gregorian ének, amely a római egyház legsajátosabb zenéje, - a szent polifónia, - a modern zene, amelyet ha áhítat és az ájtatosság szelleme jellemez, használható a liturgiában, - a szent orgonazene, amennyiben hozzájárul a liturgia szépségéhez, - a himnuszok (népénekek) „használhatók bizonyos alkalmakkor a liturgikus szertartások alatt”, - a vallásos zene, bár hatékony segítője a

17 XII. PIUSZ: *Mediator Dei* 187 p

18 XII. PIUSZ: *Mediator Dei* 188 p

19 XII. PIUSZ: *Mediator Dei* 189 p

20 XII. PIUSZ pápa: *MUSICAE SACRAE* enciklikája a szent zenéről, 1955. 21.

21 NÓDA, *Élő liturgia*, 63

vallásnak, de mert nem istentiszteleti céllal íródtak, ezért csak magánjátatosságok alkalmával engedélyezett²².

Az instrukció szerint hiteles gregorián ének olyan, amelyet a Vatikán standard kiadásai tesznek közzé, vagy amelyet egy adott egyház vagy vallási közösség számára a Rítusok Szent Gyülekezete hagyott jóvá. Ezért a kiadók, akik ezt az engedélyt kapják, kötelesek tehát a dallamot és a szöveget is pontosan reprodukálni minden részletben jóváhagyott módon. Az instrukció a szent zene ápolóiról és vezetőiről a 97 és 98. pontban így fogalmaz:

97. A szakrális zenében részt vevőknek - zeneszerzőknek, orgonistáknak, kórusvezetőknek, énekeseknek és hangszereseknek - mindenekelőtt kiemelkedő keresztényeknek kell lenniük, és példákat kell mutatniuk a többi hívőnek, akik megfelelnek a közvetlen vagy közvetett résztvevők szerepének a szent liturgiában.²³

98. A keresztény hitben és az erkölcsben való kitűnés mellett ezen személyeknek rendelkezniük kell a szükséges képesséssel is, hogy teljesítsék a liturgiában való részvételük különleges szerepét.

a) A szakrális zene zeneszerzőinek alapos ismeretekkel kell rendelkezniük a liturgia történelmi, dogmatikus vagy doktrínális, gyakorlati és rubrikás szempontjairól; tudniuk kell latinul; végül pedig jól képzettnek kell lenniük mind a szent, mind a világi zene művészetében és történetében.

b) A szervezőknek és a kórusvezetőknek átfogó ismeretekkel kell rendelkezniük a liturgiáról és a kellő ismeretekkel a latin nyelvről; végül pedig jól képzetteknek kell lenniük művészetükben, képeseknek kell lenni arra, hogy érdemben és kompetens módon elvégezzék szerepüket.

c) Az énekeseket, mind a fiúkat, mind a felnőtteket, meg kell tanítani a liturgikus funkciók és az általuk énekelt szövegek értelmére, amennyiben képesek megérteni, mert akkor éneklésüket megértő elme és szerető szív ihlette. és valóban megkönnyítik, hogy megfeleljen egy intelligens ember szolgálatának. Meg kell tanítani őket a latin szavak helyes és megkülönböztető kiejtésére is. A lelkészeknek és a közvetlenül a felelősöknek gondoskodniuk kell arról, hogy a rend és az igaz odaadás uralkodjon az egyház azon részében, amelyet az énekesek használnak.

d) A szent zenét végző hangszereseknek nemcsak jól képzetteknek kell lenniük hangszereik technikáinál, hanem tudniuk kell, hogyan lehet alkalmazkodni a szent zene lejátszásához. A szent liturgiában kellőképpen tanítani kell nekik, hogy odaadásukat művészi előadás tanúsítja.²⁴

A pápa szorgalmazza, hogy legalább a nagyobb templomokba szervezzenek elsősorban férfiakból vagy fiúkból álló kórusokat vagy scholákat, esetleg nőkből vagy lányokból, de a férfiakat el kell választani a nőktől vagy a lányoktól, hogy bármi félreértés elkerülhető

22 NÓDA, *Élő liturgia*, 63

23 XII. PIUSZ: *De musica sacra et sacra liturgia - Útmutató a szakrális zenéhez és a szent liturgiához Kiadta a Rítusok Szent Kongregációja -1958.*
<https://adoremus.org/1958/09/instruction-on-sacred-music/>

24 XII. PIUSZ: *De musica sacra et sacra liturgia*

legyen.²⁵ Továbbá ideális és dicséretre méltó, ha az orgonisták, kórusvezetők, énekesek, hangszeres szakemberek és mások, akik az egyházi zene szolgálatába álltak, tehetségeikkel járulnak hozzá Isten szeretetéhez és a vallásos odaadás szellemében tegyék azt anélkül, hogy fizetést várnának érte.²⁶ „A szakrális zene és a liturgia szorosan kapcsolódnak egymáshoz; A szent ének a liturgia szerves részét képezi ... ezért a szent zene és a szent liturgia oktatása nem választható el egymástól: mindkettő a keresztény élethez tartozik.²⁷ A pápa szorgalmazza az iskola fontosságát, mint a nevelés helyszínét, ahol megszerezhetik a fiatalok a kellő érettséget, hogy jó társadalmi és keresztény életet élhessenek. A vallási előjáróknak gondoskodniuk kell arról, hogy az egész közösség megfelelő képzettséggel rendelkezzen az éneklésben és ne csak énekesei legyenek.²⁸

Kívánatos lenne, fogalmaz a Szentatya, ha a hangszereket teljes egészében kihagynák a liturgiákról (legyen szó akár csak orgonáról, vagy bármilyen más hangszerről), mert van hangszer, ami megfelelő a szent zenéhez pl. az orgona, és van ami nagyon nem tud alkalmazkodni, a szent zene sajátosságaihoz. A szent liturgiában csak azokat a hangszereket lehet használni, amelyeket egy előadó személyesen játszik, nem pedig azokat, amelyek mechanikusan vagy automatikusan játszanak.²⁹

Összegezve a pápa a hívek tevékeny részvételét sürgeti: teljesebb módja a részvételnek, amikor a hívek a miséző papnak liturgikusan válaszolnak, mintegy »párbeszédet folytatva«³⁰ vele, a rájuk eső részeket fennhangon mondván.

A XXIII. János pápa által 1962-ben összehívott II. Vatikáni zsinat egyik leghasznosabb rendelkezése, hogy bevezette a liturgia lefordítását a nép nyelvére. A folytatásban a zsinat a szent zenével kapcsolatos rendelkezéseit olvashatjuk.

1.3. A II. vatikáni zsinat tanítása

Az alábbiakban az 1967-ben megjelent (ma is érvényes) római instrukció (MUSICAM SACRAM)³¹ kivonatának fontosabb pontjait hozom, az egyház zenéjéről. Az instrukció a 1963 decemberében megjelent Sacrosanctum Concilium konstitúciót részletezi és egyszerűbb

25 XII. PIUSZ: *De musica sacra et sacra liturgia* 100

26 XII. PIUSZ: *De musica sacra et sacra liturgia* 101

27 XII. PIUSZ: *De musica sacra et sacra liturgia* 104

28 XII. PIUSZ: *De musica sacra et sacra liturgia* 110

29 XII. PIUSZ: *De musica sacra et sacra liturgia* 60

30 NÓDA, *Élő liturgia*, 64

31 Az 1967-es (ma is érvényes) római instrukció (MUSICAM SACRAM) kivonata
https://egyhazzene.hu/wp-content/uploads/2018/12/musicam_sacram.pdf

nyelvezete a világegyház egyházzeneszei számára fogalmazódott meg, s mint ilyen a gyulafehérvári egyházmegye híveire is kötelező érvényűek. Az alábbi szöveg nem fordítás, hanem rövid összegzés, azzal a törekvéssel azonban, hogy tartalmilag hűségesen megfeleljen a szövegnek. Fontosabb pontok:

1. A II. vatikáni zsinat liturgikus konstitúciója az irányadó.

4. Szent az a zene, melyet a liturgikus celebrációra alkottak és a formák szent tisztaságával rendelkeznek. Fajai: gregorián ének, szent polifónia (régie és új), orgona (vagy egyéb hangszeres) zene, egyházi népének akár liturgikus, akár szimplán vallásos jellegű.

5. Az istentisztelet nemesebb formát nyer, ha a szolgálattevők énekliek (mind a maga szolgálata szerint) a nép pedig részt vesz benne. A liturgikus zene áldásai: az imádság vonzóbb kifejezése, a liturgia misztériumának feltárulása, a szívek egyesítése, a mennyei dolgokhoz való felemelés és a mennyei Jeruzsálem liturgiájának előre ábrázolása.

11. A szertartás méltósága nem a zene komplikáltságától függ, hanem a méltó celebrációtól s hogy minden rész a maga sajátos természetének megfelelően legyen előadva. A díszesebb énekeket csak akkor énekeljék ha van, aki megfelelően elő tudja adni.

19. A kórus vagy a szkóla különleges fontosságot kap ma, amikor a liturgikus megújulás zsinati normáit kell a gyakorlatba átültetni. Az ő kötelességük biztosítani, hogy minden részt a maga természetének megfelelően, különböző zenei formában adjanak elő.

23. A kórust a templom alaprajzának megfelelően úgy kell elhelyezni, hogy a) a gyülekezet részének is lássék, ugyanakkor speciális szerepének is megfeleljen, hogy b) könnyen tudja teljesíteni liturgikus funkcióját, és hogy c) könnyen részt tudjon venni a misében (áldozás). Ha a kórusban nők is vannak, azt tilos a szentélyben elhelyezni.

24. Az énekkar tagjainak a zenein kívül liturgikus és lelki képzést is kell adni.

34. A polifon vagy zenekaros ordinárium megengedett, de a népet nem szabad abból teljesen kizárni.

35. Az Úr imájának legjobb előadása, ha a nép együtt énekliek a pappal. Ha latinul énekliek, tartsák meg hagyományos dallamát.

39. Kapjanak (megfelelő oktatás után) meghívást a hívek is, hogy legalább vasár- és ünnepnapon a zsolozsma egyes részeit (elsősorban a Vesperást) közösen végezzék. Oktassák őket, hogy a zsoltárokat keresztény értelemben értsék, saját imádságukban is alkalmazzák, s így jobb érzékük legyen az Egyház közös imádságának használatára.

43. A kiemelkedően fontos szentségek, szentelmények kiszolgáltatását énekelve kell végezni, amennyire lehetséges. De tilos az ünnepélyesség örve alatt bármi világiast vagy az istentisztelethez méltatlant beengedni (például esküvőkön).

44. Az egyházi év jeles eseményeinek, főképpen a nagyheti szertartásoknak adjanak illő ünnepélyességet az énekkel.

50. A latin énekes misében a gregoriánt, mint a római liturgia sajátos énekét, kiváltságos hely illeti. Készüljenek kiadások könnyebb dallamokkal a kisebb templomok részére is. A hagyományozott örökség és újabb kompozíciók is becsben tartandók és használandók.

52. Az egyházzenei örökség megőrzése és fejlesztése érdekében igen fontos, hogy a zenét tanítsák és gyakorolják a szemináriumokban és noviciátusokban. Főképpen a gregorián gyakorlását kell előmozdítani, mert saját jellegével az az egyházzene fejlődésének bázisa.

56. Különösen fontosak a pap énekei, a pap és a nép dialógusai, s amit a pap a néppel együtt énekel. A zenészek vegyék alapul a latin liturgia hagyományos dallamait, s azoktól inspirálva alkossák meg a népnyelvű változatot.

59. A zenészek az egyházi hagyomány folytatásának szellemében kezdjenek e munkához. Vizsgálják meg a múltból örökölt műveket, típusaikat, jellemző vonásaikat; tanulmányozzák az új liturgikus törvényeket, hogy az új művek ne legyenek méltatlanok a múlthoz.

60. Időre van szükség az új dallamok kipróbálásához. De még kísérletben sem szabad olyant bevezetni, ami méltatlan a hely és a liturgia szentségéhez.

62. A hangszerek akár kíséretként akár szólisztikusan hasznára lehetnek a celebrációnak. Az orgona nagy becsben áll a latin egyházban, más hangszerek csak akkor, ha a templom méltóságával összhangban vannak, s a hívek épülését szolgálják.

64. A kísérő hangszerek könnyítsék meg a tevékeny részvételt. Ne legyenek olyan hangosak, hogy elfödjék a szöveget. Amikor a pap vagy szolgálattevő hangosan beszél, némán kell maradniuk.

67. Az orgonisták és más zenészek ne csak a hangszerben legyenek jártasak, hanem a liturgia szellemében is, hogy ha improvizálniuk kell, az is feleljen meg a rész természetének.

A kivonat fontosabb pontjainak felsorolása után az új Római Misekönyv Általános Rendelkezéseit szeretném bemutatni. A II. Vatikáni Zsinat határozata szerint megújított és VI.

Pál pápa által kihirdetett Római Misekönyv harmadik kiadása az Országos Liturgikus Tanács összeállításában készült a Magyar Katolikus Püspöki Kar megbízásából a hivatalos vatikáni kiadás alapján.

1.4. Az új Római Misekönyv Általános Rendelkezései

A zsinat által megújított liturgia misekönyvének legutóbbi (harmadik) hivatalos mintakiadása 2000-ben jelent meg Rómában³², amely foglalkozik a szentmisén megszólaló zenével, az énekesek szerepével, illetve magukkal az egyes énekekkel, énekelt miserészekkel. Pl. az állandó miserészek (ordinárium) szövege eddig sem volt elhagyható vagy lecserélhető, de az új misekönyvi előírások ezt sokkal világosabban kimondják, vagy olyan kell legyen a liturgia énekrendje, amelybe a hívek be tudnak kapcsolódni, a zenei szolgálóknak pedig lehetővé kell tenni, hogy megfelelő módon megáldozhassanak a misében. A kántor és az énekkar már nem a hívek általános szerepénél, hanem a „sajátos szolgálatok” között van tárgyalva, ez egyfelől elismerés is lehet, másfelől pedig kihívás, hogy az énekvezetők és énekesek megfelelő módon ismerjék a liturgiát. Tehát csak jól felkészült emberek vállalhatják a liturgia szolgálatát, akik jól ismerik a szabályokat, előírásokat.

Az ének jelentőségéről a 41. pontban ezt olvassuk: „Törekedni kell azonban mindenképpen arra, hogy a szolgálattevők és a nép éneke ne hiányozzék a vasárnapok és a kötelező ünnepek miséin.”

A Misekönyv 313 pontja szerint az orgonát és a többi engedélyezett hangszert megfelelően kell elhelyezni, hogy mind az énekkarnak, mind az éneklő népnek segítségére lehessenek, és amikor önálló szerepet töltenek be, mindenki jól hallhassa azokat. Úgy illik, hogy az orgonát megáldják, mielőtt liturgikus használatra igénybe veszik. Advent idején az orgonát és más zeneszerszámokat azzal a megszorítással használják, hogy feleljen meg ezen idő jellegének, és ne elővételezze az Úr születésének teljes örömét. A Nagyböjtből az orgona és más zenei eszköz csak az ének kíséretére van megengedve, kivéve a Laetare vasárnapot (Nagyböjt IV. vasárnapját), a főünnepeket és az ünnepeket.

A szent csendről is kifejezetten beszél: 45. A maga idejében meg kell tartani a szent csendet, mint a szertartás szerves részét. Jellege az alkalomhoz igazodik: a bűnbánatnál és a Könyörgésre való felhívásnál ki-ki magába száll; az olvasmányok vagy a homília befejeztével

32 Az új Római Misekönyv Általános Rendelkezései, Szent István Társulat, Budapest, 2009
<http://tar.liturgia.hu/Dokumentumok/Romai%20Misekonyv/A%20romai%20misekonyv%20altalanos%20rendelkezesei.pdf> 41p

röviden elmélkedik az elhangzottakról; áldozás után pedig szíve mélyén dicséri és imádja Istent. Kívánatos, hogy már a liturgikus ünneplés előtt csendet tartsanak a templomban, a sekrestyében, a raktárban és a közeli helyiségekben, hogy mindenki áhítatos lélekkel készülhessen fel a szent cselekményekre.

A Misekönyv harmadik kiadása II. János Pál pápasága idején jelent meg, aki a kommunizmus nehéz éveiben kerül szent Péter székébe és számtalanszor kéri híveitől a Szentírás bátorító felszólítását „Ne féljetek”. És bár a liturgia zenéjével külön dokumentumban nem foglalkozik, de a gregorián hagyományra épülő zene mellé örömmel fogadta, az 1984 óta a Rómából útjára induló Világifjúsági Találkozók fiatalos, ritmusos zenéjét is a liturgiában, főleg ha az a templomon kívül került megünneplésre. Természetesen ezáltal nem emelte egyenrangúvá az Egyház hivatalos és elismert zenéjével.

1.5. II. János Pál pápa

A templomok kántorainak, karnagyainak figyelmébe ezeket ajánlotta:

"Ha a liturgia összes szereplője - pap, diakónus, akolitusok, ministránsok, felolvasók, zoltározók, szköla, a zenészek, a kántor és a hívek - között jó együttműködés alakul ki, akkor megfelelő lelki közeg jön létre, mely a liturgia pillanatában valóban intenzív, átfogó és gyümölcsöző lesz. A liturgikus ünneplés zenei szempontját ezért nem lehet improvizációra, vagy egyénieskedésre építeni, hanem jól irányított és előkészített legyen, összhangban egy kielégítő liturgikus rend normáival és követelményeivel. Ez a gyümölcse a liturgikus nevelésnek." - olvashatjuk a Gregorián Társaság honlapja – Könyv és CD ajánló záró-gondolataként.³³

1999 Húsvétján a szent pápa levelet intéz a művészekhez és biztatóan, nagyra értékelve Istentől kapott tehetségüket a művészeket a teremtő Isten képmásainak nevezi, de a különbséget is meghatározza: míg Isten a semmiből, bármilyen alapanyag felhasználása nélkül létre, éltre kelt valamit, valakit – addig a művész a meglévő anyagot formálja és alakítja át. „A művészi alkotás, amit a szerencsés lélek létrehoz, nem az a művészet, ami maga Isten, hanem csak közlés és részesedés belőle.”³⁴ A művész hivatása a szép szolgálata, ezért az Istentől kapott talentumot nem lehet elásni, hanem ki kell bontakoztatni a felebarátok, az egész emberiség javára. A művészet mindig kapcsolatban állt és áll az Egyházzal. A zeneirodalom legtöbb műve valamilyen szinten kötődik az Egyházhoz úgy szövegében,

33 A Gregorián Társaság honlapja Könyv és CD ajánló
http://www.gregoriantarsasag.hu/konyvcd.php?tan=documenta_ms.htm

34 II. János Pál pápa: Levél a művészekhez 1999
<https://www.villanyharfa.hu/egyhazi-dokumentumok/48/level-a-muveszekhez>

helyszínében, mint éppen lelkiességében. Vagyis az Egyház és művészet kölcsönösen keresi és támogatja egymást, mert csak így tudja megélni hivatását. A zeneművész a szent cselekményekből és szent szövegekből ihletődik, az Egyház pedig szívesen fogadja és támogatja azt, hogy mindaz, amit őriz és képvisel művészi szinten jut el az egyénekig és a művészet talán fogékonyabbá teheti az egyént az Egyház ajánlata, szolgálata igénybevételére.

A szent pápa 27 év alatt a világ több országát meglátogatta és mindenhol örömmel vette a helyi szokások és kultúrák nyelvét, motívumait. E nyitottságnak az ellentéte tapasztalható a konzervatív nézeteket valló Ratzinger bíboros, a későbbi utódja pápaságának idején.

1.6. XVI. Benedek pápa

Aki ismeri Ratzinger bíborost, később XVI. Benedek pápát tudja, hogy a Szentatya nemcsak kedveli a zenét, de maga is naponta játszik zongoráján. Ám XVI. Benedek számára a zene nem pusztán kedvtelés. Minden alkalmat megragad, hogy – szavaival és szertartásainak példájával – tudatosítsa a hívőkben az igazi liturgikus zene fontosságát.

2002-ben – még bíborosként jelenik meg *A liturgia szelleme* című könyve, amelyben a liturgiát és benne a liturgia zenéjét egy freskóhoz hasonlítja, amelyet óvni kell, mert „bizonyos restaurálások és a rekonstrukciók veszélyeztetik, és attól kell félni, hogy tönkre is teszik”³⁵ A Bibliában elsőként a fáraó fogságából a Vörös tengernél – mely előképe a bűntől való szabadulásnak – olvashatunk éneklésről, de a Biblia utolsó könyvében, a Jelenések könyvében is az üdvözültek serege, a Bárány dalát zengi. A kettő között találjuk a keresztény liturgiát. Dávidot zsoltáraival, később Izraelt és az Egyházat is a Szentlélek tanítja. Ezért ez a fajta zene karizma, lelki adomány. „A Szentlélek a szeretet és ő teremti az éneklést.”³⁶ A mai kor könnyűzenéjéről nem beszél bizakodóan a Szentatya, sőt kihívásnak tekinti, amellyel szemben meg kell védeni a liturgiát és az örök értékeket. Arra buzdít, hogy illeszkedjünk bele a már előttünk járó liturgiába, amely az egész teremtést átfogja.

2006-ban a Sixtus-kápolnában rendezett hangverseny végén a Szentatya ennek kapcsán egyenesen a zsinat idején sokat hangoztatott „aggiornamento” kifejezést használta: „a szent zene hiteles megújítása (aggiornamento) csakis a múlt értékes hagyományához, a gregoriánhoz és a szent polifóniához illeszkedve valósítható meg. (...) Az egyházi közösség

35 Joseph RATZINGER: *A liturgia szelleme* Szent István Társulat, Budapest 2002

36 XVI. Benedek gondolatai az egyházi énekről

<https://vasarnap.hu/2020/04/16/xvi-benedek-egyhazzene-rock-popkultura-liturgia/>

mindig is támogatta mindazokat, akik a múlt megtagadása nélkül keresték az új kifejezési módokat.”³⁷

2007-ben jelent meg apostoli buzdítása az Eucharisziáról, *Sacramentum Caritatis* (A szeretet szentsége) címmel. A szentmise méltó ünneplése kapcsán ezt írja a szent zenéről: a szent liturgia nagyon változatos, így az egész embert képes megszólítani. A gesztusok egyszerűsége, a meghatározott sorrendben és kellő időben adott jelek józansága többet közölnek és jobban bekapcsolják a résztvevőket, mint a felesleges művésziességek. A liturgiában valójában nem mondhatjuk, hogy minden ének egyforma értékű.³⁸ E tekintetben kerülni kell a felületes improvizációt vagy az olyan zenei műfajok bevezetését, melyek nincsenek tekintettel a liturgia tartalmára. A liturgia elemeként az éneknek be kell épülnie az ünneplés sajátos formájába.

*A Szentírásból vett olvasmányokat soha ne helyettesítsék más szövegekkel, bármilyen jelentősek is volnának lelkipásztori vagy spirituális szempontból: „Semmi lelkeségi vagy irodalmi szöveg nem éri el a Szentírásban, Isten Szavában lévő gazdagságot és értéket”.*³⁹

A fontosabb római megnyilatkozások bemutatása után, dolgozatom második részében arról szeretnék betekintést nyújtani, hogy hogyan alakult az egyház zenéje a gyulafehérvári egyházmegyében a 20. század első felében. Kezdve azzal, hogy milyen volt a helyzet a századfordulón, folytatva a bencések tevékeny szolgálatával, amikor sok kiadvány látott napvilágot, jellemezve a háborúk idején lévő helyzetet, majd a két nagy püspök Majláth G. Károly és Márton Áron püspökök megnyilatkozásaival zárva.

37 Magyar kurír – XVI. Benedek és az egyházzene
<https://www.magyarkurir.hu/hirek/xvi-benedek-es-az-egyhazzene/>

38 A Sacramentum Caritatis az énekekről
<https://www.villanyharfa.hu/egyhazi-dokumentumok/23/a-sacramentum-caritatis-az-enekekrol>

39 A Verbum Domini az énekekről
<https://www.villanyharfa.hu/egyhazi-dokumentumok/22/a-verbum-domini-az-enekekrol>

2. A gyulafehérvári egyházmegyében.

A Rómában elindított reform hamar eljutott a magyar területekre is. Számos neves és lelkes képviselője van e korszaknak is, akik életre váltották a megújulást. Közülük többen a forrástól – Rómából – merítkeztek és hozták el a magyar területekre is a megújulás frissítő összetevőit.

2.1. Az egyházzene a 19. sz. végén és a 20. sz. elején

A 19. és 20. század fordulóján Erdély az osztrák – magyar monarchia része volt és a Kalocsai érsekséghez tartozott, ezért itt is a magyarországi helyzet volt az irányadó. Csak a trianoni békeszerződés (1920) után csatolták Romániához. A Szentszék és a román állam közötti egyezség alapján, amely 1930-ban lépett érvénybe, a bukaresti római katolikus érsek felügyelete alá került és 1932 óta a *gyulafehérvári egyházmegye* nevet viseli – Gyulafehérvár központtal. Bár politikailag többször változott a hovatartozása, egyházi vonalon mindig kapcsolatban maradt az Anyaországgal.

A 16. század közepétől zenei szempontból a liturgiában is elterjedt a középkori zeneszerzők műveinek bemutatása olyannyira, hogy a liturgiákban a gregoriánnak, mint a liturgia elsődleges zenéjének elsősege, csupán egy-egy proprium tételben vagy a zsolozsmában kelt életre. „A római Cappella Sistina által megszólaltatott mintaszerű liturgikus zene a korban különlegesnek számított”⁴⁰ A liturgián elhangzó ének/zene 19. század közepére sajnos Magyarországon is nagyon eltávolodott az alapoktól, az Egyház hivatalos zenéjétől, a gregoriántól. Zene centrikus lett és már nem a liturgia mondanivalója volt a szempont, hanem a polifónia sokrétűsége, amely a hangszeres zene fogalmába mindent beengedett és valóban színházias jellegűvé vált az istentisztelet. És mint ilyen, egyáltalán nem volt áhítatkeltő, hanem inkább „szórakoztató muzsika.” (Gondolok itt pl. a különböző hangnemekben megírt Mozart, Schubert vagy más zeneszerzők által megírt misékre, amelyek szövege ugyan az Egyház által előírt liturgia szövege, de nem ez volt a fontos, hanem a zenei szempont, a dallam és a harmóniák. Néha perceken át ismétlődik egy-egy szó vagy mondatrész pl. Sanctus illetve Agnus Dei tételekből, ami már túl sok arra, hogy a liturgiába beleférjen. Mint kompozíciók, zenei szempontból, nagyon szépek és értékesek, de hosszúságuk miatt, inkább a liturgián kívül ajánlottak).

40 HORVÁTH Ágnes: *A Cecilianizmus Magyarországon 1870–1950* 1.
http://real.mtak.hu/79480/1/Cecilianizmus_Parlando_PDF_u.pdf

Ebben az időben a római katolikus egyház liturgikus ének/zenéje Erdélyben is annyira elvilágiasodott, hogy örömmel csatlakoztak az úgynevezett *Cecilianista mozgalomhoz*, amely a németországi Regensburgból fejtette ki hatását hazánkban is. Az 1868-ban alapított egyházzenei mozgalmat Szent Cecíliáról, az egyházzene védőszentjéről nevezték el. Vezérük Franz Witt⁴¹ zenészpap volt, aki a dómban volt több évig énekes, majd a Szent Emmerám-templom mellett működő iskolában tanár és egyházi karnagy. E mozgalom a 19. sz. közepétől, a bécsi klasszikus világias-színházias hangszerkíséretes figurális zene helyett, a gregorián és a Palestrina-stílus elsőségét hirdette és szorgalmazta. Európa több országában is csatlakoztak a mozgalomhoz. A magyar területekre nemcsak kottákat és liturgikus könyveket, folyóiratokat juttattak el, hanem személyes kapcsolatok is születtek. A mozgalom lehetőséget biztosított arra, hogy az igényesebb illetve tehetősebb magyar karnagyok Regensburgban képezhessék magukat.

A 19. század második felének magyar (Erdély is) egyházzenei helyzetét így jellemezte Harmat Artúr, a 20. század első felének jelentős magyar egyházi karnagya:

„Németes népénekeink a falun, és koncertező hangszeres zenénk a városi templomokban már csak igen keveseket elégített ki. A németországi ceciliánus mozgalomnak és az általa megreformált egyházi zenének itthon is egyre több híve lett. Valamit tenni kellett már nálunk is a jobb jövő érdekében.”⁴²

Abban az időben, az Egyházban, a zene intézményes kerete nagyon hiányzott. Nem volt képzés, de még a kántorok/énekvezérek fizetése is rendezetlen volt. Már a mozgalom kezdetekor akadtak olyanok, akik erre vállalkoztak, akik el tudták hozni az ott hallottakat, tanultakat és be tudták mutatni az itthoniaknak. A hatás nagyon hamar megmutatkozott, hisz már 1871-től ceciliánus szellemű énekkar indult és regensburgi mintára énekiskolát hoztak létre Budapesten. Erdélyben pedig Szatmáron ugyanabban az években megalakul az első Cecília Egyesület Nitsch József⁴³ vezetésével. Ezáltal több elhivatott egyházzeneész és pap kiemelkedő munkássága eredményezte a mozgalom pozitív hatását a mi egyházmegyénkben is, akik meghatározták az egyház zenei életének alakulását.

Ebben a megújulást eredményező mozgalomban nagy szerepet játszott *Liszt Ferenc* magyar zeneszerző, mert „valószínű, hogy a ceciliánus eszmékkel Liszt ismertette meg

41 WATZATKA Ágnes: *Az egyházzene fővárosa: Regensburg* - Keresztény szó 2008/december
<https://keresztenyso.verbunkiado.ro/archivum/2008/december/11.html>

42 HORVÁTH: *A Cecilianizmus Magyarországon 1870–1950* 2.
http://real.mtak.hu/79480/1/Cecilianizmus_Parlando_PDF_u.pdf

43 NÓDA: *Élő liturgia* 64

magyarországi kortársait.⁴⁴ A neves zeneszerző, aki többször elzarándokolt Regensburgban a nagyheti szertartásokra, a római és a regensburgi székesegyházak énekharangjának teljesítménye, – amelyeket egyenrangúnak tartott – többszöri meghallgatásának élménye alakította egyházzenei ideálját. Zenei szempontból általa kezdődött el a cecilianizmus mozgalom hazánkban is. Elterjesztésében barátai segítettek, akik készletet éreztek arra, hogy a szent liturgia valóban Istennek tetsző lehessen.

Liszt magyar baráti köréhez tartozott a magyar cecilianizmus legfontosabb személyisége, életre keltője, *Bogisich Mihály* (1839–1919) címzetes püspök, egyházzeneész. Bogisich a budapesti zenei életben is jelentős szerepet játszott, zeneszerzőként, magánénekesként (tenor) működött. A Magyar Tudományos Akadémia tagjaként fontos és úttörő kutatásokat folytatott a régi magyar népdalok tárgyában. Könyveket, népdalgyűjteményt publikált. „1897-ben megalapította az Országos Magyar Cecília Egyesületet (OMCE), melynek haláláig elnöke volt.”⁴⁵

Abban a korban e mozgalom szintén kimagasló egyénisége volt *Szautner Zsigmond* (1844–1910) igazgató-karnagy, orgonaművész, zeneszerző és tanár. Ő és titkára, Bogisich, a magyar kormány megbízásából⁴⁶ németországi tanulmányútra utazott, hogy az ottani egyházzeneét tanulmányozza. Kapcsolatot ápolt Franz Witt-el a mozgalom alapítójával, akinek levelezésében több mint 80 Magyarországról (benne Erdélyből is) írt levél található. Megrendelte a *Musica Sacra* Regensburgban megjelenő folyóiratot, amelyben ő is publikált a magyarországi helyzetről. A Pesti fő plébániatemplom kórusának karnagyaként maga is komponált liturgikus szövegekre zenéket, amelyeket nemcsak Budapesten, de külföldön is többen énekeltek, repertoárjukra tűztek.

Szintén kimagasló vezető egyéniség volt ebben a korban *Kersch Ferenc* (1853–1910). Az esztergomi bazilikában mintaszerű egyházi zenét honosított meg, és énekiskolát is alapított. A *Sursum corda* katolikus kántorkönyvnek ő a szerzője, amely 1902-ben jelent meg, litániákat és népdalokat tartalmaz gregorian harmonizálással és egyházas stílussal.

Bármennyire is próbálkoztak és erőfeszítéseket tettek e téren a fentebb felsorolt kimagasló egyéniségek és társaik, a reform nem vált széles körűvé. Csak a szakemberekhez

44 HORVÁTH: *A Cecilianizmus Magyarországon 1870–1950* 2.
http://real.mtak.hu/79480/1/Cecilianizmus_Parlando_PDF_u.pdf

45 Magyar Kurír: *A magyar cecilianizmus apostola* – Száz éve halt meg Bogisich Mihály egyházzeneész, plébános <https://www.magyarKurir.hu/hirek/a-magyar-cecilianizmus-apostola-szaz-eve-halt-meg-bogisich-mihaly-egyhazzenesz-plebanos>

46 HORVÁTH: *A Cecilianizmus Magyarországon 1870–1950* 4.
http://real.mtak.hu/79480/1/Cecilianizmus_Parlando_PDF_u.pdf

jutott el a kezdeményezés, a vidéki templomokban még csak nem is hallottak róla. Akkoriban még nagyon kevés volt a hivatásos, fizetett zenész, énekes, kántor. Ha volt is nagyon kevés egyházközség engedhette meg magának, hogy ilyen célt is támogasson. A legnagyobb akadály azonban mégsem ez volt, hanem sokkal inkább a közömbösség. Csak és kizárólag ott tudott elindulni az egyházzenei reform, ahol a helyi püspök esetleg pap, plébános felpártolta az ügyet. Mivel a papság nem értette meg a mozgalom pozitív hatását és hosszú távú eredményét, emberi gyarlóság miatt, mert nagyon óvakodtak az újtól, nem volt az ügynek kellő támogatója, sőt sokszor hátráltatói voltak a liturgia őrzői, védői.

Talán kissé derülátóbban lehet jellemezni a 20 század első feléből az erdélyi helyzetet. A megújulást egyik kimagasló elősegítője

2.2. gróf Majláth Gusztáv Károly püspök

Ebben az időben (1897 – 1938) gróf *Majláth Gusztáv Károly* volt Erdély püspöke, aki nagy figyelmet szentelt az oktatásnak és nevelésnek. Magánvagyonából és papi jövedelméből tanulmányi segélyeket osztott, támogatta az iskolákat és ifjúsági lapok megjelenését. Magán és püspöki jövedelméből főleg a középiskolákat vette gondjaiba, melyekben a jövő vezető rétege nevelkedett. 1901-ben részt vett a regensburgi Cecília mozgalom nagygyűlésén. Körlevelet intézett 1903 augusztusában papjaihoz, melyet a regensburgi *Musica Sacra* folyóirat is közzétett, amelyben külön részben felhívja a figyelmet a Cecília mozgalom elért sikereire, méltatja eredményeit és szorgalmazza az egyházzeneire való odafigyelést. A püspök a szegények felkarolása mellett, az ifjúságban a jövő zálogát látva, minden megnyilatkozásában az ifjúság széles körű nevelését szorgalmazta. Az új kiadványokról mindig értesítette papjait és buzdította őket, hogy vásárolják meg és tanulmányozzák azokat.

Még abban az évben, 1903-ban, Csíksomlyón is megalakul az egyházmegyei Cecília-egyesület, amely Majláth püspököt fővédnökévé választja. A püspök előírta papjainak, hogy: „szentbeszédekben és a katekézisekben magyarázzátok meg behatóan a szent szertartásokat a népnek, tanítsátok őket ismerni kivált a liturgikus istentisztelet magasztosságát, fektessetek nagyobb súlyt az ifjúság énektanítására.”⁴⁷ A kántorokat pedig arra szólítja fel, hogy a továbbképzőkön vegyenek részt és hozzanak létre énekkarokat az egyházmegyében. A pápa motu proprioja alapján a papok és a kántorok liturgikus továbbképzése kötelező érvényű lesz az egyházmegyében is, és mivel az egyházmegyére is jellemzővé vált az „érzelgős és öntelt”⁴⁸

47 NÓDA, *Élő liturgia*, 158.

48 NÓDA, *Élő liturgia* 158

dallamvilág a liturgikus énekek helyett, a püspök a latin gregorián énekek tanítását rendelte el. „Ahhoz, hogy egységes legyen a liturgia éneke az egyházmegyében az országos egyesület által elfogadott *Sursum corda* énekeskönyvet kell használni – mise alatt más éneket nem szabad énekelni.”⁴⁹

2.3. A bencések

A magyar liturgikus mozgalom népszerűsítői és lelkes terjesztői ebben a korban a bencések és ezen belül is kiemelkedő egyéniség: *Szunyogh Xavér Ferenc*, aki 1913-ban belépett a bencés rendbe és már teológusként társaival fordítani kezdték a nagy bencés klasszikusokat. Elsőként szorgalmazta, a szentmise előtt vagy után gyakorlat helyett, a szentmisében történő áldoztatást. Azt szerette volna elérni, hogy »az egyénekben öntudatos élet«⁵⁰ alakuljon ki. A *Regnum Marianumból* a volt nevelői (Prohászka Ottokár, Mailáth Gusztáv, Shvoy Lajos) későbbi püspökök támogatták tevékenységét.⁵¹ Legmaradandóbb érdeme a teljes magyar-latin misszálé kiadása, melynek jelentősége abban állt, hogy a világi hívők felkészülhettek és a magyar fordítás által belekapcsolódhattak a szent cselekményekbe. 1938-ban a budapesti Eucharisztikus Világkongresszus után jelent meg az *Örök misekönyv*, amelynek célja „tömegmozgalommá kell szélesíteni a liturgiát.”⁵²

A liturgikus megújulási mozgalom lelkes terjesztője volt *Korompai József*, a gregorián énekekért rajongott. Átala a növendékek is megszerették. Ide sorolható még, Radó Polikárp bencés, Halász Piusz és Rajeczky Benjamin cisztercita, Sík Sándor piarista, Unghváry Antal ferences, Cséfalvi Nándor jezsuita és nem utolsósorban Bálint Sándor néprajzkutató.⁵³

A megújulás tehát lassan ugyan, de folyamatosan terjedt. Egyre többen képezték magukat Regensburgi egyházzenei iskolában és ezáltal egyre többen csatlakoztak a Cecilianista mozgalomhoz. A teológiai tanárok közül többen Rómában, a liturgia forrásánál, tanultak egyházzenét: Werner Alajos, Szigeti Kilián, Teller Frigyes, Naszály Emil.⁵⁴ X. Piusz pápa motu proprioja után folyamatosan jelennek meg az egyházi zenével foglalkozó kiadványok. 1912-ben megalakul a *Katolikus Kántorszövetség* és 1913-ban a szövetség havonta Egerben megjelenő folyóirata a *Katholikus Kántor*. 1915-ben a Szent István Társulat

49 NÓDA, *Élő liturgia* 158

50 NÓDA, *Élő liturgia*, 66

51 NÓDA, *Élő liturgia*, 65

52 NÓDA, *Élő liturgia*, 67

53 NÓDA, *Élő liturgia*, 70-72

54 NÓDA, *Élő liturgia*, 64

sorozatot indít: *Egyházzenei Kiadványok* címen, hogy az egyházi népénekek egységesek legyenek. Emellett a magyar püspöki kar is gyakran adott ki körlevelet az egyházzenéről, mintegy súlyt adva az egyházzene fontosságának, amelyben mindig a forrásokra utalva megújulásra buzdították a szent zene művelőit és tovább adóit. Az utasítások ellenére abban az időben is akadtak helyi túlzások, visszaélések ezért Majláth püspök úr 1920-ban a *Sursum corda* és a Kájoni János *Cantionale*-ja mellé elrendeli a *Baka János* -féle énekeskönyv használatát⁵⁵.

Kurzusokat is kezdenek szervezni a liturgiáról a papságnak és a kántori szolgálat tevőknek. 1911-ben Máriaradnán a papságnak, 1913-ban Temesváron a kántoroknak, egyházzeneszereknek. Majláth püspök „szorgalmazza”⁵⁶, hogy minél több pap és kántor vegyen részt ezeken, felszólítva a papokat, hogy ez idő alatt tegyék szabaddá kántoraikat és anyagiakban is tegyék lehetővé, hogy a kántorok ezeken részt vehessenek.

2.4. Az I. világháború után a 20-, 30-as évek

Az ígéretes fejlődés lendületét az I. világháború megtörte, de nem tudta elfojtani, sőt a háború után megújuló mozgalom újra fellendülése mellett, új célkitűzések jelentek meg, melyek máig éreztetik hatásukat.

1925-ben a Szociális Testvérek Társaságának közreműködésével, Kolozsváron, szerveztek egy hónapos tanfolyamot a kántorok számára. A továbbképző tananyaga sokszínű volt: Liturgika, zeneelmélet, összhangzattan, formatan, zenetörténet, zeneesztétika, énektanítási módszertan, magánének, orgona, karének és gyakorlati képzés.

Közben sok-sok év után valóra vált Liszt Ferenc egykori álma, amelyet még a Cecilianista mozgalom megismerésekor eltervezett és valóra kívánt váltani itthon is: 1926-ban megnyílt a Zeneakadémián az *Egyházzenei Tanszék*. Ennek eredményeként már 1929-ben Frankfurtban alapított egyesületben két neves magyar egyházzenei szaktekintély, Harmat Artúr és Bárdos Lajos is fontos pozíciókat töltött be.⁵⁷ És a 40-es években már több mint 70 képzett fiatal magyar karnagy művelte az egyházzenét az ország területén.

1927 szeptemberében Csíkszeredában a *Katolikus Nagygyűlés* kimondta, hogy dalárdákat kell létrehozni és gyakoroltatni kell az emberekkel a népénekeket, valamint

55 NÓDA, *Élő liturgia*, 159

56 NÓDA, *Élő liturgia*, 158

57 HORVÁTH: *A Cecilianizmus Magyarországon 1870–1950* 11.
http://real.mtak.hu/79480/1/Cecilianizmus_Parlando_PDF_u.pdf

kötelező egy hangjegyes, egységes egyházi énekeskönyvet kiadni. Emellett pedig kötelező tantárggyá kell tenni az énekoktatást és az énekórákat főtantárgyként kell tanítani.⁵⁸

A sok célkitűzés egyike volt a magyar egyházi népénekek reformja, melynek leghatásosabb eredménye az egységes magyar templomi népénektár. Mindez az 1931-ben megjelenő *Szent vagy Uram*⁵⁹, - még ma is használatban lévő – orgonakíséretes népénekeskönyvben teljesebben ki. Szerkesztői Harmat Artúr zeneszerző – karnagy és Sík Sándor római katolikus papköltő voltak, akik a két világháború közötti időben alkottak maradandót az utókornak. Felkutatták a régi kódexek zenei kincsét, a feledésbe ment régi dallamokat, átjavították a használatban lévő énekek szövegeit és dallamait. Az új énekeskönyvet első években nem mindenütt fogadták lelkesedéssel, de mint azt ma már tudjuk, mégis ez lett az első kiadvány, amelyet a kántorok nagy része még ma is szívesen használ. 1935-ben megjelenik a *Magyar Cantuale*⁶⁰, amely több kiadást ért meg, ebben gyűjtötték össze az egyházi kórusok számára az értékes műveket. A dallamok revízióját Kodály Zoltán végezte, általa az énekek új kíséretet kaptak.⁶¹

Másik sajátos vonása volt az új magyar, nemzeties egyházi zene megteremtése, a következő alapelvek nyomán: 1. a dúr-moll hangnemi világ helyett a modális hangnemek használata a gregorián szellemében 2. Palestrina-stílus imitáció használata 3. a magyar zenei hagyomány beépítése (rég magyar népénekek)⁶²

1937-ben Brassóban szervezték meg az első *Katolikus Dalos ünnepet*, amelynek ünnepi szónoka Márton Áron volt. Ő szent beszédében a kereszténységben gyökerező népi kultúrát emelte ki és szorgalmazta, annak minden szinten való művelését és fejlesztését.

A 20. század első felében, a mozgalom szellemében, újra gregorián dallamok és újabb szerzemények jelentek meg magyarországi liturgiákon. Ebben az időszakban a nagyobb templomokban működő neves zeneszerző-kántorok: Demény Dezső karnagy (Budapesti Szent István Bazilika), Sugár Viktor karnagy (budavári Mátyás-templom), Bárdos Lajos karnagy (budavári Mátyás-templom) és Halmos László (Győr). Kiemelendő Harmat Artúr neve, aki a 20. század első felének egyik legjelentősebb egyházzenesésze, zeneszerzője, pedagógusa és kutatója volt. De ott volt még Bruckner Antal, Bárdos György, később Kodály Zoltán.

58 NÓDA, *Élő liturgia*, 158-159

59 NÓDA, *Élő liturgia*, 65

60 Magyar CANTUALE Egyházi Karénekeskönyv Magyar Kórus Kiadóhivatala, Budapest, 1935

61 NÓDA, *Élő liturgia*, 65

62 HORVÁTH : *A Cecilianizmus Magyarországon 1870–1950* 9.

http://real.mtak.hu/79480/1/Cecilianizmus_Parlando_PDF_u.pdf

A két világháború közötti években Erdély nagy városaiban is igyekeztek felzárkózni a mozgalomhoz. Az alakuló kórusok nem voltak kifejezetten egyházi kórusok, de a komolyzene irányzataival jó szolgálatot tettek a liturgia széppé tételében. Ebben kiemelkedő szerepet vállalt Temesváron *Járossy Dezső*⁶³, Nagyváradon *Bánáss László* (későbbi veszprémi püspök), Marosvásárhelyen pedig *Nagy István* aki a Római Katolikus Tanítóképző kórusát vezette. Ebben a korban beszélünk kell még *Domokos Pál Péterről* is, aki a Romániai Magyar Dalosszövetség kántor-továbbképző tanfolyamain is részt vállalt és az ő gyűjtése nyomán a csíksomlyói búcsús népénekeinket is nagy szorgalommal tanította és terjesztette a búcsújárók között.

A kor szellemét jellemzi Veress Ernő⁶⁴, brassói hittantanár, 1939-ben megjelent *Szertartástan* című liturgikus könyve. Az egyházi énekek felsorolásában elkülöníti: a gregoriánt (latin énekek ősi dallamon), a palestrina-éneket (ünnepélyes gregorian ének), a Cecilián éneket (modern vallásos tárgyú ének) és a népéneket (nemzeti nyelvű ének).

Ez az igen szépen felívelő fejlődés a II. világháború kitörésével megbénult.

2.5. A II. világháború idején és után

1940-ben a második bécsi döntés értelmében a gyulafehérvári egyházmegye két részre szakadt. Márton Áron püspök, a déli részen, Gyulafehérváron maradt, az észak-erdélyi területeken pedig Püspöki Helyhatóságot szervezett Kolozsváron és Sándor Imrét helyezte ki püspöki helytartónak. Ő a liturgia énekrendjében a magyarországi programot követte, amely a *Szent vagy Uram* szerint volt összeállítva.

A csanádi egyházmegye püspöke Glattferder Gyula, annyira fontosnak tartotta a gregorián ének ismeretét, hogy elrendelte: „a csanádi püspök, mivel ezt tapasztalta, hogy úgy a kanonokok, mint a plébánosok járatlanok a gregorián énekben, énekiskolát állított fel a pénzbüntetés terhe alatt kötelezte az említetteket az egyházi énekiskola látogatására”.⁶⁵

A szatmári Scheffler János püspök 1947-ben kiadott körlevelében az ének oktatással kapcsolatban azt állapítja meg, hogy: hogy hiányzik az áhítat, az önképzés és a szorgalom. Ezért elrendeli a nyári kántorképzést és a megélhetésükhöz szükséges fizetés biztosítását.⁶⁶

63 *Romániai magyar irodalmi lexikon* Kriterion kiadó, Kolozsvár, 2010 / római katolikus egyházi irodalom <https://lexikon.kriterion.ro/szavak/3771/>

64 NÓDA, *Élő liturgia*, 165

65 NÓDA, *Élő liturgia*, 166

66 NÓDA, *Élő liturgia*, 166

E hálátlan időben még a II. világháború előtt rendelte a Gyulafehérvári Egyházmegye élére a Gondviselés Márton Áron püspököt. 1937-ben Kolozsváron, segédpüspökként, a Majláth-kör dalestéjén *Keresztény és magyar erő a zeneművészetben* bevezetőjében elhangzott vallomását idézem, amelyben zenéhez való viszonyulását olvashatjuk az ő személyes megfogalmazásában: „Nem vagyok muzsikus. A zenét szeretem, élvezem és igyekszem megérteni, azzal a természetes vágyakozással, amely minden ember lelkében él a szép és művészi iránt. Művészi daraboknál és teljesítményeknél azonban a sejtésen és általános élvezeten túl nem jutok ...”⁶⁷

Az állami szervek, a kommunizmus első éveiben a Zeneakadémián az Egyházzenei Tanszéket megszüntették és utánpótlás hiányában a képzést megbénították, ellehetetlenítették. Megszüntették a Magyar Kórus folyóirat és Kiadóvállalat tevékenységét, ezért lehetetlen volt az újabb művek kiadása, forgalmazása. Ez idő alatt a meglévő anyagból, az Egyházhoz hűségesekkel, támogatás nélkül kellett óvni és átmenteni azt az értékes hagyományt és ismeretet, amelyből majd bő 40 év után újra elindulhatott a megújulás. E nehéz idő nagyjairól szeretnék szólni a következőkben.

2.6. Márton Áron püspök

Kimagasló egyéniség volt az Egyház élén (1938-1980), aki oly nagy gonddal és odafigyeléssel – a legnehezebb időszakban is – igyekezett a szent zenére odafigyelni, buzdítani és annak művészi előadására utasításokat adni időt, figyelmet, energiát és nem utolsósorban anyagiakat is áldozni.

Volt zenéjük a letűnt nagy kultúrnépeknek is, asszíroknak, görögöknek, egyiptomiaknak, de csak mint kiegészítő eszköz vagy kíséret. Hitet, eszmét, nagy gondolatokat viszont nem tudott kifejezni. A zeneművészet, mint önálló művészet, a keresztény kultúra szülötte, amely a kereszténységtől teljesen nem is tud elszakadni soha.⁶⁸ „A hozzáértők azt mondják, hogy a művészetek között a zene a legmagasztosabb. Az építészet, szobrászat, festészet és költészet szintén az emberi lélek és tehetség legteljesebb megnyilatkozásának formái. De míg ezek az anyaggal, kővel, bronzsal, festékkel dolgoznak, addig a zene láthatatlan hangok összhangja és az embert láthatatlan világok, nemesebb érzések felé sodorja.”⁶⁹

67 MÁRTON Áron, *Alkalmi beszédek 1.* in Márton Áron hagyatéka 16. Marton József (szerk.) Csíkszereda 2018. 189 o.

68 MÁRTON, *Alkalmi beszédek 1.*, 199 o.

69 MÁRTON, *Alkalmi beszédek 1.*, 206 o.

1955-ben a 3129 sz. *A Templomi népének ápolásáról* szóló körlevelében a nép énekét szorgalmazza, miután azt tapasztalja, hogy úgy városokon, mint falvakon kezd elhalványulni az istentisztelet fénye. Ezért felidézi és utalásokat tesz az előbbi felhívásokra:

1920-ban a 3636 számú rendelet az énektanítást vasár- és ünnepnapokon a szentmisék előtt az első harangszótól a szentmise kezdetéig jelöli meg. 1922-ben a 4674 sz. rendelet/VIII. körlevél a templomi népének mellett a gyerek- illetve az ifjúsági énekkarok szerepeltetését szorgalmazza. 1932-ben a 6124 sz. rendelet/XII. Körlevél a hívek, a gyermekek és ifjúság összegyűjtését, éneklésük helyes módját ajánlja. Az egyházi év időszakainak megfelelő énekeket mind tanítani kell. 1945-ben a 2998 sz. rendelet/X. Körlevél az egységes népéneket a „Daloljatok az Úrnak” c. énekkönyv bevezetésével, a gyerekek és felnőttek rendszeres templomi oktatásával, hagyományaink és a liturgia szellemének felújításával támogatta. Ahol a rendes kántor távolléte miatt helyettesek végzik a kántori szolgálatot, ott a plébánosok különös gonddal ügyeljenek arra, hogy a helyettesítéssel megbízott férfi vagy nő helyesen megtanulja *Szent vagy Uram* hivatalos énekeskönyv vagy a *Cantionale* vagy a *Harmonia Sacra* könyvekben közzé tett énekeket. 1926-ban az 1923 sz. rendelet, amely 1927 évi IV. körlevélben jelent meg a kántorok fegyelmi szabályzatát idézi fel és zárja az utalások sorozatát. Ezek alapján a nagy püspök így fogalmaz, a templomi népének fejlesztése és ápolása a kántorokat mintegy »lelkipásztorokká« avatja s méltóvá teszi arra, hogy fokozottan daloljanak az Úrnak és szolgálják az Úr dicsőítését.⁷⁰

1957-ben a 326 sz. körlevelében a *Kántorképesítő Magánvizsga Szabályzatát* ismerteti. X. és XII. Piusz pápákra hivatkozva fontos feladatának tartja, hogy az egyházmegye templomaiban és liturgiáinak szép és igényes végzésére alkalmas és képzett kántorokról gondoskodjon. Ezért minősítés nélkül működő kiegészítő kántoroknak, valamint azoknak, akik később kántori alkalmazásra jelentkeznek, alkalmat ad arra, hogy a szükséges elméleti és gyakorlati képzésen részt vehessenek és ismeretük felmérésére az összeállított vizsgaanyagból a gyulafehérvári kántoriskolában képesítő vizsgára állhassanak. Vizsgára római katolikus vallású, kifogástalan előéletű, 18. életévüket betöltött és legalább 7 osztályt végzett ifjak illetve férfiak jelentkezhetnek. Női jelentkezők csak kivételes esetben ajánlhatók.⁷¹

A körlevél mellékleteként csatolja a kért anyagot is. Kilenc téma köré csoportosítja a megtanulásra ajánlott és vizsgán elvárt anyagot: 1 – Kis Katekizmus, 2 – Hittan, 3 – Erkölcstan, 4 – Egyháztörténelem, 5 – Szertartástan, 6 – Hitelemzéstán, 7 – Zeneelmélet (kiemelve a gregorian ismeretét), 8 – Orgona nemcsak az orgonajáték ismerete, hanem magának a hangszernek az ismerete és karbantartása, és nem utolsósorban 9 – karvezetés, kezdve az énekkar megszervezésével a megszólaltatásig.

70 MÁRTON Áron, *Körlevelek 2.* Márton Áron hagyatéka 12. Marton József (szerk.) Csíkszereda 2015, 101.

71 MÁRTON, *Körlevelek 2.*, 106 o.

1958. április 23-án *A Liturgia neveléséről* levelében a Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet Igazgatóságának, XII. Piusz pápa Mediator Dei apostoli körlevelét ismerteti.

A pápai körlevél 4 pontban fogalmazza meg elvárásait a püspökök felé: 1. – a papságra készülők alapos és körültekintő felkészítését írja elő azért, hogy később méltóképpen szolgáltassák ki a Krisztus által alapított szentségeket. 2. – törekedjenek arra, hogy a papok és hívek szívben és lélekben összeforrjanak. 3. – neveljék arra a híveket, hogy minél tevékenyebben vegyenek részt a szent liturgiákon: „nagyon is szükséges, hogy a hívek ne mint kívülállók és néma szemlélők vegyenek részt az istentiszteleten, hanem megkapja lelküket a liturgia szépsége”⁷² 4. – az egyházi népének előmozdítása.

A pápai körlevél alapján Márton püspök így fogalmaz: „Nem engedhető meg tehát semmiképpen sem az, hogy a hívek az istentisztelet ideje alatt némaságra legyenek ítélve”.⁷³ A szeminaristák és kántoriskolások pedig szakképzésben részesüljenek és helyesen végezzék a liturgiát, mert később ők lesznek annak tanítói, tovább adói. „Nem engedhető meg, hogy csak az énekkar – ami esetleg a híveknek egy töredéke – énekeljen és a többség még a szentmise állandó részeit és a rezponzoriumokat se énekelje. Mert így előállhat olyan, egyáltalán nem épületes helyzet, hogy míg a kórus bravúros szereplésre vállalkozik, addig a többség például még a Confiteort se tudja recitálni.”⁷⁴ Ezért 8 pontban fogalmazza meg elvárásait a két intézet vezetőségének, mert ha valahol lehet, akkor e két intézményben – a Kántoriskolában és a Papnevelő Intézetben – kell megközelíteni az eszményi célt.

Mindezt még abban az évben 1958 novemberében *Énektanítás* címmel konkrét utasításokkal egészítette ki, az énekoktatás és a székesegyházi ének-szolgálat javításának érdekében. A szaktanárok, dr. Faragó Ferenc kanonok szervezi és vezeti a kórust és Sikolya Bálint tanítja a liturgia énekeit és a népénekeket. A püspök arra utasítja őket, hogy lépjenek kapcsolatba a Magyar Kórus kiadóval, hogy bővítsék és fejlesszék az Intézet kottatárát. Erre a célra az Intézet minden évben különítsen el bizonyos összeget. A püspök úr egy régi szokást is vissza kíván állítani, ugyanis régebben a vasárnap délutáni ájtatosságokon a kispapok is részt vettek és a karénekekbe s a népénekekbe bekapcsolódtak. Kéri, hogy e szokást vezessék vissza.⁷⁵

72 MÁRTON Áron, *Oltáriszentség, Krisztus Király*, in Márton Áron hagyatéka 4. Marton József (szerk.) Csíkszereda 2008, 166 o.

73 MÁRTON, *Oltáriszentség, Krisztus Király*, 167 o.

74 MÁRTON, *Oltáriszentség, Krisztus Király*, 168 o.

75 MÁRTON, *Oltáriszentség, Krisztus Király*, 170 o

1960 decemberében keltezett körlevelének utolsó bekezdésében így utasítja a tanárokat, nevelőket, papokat, kántorokat: minthogy egyházi népénekeink tárháza igen gazdag, népénekekkel bőségesen rendelkezünk és azt az egész évre, és az egyes ünnepre alkalmazhatjuk. Mert a sok ének dogmatikailag is jól alkalmazható a szentmise részeihez, azonban oda kell figyelni, hogy ezeket az énekeket a hívek jól megtanulják mind a szöveg, mind a dallam szempontjából. Ugyanakkor a latin szövegű responzoriumokat is megtanulják, hogy tudják mondani vagy énekelni.⁷⁶ (Függelék 1.)

1962. október 11-re a II. vatikáni zsinat kezdesére éjféλι misét rendelt el az egész egyházmegye területére. A szentmise előtt el kell mondani a Veni Sancte-t és a papok ismertessék a hívekkel, hogy mennyire jelentős ez a nap, és imádkozzanak a hívekkel együtt, hogy a zsinati atyák a Szentlélek által jó döntéseket hozzanak, mely az egész Anyaszentegyház és a világ emberiségének javára váljon.⁷⁷ (Függelék.2.)

1965-ben *Utasítás a hitoktatáshoz* 5. pontjában az énekről rendelkezik: „Minimális keret terv szerint, legyen néhány ének, amelyet az Egyházmegye minden nemzedéke ismer. Minden órán legyen énektanítás és a már ismert énekek ismétlése. Óra elején és végén ima, óra közben az óra anyagának megfelelő ének.”⁷⁸

1968-ban márciusában kelt körlevelében a II. vatikáni zsinat újításait közli, és arra bátorítja a papokat, hogy a zsinat szellemében, a papság szentségében kapott kiválasztottságukat és kegyelmeket élesszék fel újra magukban, hogy ezáltal az egyház megújuljon. A megújulás folyamatában nagy felelősséggel tartoznak a híveiknek, akiket példaadó életükkel és a hívek tevékeny megszentelésével segíthetnek elő. Kitér arra, hogy VI. Pál pápa azt az évet a hit évének nyilvánította ezért minden pap, a maradék nagybőjti időben elmélkedjen napi szinten saját hitéről, ugyanakkor a nagycsütörtöki szertartáson minden pap újítsa meg ígérétét, melyet egykor a püspök kézrátétele által elnyert el. Ugyanakkor az éjjeli szentségimádáson a hívekkel együtt mondjanak el egy Miatyánkot, egy Üdvözlégyet és egy megadott könyörgést: „Könyörögjünk: Mindenható örök Isten, akinek lelke az Egyház egész testét megszenteli és kormányozza, hallgass meg minket, akik az összes papi renden lévőkért könyörögünk, hogy kegyelmed ajándékával az Egyház minden rendű és rangú papja hűségesen szolgáljon Neked, a mi Urunk Jézus Krisztus által. Ámen.”⁷⁹ (Függelék.3.)

76 GYULAFEHÉRVÁRI ÉRSEKI LEVÉLTÁR: VII.1./A, num.: 3390-1960.

77 GYÉL: VII.1./A, num.: 1225-1962.

78 MÁRTON, *Körlevelek* 2. 144 o.

79 GYÉL: VII.1./A, num.: 530-1968.

Egy 1971-es körlevelében Az új misekönyv és az anyanyelvű misézés bevezetésének gyakorlati problémáiról, és feladatokról ír.

„A szent zsinat azt a célt tűzte maga elé, hogy a hívek között a Krisztusi életet napról-napra elmélyítse... A liturgiában, legfőképpen pedig az Eucharisztia isteni áldozatában valósul meg számunkra megváltásunk műve, ezért kiváltképpen a liturgia segíti elő, hogy a hívek életében megvalósuljon és mások előtt is nyilvánvalóvá legyen Krisztus misztériuma és az igaz Egyház valódi lényege.”

Elrendeli, hogy Mindenszentek ünnepén minden templomban kezdődjön meg az anyanyelvű szentmise bevezetése, addig a híveket alaposan készítsék fel erre. Azonban a szentmise szövegét egészen karácsonyig csak recitálva mondják, a népénekek maradhatnak az előírások szerint, és csak utána, amikor már a hívek is megtanulták, akkor vezessék be az énekes misét. Ezek mellett a magyar nyelvű misekönyvben néhány változtatást ír elő a szövegek szempontjából. Az Isten Báránya, *te* elveszed a világ bűneit, helyet meghagyta a régebbi formát, az Isten Báránya, *aki* elveszed a világ bűneit. A Gloria-ban is ugyan így maradt ez a rész.⁸⁰ (Függelék.4.)

1972 februárjában a nagyheti szertartások menetére külön körlevelet ír a püspök, melyhez kotta anyagot⁸¹ is csatol.

A virágvasárnapi liturgiának 3 formája engedélyezett: a szertartásban előírt 46. zsoltár helyett engedélyezi, hogy a nálunk ismert és megszokott énekek hangozzanak el, mint: Megváltó Királyunk, Üdvözlégy nagy Király, Oh, édes Jézus ég és föld, vagy a Győzelemről énekeljen. A templomba vonuláskor megtarthatják a régi formát, ha a nép ragaszkodik hozzá, és pedig azt, hogy a kántor a templomban éneklje a Dicsőség és dicséret himnuszt, amíg a pap és a hívek állnak az ajtóban, és ismétlik az első szakaszt, mint egy antifónát. A passió éneklésével kapcsolatban, mind virágvasárnap, mind pedig nagypénteken, énekelhetik a régi kántor-könyvek alapján, a kántor és a férfiak. Jézus szerepére az előírás szerint a papnak kell vállalkoznia azonban, ha nem biztos az énekében, akkor inkább egy arra méltó személyre bízza rá.

A nagypénteki szertartásban a kereszthódolat alatt énekelhetők a régi népénekek, mint pl.: Én nemzetem, zsidó népem, Királyi zászló jár elől, Ó szent kereszt áldott fája, Hogyha Hozzád járulunk.

80 GYÉL: VII.1./A, num.: 750-1971.

81 FÜGGELÉK 8-12 old

Nagyszombaton, a szentmise után, elvégzendő a Feltámadási szertartás és körmenet az Esztergomi Rituálé szerint, de anyanyelven, a régi kántorkönyvek vagy a Veress Ernő-féle szöveggel.

A szent három nap a délelőtti órákban végezzék a lamentációkat, szintén anyanyelven a régi kántor-könyvek szerint.

„Testvéreim gondosan tanulmányozzák az egyes napok szertartásait, beszéljék meg és gyakorolják be a segédkező személyzettel, hogy mindenki tudja a maga szerepét s lehetőleg a hívekkel is ismertessék.”⁸² (Függelék.5.)

1972-ben a *Liturgia reformjával* kapcsolatos utasítások II. részben a *Közös ének és ima a szentmisében* így rendelkezik:

„Népünk megszokta és szereti a közös imát és éneket, de az új liturgia bevezetése után vannak bizonytalanságok. Ezért ... az egységes eljárás végett, engedélyt adok, hogy az énekes szentmisében, az átváltoztatás után, illetve a Mysterium fidei-t követő akklamáció után, ósrégi szokás szerint, közösen elmondják az: „Óh édes Jézus ...” kezdetű fohászt s utána a miseének megfelelő szakaszát, vagy oltáriszentségről szóló éneket énekeljenek az „Őáltala ... kezdetéig.”⁸³

Szintén 1972-ben Utasítások a bérnállással kapcsolatban így rendelkezik:⁸⁴

„A kántor olyan énekeket kezdjen, amelyeket a nép ismer, hogy a jelenlevők, az éneken keresztül is mind bekapcsolódhassanak a szent szertartásokba. Az énekkar, ha külön számmal szerepel, csak olyankor tegye azt, amikor a nép bekapcsolódását nem akadályozza.”

Márton püspök a kommunizmus nehéz éveiben szikla szilárdan állt népe élén. És bár az akkori államhatalom tiltotta, illetve minden eszközt felhasznált, hogy akadályozza püspöki tevékenységét, mégis megtalálta módját, hogy papjait és híveit a hit bátor megvallására és gyakorlására buzdítsa. Szobafogsága idején, amikor nem engedték elhagyni a Püspöki Palotát körlevelekkel buzdítja és biztatja híveit a hit bátor megvallására. Amikor pedig feloldják a szobafogságát igyekszik sokféle vigasztalást és bátorítást vinni az egyházmegye híveihez.

Püspöksége idején volt a II. Vatikáni zsinat. Figyelemmel követte a zsinat eseményeit, határozatait és körleveleiben tájékoztatja papjait és híveit a zsinat tanításáról.

A folytatásban a zsinat tanításának összefoglalóját, annak is a főbb pontjait hozom.

82 GYÉL: VII.1./A, num.: 569-1972.

83 MÁRTON, *Körlevelek 2.*, 195 o.

84 MÁRTON, *Körlevelek 2.*, 204 o.

3. A II. vatikáni zsinat hatása

A világegyház életében meghatározó volt a Zsinat. Egy új irány, felfrissülés következett. Talán egyik legfontosabb döntése az anyanyelv bevezetése a liturgiában, amelynek értelmében a latin helyett fokozatosan anyanyelvre fordították a Szentírás után, a más liturgikus szövegeket is, amely természetesen több év kitartó munkája. És bár 1965-ben véget ért a zsinat, az akkori technikai adottságok, a politikai érdekek és egyéb más okok megnehezítették a határozatok életbe ültetését. Ezért egyházmegyénkben a zsinat által előidézett reformot, a nagy püspök mellett, a Gyulafehérvári Papnevelő Intézet egyházjog és erkölcstan tanára kezdte el, aki 1972-től segédpüspökként szolgált.

3.1. Jakab Antal püspök úr

1980. április 2-ig segédpüspökként szolgált hűségesen az egyházmegyét. Márton Áron nyugdíjba vonulása után, (1980-1993) a legkeményebb Ceaușescu-i diktatúra éveiben ő lett az egyházmegye nyolcvanadik megyés püspöke.

1984 februárjában mivel a kántorok részéről elhanyagoltnak látja a jelentéseket, ezért elrendeli, hogy a plébánosok minden év elején kérjék be az előző év jelentéseit. Ehhez csatol egy kérdőívet, mely a kántorok jelentésének formája. Ebben 15 kérdés van a kántorról, jelleméről, végzettségéről, keresztény életéről, az orgonáról, munkájának minőségéről, az énekek helyes liturgia szerinti használatáról, az énektanításról, gyakoroltatásról, a plébániai munka besegítéséről.⁸⁵ (Függelék.6.)

1986-ban írt körlevélben a 3. témakörben a kántoriskolások és kántorok képzéséről tesz említést a püspök úr. A kántoriskola négy évfolyamát kettőre csökkentették, így már képzett kántorok nem remélhetők ezen évfolyamokból. A II. vatikáni zsinat szellemében gondoskodni kell a kántorok és énekvezetők továbbképzéséről. Ennek érdekében egy *Egyházzenei bizottságot* nevezett ki a püspök, melynek tagjai: Gál Alajos főesperes, Ágoston Ferenc teológiai tanár, P. Márk Vince József ferences atya, Geréd Vilmos és Illyés István kántorok. Az őik feladatuk lesz a kántorok továbbképzése, lelki életének előremozdítása a nyári vakációk ideje alatt.⁸⁶ (Függelék.7.) (Bővebben lásd 3.3. Egyházzenei Bizottság)

85 GYÉL: VII.1./A, num.: 399-1984.

86 GYÉL: VII.1./A, num.: 1230-1986.

1987-ben körlevélként közzé teszi, Paul Augustin prefektus és Virgilio Noe Voncaria érseke írását, amely 1987 novemberében Rómában jelent meg, eligazításként a templomba szervezendő koncertek lehetőségéről. A körlevél részletezi a templomokban tartott koncerteket. A zene pozitív hatású az emberi lélek számára, és a templomok azért kedvelt koncerthelyszínek, mert megfelelő az akusztika, szép, esztétikus a környezet, és orgonakoncertek pedig főként templomokban rendezhetők, mivel a templomok rendelkeznek orgonával. Azonban emiatt a Schola Cantorum-ok már nem találnak alkalmat, hogy előadják a repertoárjukat a liturgia keretein belül, ezért koncert formájában szólaltatják meg a polifonikus műveiket. Ugyan így történik a gregorián énekek esetében is, mely a liturgián kívül szervezett programoknak is összetevője. Ezért nevezik „lelki koncerteknek” mert a zene témája, helyszíne és az általa kialakult légkör, áhítatgyakorlattá alakítják a koncertet. A templomokban tartott koncertek problémát okoznak a plébánosoknak és a templomigazgatóknak, mivel a koncert beengedése a templomba egyes hívőknél tiltakozást váltana ki, másrészt pedig a zenészek, szervezők, énekesek körében a visszautasítás indokolatlan félreértésnek adhat okot. Ezért az Istentiszteleti Kongregáció javaslatokat tesz ez ügyben és 3 csoportba sorolja a zenét: liturgikus zene és ének, vallásos ihletésű zene és nem vallásos zene.⁸⁷

A templom természetéből és rendeltetéséből adódóan szent hely, mely már a kezdetek óta arra szolgál, hogy az ember és Isten egyik találkozóhelye legyen a földön. Ezért nem tekinthető középületnek, mert az Istennek szánt tiszteletadás szándékából van, melyet szentelés és áldás által nyert el. A zajos társadalomban a templom az a hely, ahol az emberek egy kicsit elmerülhetnek a csendben és imában. Ezért csak saját rendeltetésére használjuk őket és szent marad még a liturgikus ünnepléseken kívül is. Ezt csak akkor lehet megvalósítani, ha érvényben marad az Úr szava: „Az én házam az imádságnak háza” (Lk.16,49)

Ugyanakkor a szent zene nagy érték. Azok a zenék, melyeket a liturgia ünnepléséhez alkottak, szerves részei, felbecsülhetetlen értékei az egyháznak.⁸⁸ Ha a liturgiában a zenék előadása korlátozva van, akkor azt teljes egészében elő lehet adni koncert formájában. Az orgona a régi időkben a nép helyet szolgált, hogy a szemlélő hívek részvételét pótolja, azonban most az ének kísérője. Ez viszont nem azt jelenti, hogy az orgona túlharsoghatja a pap, imáit, énekeit. A orgona hallgatása szintén elő van írva böjti időben, valamint gyászmisén, ilyenkor csak az énekeket kísérheti. Az orgonák értékét meg kell őrizni, ugyanakkor kellő figyelmet

87 GYÉL: VII.1./A, num.: 2742-1987, 1.

88 GYÉL: VII.1./A, num.: 2742-1987, 2.

kell szentelni illő zenészek és hangszerek léte. A templomban tehát csak az megengedett, ami a hely szentségével összefér, olyan zenedarabok előadása, melyek vallásos jellegűek.⁸⁹

Az egyházi hatóság szabályozza az előadások menetét. A szent zenék jelentősége több területen is megalapozott lehet, segítheti a hívek imáját, ünnepélyesebbé tehetik a liturgiát, a liturgikus időszakok jellegzetességét emelhetik ki, a templom környezetének hangulatát széppé varázsolják, az egyházi zenetárt életben tartják, segítik a templomot meglátogató turistákat a templom jellemzőinek megértésében. Az Ordinárius az, aki engedélyt adhat a koncertekre, az ő munkáját segíti a Liturgia és Szent Zene Egyházmegyei Bizottság.

A koncertek engedélyezése akkor lehetséges, ha a szervezők pontos leírással kérvényt adnak le, ugyanakkor a plébánosok és templomigazgatók akkor adhatnak engedélyt a templom ilyen jellegű használatára, ha ingyenes a belépés a templomba, az előadó és a közönség is illő viseletben jelenjen meg az előadásra, a szentélyben nem zenélhetnek, a koncert ideje alatt az oltáriszentséget egy méltó helyen őrizzék, a koncertet segítse egy leírás, mely a megértést segíti, ugyanakkor a szervező vállalja az esetleges károk javítását és a koncert utáni rendbetételt. Ezek megtartása az ordinárius, a plébános, és a templomigazgató feladata. Ugyan akkor az utasítások nem a zeneművészet ellen szólnak, csak a templom szent jellegét védik, valamint a zene szent és vallásos jellegét. A körlevél ugyanis így fejeződik be: „A szépség ugyanis, éppúgy, mint az igazság, örömet ad az emberi szívnek. És ezt a ti kezeteknek köszönhetjük.”⁹⁰ (Függelék.8.)

Szintén 1987-ben kiadott tájékoztató körlevélben határozódik meg a kántorok továbbképzésének időpontja, ehhez csatolva küldi a püspök úr a diplomázott és diploma nélküli kántorok névsorát és az 1965-ben jelent meg kántorok szabályzatát, amelyet újrafogalmazva küld minden plébániára⁹¹. A kántorok szabályzatában szó van, hogy ki alkalmazható kántornak, milyen képesítéssel kell rendelkeznie, és milyen iratok szükségesek hozzá. A kántor kiválasztása előzetes próba által történik, mely egy kiválasztott orgona darab, egy a bizottság által meghatározott egyházi ének éneklése és orgonálása, egy a szentmise részeiből kiválasztott gregorián ének előadása, ami szintén a bizottság által meghatározott, az Asperges és Vidi aquam, valamint egyházi szertartás-részletek kórus-énekek éneklése, mint pl. Úrnapi szertartás, temetési szertartás, nagypénteki szertartás, búzaszentelés szertartása. A

89 GYÉL: VII.1./A, num.: 2742-1987, 3.

90 GYÉL: VII.1./A, num.: 2742-1987, 4-5.

91 A székelyudvarhelyi szent Miklós Plébánia kottatárából, az 1966 január 1-től érvényben lévő szabályzat átfogalmazása. Gyulafehérvár 1987 március 14.

választás kétféle képpen történhet, felkiáltással és titkos szavazással. Az eredményre fellebbezhetnek 8 napon belül. A szabályzat továbbá adminisztratív adatokat is tartalmaz, a fizetés, egyéb munkavállalás lehetőségéről. A kántori állás elfoglalása ünnepélyes eskütétellel történik a templomban, a hívek jelenlétében. Ezek után a kötelességeket sorolja fel: vasárnap és ünnepnapokon és hitköznapokon a szentmisén énekel és orgonál, az előírt ájtatosságokon teendőit elvégzi, énekkart vezet, a híveket egyházi énekekre tanítja, hogy a nép énekelhessen a szentmiséken és ájtatosságokon, a lelkipásztort segíti a hitoktatásban, más vallású istentiszteletben nem vállalhat szerepet, valamint minden év decemberében jelentést tesz az Egyházmegyei Hatóságnak. A kántor fegyelmi vétségeinek lehetőségét is felsorolja a szabályzat. Ha mulaszt vagy vétséget követ el, az Egyházmegyei Hatóság a vétség súlyossága értelmében lesz büntetve.⁹² (Függelék.9.)

1989-ben II. János Pál pápa körlevelét Jakab Antal püspök továbbítja papjainak. A körlevélben a gyakorlati rendelkezések között az egyházzenevel kapcsolatban így nyilatkozik: akik a változatosságért, nem jóváhagyott énekeket és szövegeket vezetnek be a liturgiába, azok az egyház egysége ellen vétének. Ami a templomban elhangzik annak a hit és szentségek méltóságához kell illeszkedjen. Ugyanakkor azok a művek, amelyeket megihletettségből szereznek, arra jöjjön létre egy Ének-Zene bizottság, mely ezeket szövegileg és zeneileg is felülvizsgálja. Ennek a bizottságnak a tagjai a gyulafehérvári egyházmegyében Ágoston Ferenc, Tamás József, P. Márk Vince, Geréd Vilmos és Illyés István, elnöke pedig Gál Alajos. Ők vizsgálják felül ezeket a szerzeményeket, mindannyian szöveg, dallam, ritmus, és a liturgiában való használat szempontjából. Ezek értelmében a pápai levél által arra hivatottak, hogy ne szoruljanak háttérbe a klasszikus zene és énekek, melyek áthagyományozódtak az évek során.⁹³ (Függelék.10.)

A II. világháborút követő években elindult a kommunizmus, amely az egész egyháznak és főleg vezetőinek nagyon hosszú évtizedeken át nagy kihívást és megpróbáltatást rótt a vállára. Istennek hála mindig voltak olyan vezető személyiségek, akik ügybuzgalommal át tudták adni a következő nemzedéknek is. Róluk emlékezem a következő részben.

3.2. A kommunizmus idején kiemelkedő egyéniségek

Abban az embert próbáló időben, az Egyházban kimagasló tevékenységet vállaló vagy vezető embereknek, nehezebb volt egymás meglátogatása és az egymás közti eszmecsere. És

92 GYÉL: VII.1./A, num.: 560-1987.

93 GYÉL: VII.1./A, num.: 1457-1989.

mert minden vallással kapcsolatos ténykedés – az állami szerveknek, a szekuritatenak – gyanús volt, ezért gátolták a kimagasló egyéniségek munkáját. Mégis volt valami, ami közös volt bennük: az elköteleződés és az ügybuzgóság. A tiltások ellenére is megtalálták a módját, hogy egymással kommunikáljanak. A számos egyéniség közül itt csak néhányat említek.

3.2.1. Boros István Valér⁹⁴

(1918 Zetelaka – 1984 Marosvásárhely), ferences laikus testvér, szakács, karnagy, orgonista, aki működési helyein: Mikházán, Kolozsváron, Csíksomlyón, Székelyudvarhelyen, Désen, Nagyváradon és Marosvásárhelyen valóságos iskolát teremtett művészetével, ugyanakkor értékes zenei hagyaték maradt utána. Kodály elvei szerint tanított, improvizált, orgonált, képzett magán úton kántorokat, írt egyházi műveket, egy-egy éneknek írt kíséretet illetve egyes kíséretet újrharmonizált. Az erdélyi egyházmegyében kiadta a megújított temetési szertartás énekes részét. Részt vett az Éneklő Egyház énekgyűjtemény előkészítésében. A liturgiában ma is használt Hints meg Istenem, izsóppal; Szűzanyának édes Szíve; Csodákat ki látni vágytok (Páduai Szent Antal himnusz); Ordinárium (Kyrie, Gloria); Istenem, te megvizsgáltál dallamok az ő szerzeményei.

3.2.2. Guttman Mihály⁹⁵

(1926 Petrozsény – 2013 Kolozsvár) zenetanár, karnagy, zenepedagógus, az erdélyi magyar kórusmozgalom kiemelkedő egyénisége. Tanulmányait szülővárosában és az aradi katolikus gimnáziumban végezte. Majd a kolozsvári zenekonzervatórium diákja. 1950-58 között a kolozsvári zeneiskola intézményalapító igazgatója volt, 1959-75 között a Kolozsvári Állami Filharmónia művészeti titkári teendőit látta el. 1986-os nyugdíjazásáig kamarazenét tanított a zeneiskolában, kórust és zenekart vezetett, sokszor vezényelte a Kolozsvári Állami Magyar Opera és a Kolozsvári Állami Filharmónia zenekarát. A kommunista diktatúra 1989-es bukása után újraalapította a Romániai Magyar Dalosszövetséget, amelynek haláláig tiszteletbeli elnöke volt. Munkásságát számos romániai és magyarországi kitüntetéssel ismerték el. 2008-ban hiánypótló kiadványt adott ki Romániai magyar zeneszerzők címmel. Sokszor volt meghívott előadója az Egyházzenei Bizottság által évente megszervezett gyulafehérvári kántorképzőnek.

94 Romániai magyar irodalmi lexikon Kriterion kiadó, Kolozsvár, 2010
<http://lexikon.katolikus.hu/B/Boros.html>

95 https://www.huwiki.org/wiki/Guttman_Mihály

3.2.3. Márk József atya

(1927 Csíkszenttamás – 2020 Csíksomlyó) *Csíksomlyói mozaik* című könyvének bemutatóján a *székelység nemzeti kegyhelyének őreként* méltatta a szerzőt a kötet előszavát jegyző Borsodi L. László. 1946-ban kántori diplomát szerez, majd miután a ferences rend tanítványaként Vajdahunyadi teológiáról elúzi a hatóság, kántorkodni kezd Csíkszentdomokoson. 1969-től több mint harminc éven át, Csíksomlyó zenei életét alakította. Nagyon sok kántor tőle tanulta meg a szép orgonajáték művészetét és a liturgia szép bemutatásához kellő kántori tudnivalókat. 1979-es Lourdes-i látogatása ihlette a *Köszöntünk téged Somlyó szép csillaga* kezdetű éneket, amelynek zenéjét és szövegét is ő írta.

3.2.4. Angi István

(1933 Ozsdola – 2020 Kolozsvár) Zeneesztéta, számos alkalommal biztatta a jóra és szépre az 1988-tól évente sorra kerülő Lelkigyakorlatos Továbbképzőkön az erdélyi egyházmegye római katolikus kántorait. Egyetemi tanárként „második otthona” volt a kezdetektől a Gheorghe Dima Zeneakadémia, haláláig tanított a BBTE Református Tanárképző Zenepedagógia Szakán, és konzulense volt a Partiumi Keresztény Egyetemnek. Hosszú munkássága során rengeteg tudományos konferencián vett részt itthon és külföldön egyaránt. Tagja volt a Romániai Zeneszerzők és Muzikológusok Szövetségének, a Gheorghe Dima Alapítványnak, a Sigismund Toduță Alapítványnak, a Romániai Magyar Zenetársaságnak, a Román Mozart Társaságnak.

3.2.5. Gál Alajos

(1939 Ditró – 2008 Gyulafehérvár) Papsága éveinek nagy részét a gyulafehérvári Kántoriskolában és a Papnevelő Intézetben élte. Már fiatal papként összhangzattan, zeneelmélet és kóruséneklésre tanította a kántorságra vagy papságra készülőket. Számos fiatal – későbbi kántort és papot – tanított a liturgia szép bemutatására. Sok személyes élményem is van abból az időből, amikor ő mint a liturgia ének-zene tanára és mindkét Intézet kórusainak vezetője volt, én pedig tanítványa lehettem és minden liturgián élmény volt vele együtt bemutatni a legszentebb áldozatot. Az Egyházzenei Bizottság alapító tagjainak egyike, mert szívügye volt a liturgia szépségének elsajátítása. Nemcsak tanított, de tartásra és kitartásra nevelt.

3.2.6. Geréd Vilmos⁹⁶

(1950 Csíkszentsimon –) kántor – karnagy. Talán nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy az utóbbi 50 évben kimagasló és meghatározó egyénisége az erdélyi egyházzene alakulásának. 1981-től Jakab püspök úr biztatására és engedélyével magyarországi mintára elkezdte azon énekek gyűjtését, amelyet az 1989-es változások után Bálint Lajos érsek biztatására, és a Liturgikus Bizottság más szakemberei segítségével sikerült megjelentetni a Dicséjétek az Urat című énekeskönyvben. 1987-től minden évben rendszeresen megszervezte a Gyulafehérvári Egyházmegye kántorainak lelkigyakorlatos továbbképzőjét. Az utóbbi években a nyugdíjas kántorokat is meghívja két napos találkozóra Szeltersz-i lakhelyére. És mert majdnem minden kántort személyesen ismer ezért a „kántorok püspöke” névvel is illetik kollégái. Közben az orgonaépítésre vállalkozó fiatalok képzésére is gondolt, mert szívügyének tekinti, az Erdélyi Orgonáért nevet viselő alapítvány, amelynek kuratóriumi tagja, 1990-től vállalja az orgonaépítők képzésének támogatását. Ma már hét-nyolc ember dolgozik folyamatosan az erdélyi hangszereken.

3.2.7. Illyés István⁹⁷

(1946 Csíkszentsimon – 2017 Székelyudvarhely) A székelyudvarhelyi Szent Miklós plébániatemplom kántor – karnagy. Tisztességgel, igazi hivatástudattal, alázattal végezte munkáját, nagy szakértelemmel vezette, és szép eredményeket ért el a plébánia kórusával is, mely 1991-től vette fel a Musica Sacra nevet. Közben tudatosan „nevelte ki” a felnőtt kórus utánpótlását, fiatalok ezreivel szerette meg a zenét, az egyházi énekeket. Az Egyházzenei Bizottság első tagjai közé őt is kinevezi Jakab püspök úr és nagy gonddal és figyelemmel neveli a következő nemzedéket az egyházmegye zenei arculatának formálásában. Fontosnak tartja, hogy ne csak évente egyházmegye szinten, de kerületenként évente többször is találkozzanak a szent liturgia szolgái.

Az előbbi részben többször is említettem Jakab püspök úr által életre hívott Zenei Bizottságot. A továbbiakban ezt a Bizottságot szeretném bemutatni. Miért alakult, mi volt és azóta is mi a célja? És az évek során kifejtett tevékenységéről szeretnék egy összegzőt nyújtani.

96 <http://www.archiv.keresztenyelet.hu/data/2014/04/11/05-20110130.pdf>

97 <http://mihir.ro/elhunyt-ilyes-istvan>

3.3. Egyházzenei Bizottság

A II. vatikáni zsinat szellemében Jakab püspök úr gondoskodni akart a kántorok és énekvezetők továbbképzéséről. Ennek érdekében 1986-ban *Egyházzenei bizottság*ot nevezett ki a püspök. Az ő feladatuk lesz a kántorok továbbképzése, lelki életének előremozdítása. Az első munkagyűlést 1987 április 2. tartják az első alkalommal megszervezett *lelkigyakorlatos továbbképző után*. Az erre kiküldött meghívó mellé csatoltan küldi a Kántorok szolgálati és fegyelmi szabályzatát⁹⁸, ugyanis ennek megvitatása lesz a téma.

A püspök elképzelése szerint az évről évre megszervezett *lelkigyakorlatos továbbképzők* fő szervezője, közel 30 éven át, Geréd Vilmos karnagy. Első alkalommal 1987 februárjában és a következő két évben Gyulafehérváron szervezik meg a kispapok téli vakációja idején. Nagyon sokan gyűlnek össze. A szállás és étkezés a Teológia bentlakásában és ebédlőjében valósulhatott meg. Az első továbbképzőn jelen volt Jakab püspök úr is és itt kerül bemutatásra a kinevezett Bizottság, melynek tagjai: *Gál Alajos* főesperes, aki a Teológián és a Kántoriskolában is sok-sok éven át tanított gregoriánt, zeneelméletet és kórusokat vezetett, heti kétszer másfél órában (külön tartott a szólamoknak próbát). Továbbá *Ágoston Ferenc* teológiai tanár, *P. Márk Vince József ferences atya* Csíksomlyóról, akivel sok kántor készült fel a magasztos feladatra, *Geréd Vilmos* a kolozsvári Szent Mihály templom kántor-karnagya és *Illyés István* a székelyudvarhelyi Szent Miklós templom kántor-karnagya.

A rendszerváltás után 1990 nyarán Budapesten szervezik meg a lelkigyakorlatos továbbképzőt, ahol neves meghívottak várják az Erdélyből érkezőket. Előadók: Tardy László – karvezetés, Gergely Ferenc – orgona, improvizáció, Dobszay László – gregorián, Szendrei Janka – nép ajkáról gyűjtött énekekről. Sajnos nagyon kevesen vállalják a részvételt, ezért a következő évben a Sepsiszentgyörgy melletti Árkoson szervezik meg és hazai előadók vezetik a képzést: Angi István és Guttman Mihály. Itt csak a szakmai oldal valósult meg, a lelki oldala elmaradt. Abból a megfontolásból, hogy az erdélyi kántorok túlnyomó része a csíki és gyergyói medencében tevékenykedik a következő két alkalomnak a csíkszeredai Márton Áron Gimnázium ad helyet. A lelki programokat Ft. Szakács Lajos a gimnázium akkori lelkivezetője vállalja, szakmai meghívott pedig Angi István - összhangzattan és Jáki Teodóz – orgona témákkal. Az erdélyi orgonák helyzetéről, állapotáról elsőként Geréd Vilmos tart képes beszámolót. Sajnos a kántorok a vártnál kevesebb hányada vesz részt. Új ötletként a következő két évben a kántorok lelkigyakorlatos továbbképzőjét próbálják összevonni a

98 Függelék 30 old

hitoktatók képzőjével Székelyudvarhelyen. E két alkalom lelki vezetője Béres György atya Bécsből. A következő években is más-más helyen szervezik a továbbképzőket. 1996-ban újul meg a szent Mihály templom orgonája Kolozsváron. Abban az évben tehát Kolozsváron gyűlnek össze és csoportosan a város egy egy orgonáját ismerhetik meg a megjelent kántorok. A lelkigyakorlatos továbbképző hangversennyel zárul a szent Mihály Templom felújított orgonáján. A következő években Csíksomlyón a Jakab Antal házban, míg végül az idősebb kántorok kérésére, a Székesegyházban tapasztalt élményekre hivatkozva, 2000-től a lelkigyakorlatos továbbképző visszatér Gyulafehérvárra a kezdeti elképzeléshez, vagyis a kispapok téli vakációjának idejére. Ezekben az években sokszor visszatérő meghívott Barsi Balázs ferences atya, de többször hívják Balogh Piusz premontrei szerzetest is Gödöllőről.

2011 után a lelki programok vezetésére a meghívottak kántor családból származó, többnyire Erdélyben szolgáló, papok. Úgy mint: Csintalan László, Veress Sándor, Illyés Zsolt, Dávid György, Rózsa Gáspár, Dumitresc Titi. 2015 után gazdasági okokból a Zenei Bizottság tagjai Csíksomlyóra a Jakab Antal házba hívják a kántorokat az iskolákban tartott téli vakáció idejére (január vége-február eleje).

Az 1986-ban megalakult Egyházzenei Bizottság tagjai az elmúlt 35 év folyamán:

Az Egyházzenei Bizottság egykori tagjai:

papok: Tamás József nyugalmazott segédpüspök, Gál Alajos, Ágoston Ferenc, Márk József atya, Vitus Lajos, Boros Vilmos, Ferenc István, Csiszér Albert

kántorok: Geréd Vilmos, Illyés István, Farkas Áron, Bajka Ödön, Rózsa Imre

Az Egyházzenei Bizottság jelen tagjai:

papok: Farkas László, Illyés Zsolt

kántorok: Ambrus Levente, Bakos László, Bíró János, Fórika Balázs, Geréd István

Az előbbiekből kitűnik, hogy a Gyulafehérvári Egyházmegyében folyamatos volt a zenei képzés-nevelés. És bár az állami törvények a kommunizmus utolsó éveiben csökkentett létszámmal engedélyezték a fiatalok képzését, a kitartó folytonosság megteremtette a várt eredményt. A 90-es rendszerváltás után az évi lelkigyakorlatos-képzések hatására a Zenei Bizottság előtt vizsgázók száma megnövekedett. A nem Gyulafehérváron végzetek is jelentkeztek vizsgára és megfelelő ismeretekkel diplomát szerezhettek. A főpásztor minden

évben meghirdette és a papok támogatását és felmentését kérte ez időre a kántorok számára. Így a képzésben minden kántor részt vehetett lehetősége szerint.

2001-ben az Egyházmegyei Zsinat több javaslatot is megfogalmazott a szent liturgia éneke és zenéjének tanítása, tovább adása érdekében. Ezekre szeretnék reflektálni.

3.4. A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Zsinat

A 90-es évektől az elmúlt évtizedek tapasztalatait összegezve megállapíthatjuk, hogy egyházzenei életünk számos tevékenységi formával gazdagodott. 1988 februárjában – és azóta minden évben – az Egyházzenei Bizottság, az Erdélyi kántoroknak Lelkigyakorlatos Továbbképzőt szervez Gyulafehérváron. Míg a kispapok téli vakáción vannak, hétfőtől-csütörtökig az ő helyükön megoldható a szállás és az étkeztetés, ezért nagyon sokan vesznek részt e találkozókön, hisz nagy hányaduk a Gyulafehérvári Kántoriskolában végezte tanulmányait. A képzőkön egyfajta igényesség erősödik a kántorokban és kérésükre egyre több közösség hoz anyagi áldozatokat, hogy az énekszövegek kivetítésével vagy sokszorosításával jobban bekapcsolódhassanak a liturgiába. Később digitális kivetítőkkal (projektorokkal) a szemnek sokkal kényelmesebb és olvashatóbb szövegekkel segítik a bővülő repertoárt. Számos templomi kórus megalakulása és a színvonal növekedése szintén egyházzenei életünk fejlődését mutatja. Kórustalálkozókat is szerveznek egy-egy kerület kórusainak, így alkalmat adva a tapasztalatszerésre. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ne lenne még nagyon sok pótolni- és csiszolni valónk.

Ezért a Gyulafehérvári Főegyházmegye 2001-ben zsinatot tartott. Előírásainak érvényességét, Jakubinyi György érsek, 2001 december 2., Advent I. vasárnapjától rendelte el. A zsinat, a könyvformátumban megjelenő dokumentumokban, az egyházzene helyzetét is körüljárja és azt látják a szakemberek, hogy sajnos egyre kevesebben énekelnek a liturgiákon. Ezért nagyon fontosnak tartják megtalálni a módját, hogy énekeinket a következő nemzedék is megtanulja és énekelje. „Mert a híveknek a liturgiába való cselekvő bekapcsolásának egyik leghatékonyabb és legszebb módja éppen a közös éneklés.”⁹⁹- fogalmaz a zsinati dokumentum.

Az erdélyi sajátosságokról 125. pontban így összegzi irányelveit: „Nemes hagyományaink örökségét mentsük át, az új evangelizáció érdekében és szellemében hasznosítsuk mindazt, ami segíti népünk keresztényként való megmaradását.”¹⁰⁰

⁹⁹ Gyulafehérvári Egyházmegye Zsinati könyv, Kolozsvár 2001, 50.

¹⁰⁰ Gyulafehérvári Egyházmegye Zsinati könyv, 234.

Az erdélyi egyházzene továbbadása érdekében a zsinat javaslatai:

- a Hittudományi Főiskolán a papokat az énekek ismeretére is készítsék fel, hogy a teológiai évek alatt olyan szinten tanulják meg a liturgikus énekeket, hogy adott esetben, ahol nincs kántor, a megfelelő énekanyagot tudja összeállítani, megtanítani és vezetni.

- A főegyházmegye vezetősége gondoskodik a szakemberek képzéséről, köztük világiakról is, hogy a szent zenét szakemberek tanítsák, ne csak a hittudományi főiskolán vagy a hittanárképző karon, hanem a katolikus iskolákban is.

- A katolikus iskolákban, de a liturgiákon is igyekezzenek a Dicsérjétek az Urat című népénektár szerint tanítani és énekelni az énekeket, ezzel is elősegítve az egységet és így bárhol bele lehessen kapcsolódni azokba.

- A liturgia ne legyen a kísérletezés színhelye és a liturgiában elhangzó énekek előadása feleljen meg a szent zene kritériumainak: szent, művészi és egyetemes legyen.

- Nagyobb egyházközségekben az kántori állást lehessen megpályázni és csak kántori gyakorlattal rendelkező személyt alkalmazzanak.

Ezen javaslatok alkalmazása azért is fontos, mert a papnak nemcsak a liturgiában hanem sokszor az Egyházközség egész megjelenésében, életében legfőbb munkatársa, esetenként helyettese a kántor. Ahhoz, hogy együttműködésük eredményes lehessen a zsinat előírja, hogy a papnak és az egyházközségnek legyen gondja arra, hogy a kántora tisztességesen megélhessen fizetéséből. Ezért – természetesen joggal – elvárja a kántortól, hogy feladatának érezze mindannak az ismeretnek és gyakorlatnak megszerzését, fejlesztését, továbbadását, amivel a liturgiát szolgálja.

A Gyulafehérvári Egyházmegye mindig figyelemmel kísérte és biztosította a liturgia szép bemutatásához szükséges feltételeket. Ezért a 20. században is támogatta azt, hogy a hívekhez is elérjen az énekek nyomtatott formája is. Így jelenhetett meg több kiadvány, magyar nyelven, amelyek által az Egyházmegye egész területén sőt területén kívül is remélhető az egység nemcsak a dallamokban, de a szövegekben is.

3.5. Énekgyűjtemények a 20. században

Több gyűjtemény közül talán a legemléltésre méltóbb Baka Jánosnak¹⁰¹ (1840-1928), Gyergyószentmiklós egykori jeles kántorának orgonakísérettel ellátott, legjelentősebb műve: Egyházmegyei Énekeskönyv., amelynek első része Gyergyószentmiklóson, a második és harmadik része Gyulafehérváron jelent meg 1912-1914-ben. A kiadvány Kájoni János 1676-os gyűjteményének átdolgozott, nyomtatott kiadása. 1922-ben a *Vallásos énekek* egy újabb orgonakíséretes könyve. Kiváló pedagógusként a gyerekekkel nagyon szép sikereket ért el az ének/zene tanításában. 1926-ban megjelenik a *Kis dalos* gyermekénekeskönyve.

A 20. század elejének neves gyűjtői Jagamas János, Bartók Béla, Kodály Zoltán és Molnár Antal munkássága után: „egészen csekély mennyiségű adat gyűlt be”¹⁰² Viszont ki kell emelni Szendrei Janka 1969-es anyagát, amelynek kiemelkedő része Gyergyócsomafalván rögzített halotti virrasztás, amely ma már ott is megszűnt.

Miközben a 20. századi énekeskönyvek összeállítói egyre inkább törekedtek az akadémikus válogatásra a magyar, gregorián, egyáltalán minél régebbi anyag előnyben részesítésével, a szórványmagyarság körében a rendszerváltás után más igény merült fel: a magyar ajkú lakosság körében fennmaradt népelemek minél teljesebb körű összegyűjtése és kiadása. A kottás kántorkönyvek meglétének előfeltétele, hogy legyen olyan képzett zenész, de legalábbis kottát ismerő ember a faluban, aki a hagyományt leírja. Ezek közül Erdélyben, Gyergyószárhegyen, az *Erdélyi Gyűjtemény* (EGY) kiadvány jelenik meg, melynek alapja Kurcz János nagybányai kántorkönyve, és ennek anyagához Csergő Ákos, a szárhegyi ferences templom kántora további gyűjtésekkel járult hozzá.¹⁰³ Ilyen gyűjteményt, *Kéziratos kottás kántorkönyvet*, Gyergyóalfalu is őriz és időközönként bővít. Alfaluban a kántortanítók vállalkoztak az énekek lejegyzésére. Legkiemelkedőbb volt közülük: Domokos Pál Péter 1933-1935 között.¹⁰⁴ A gyűjtemény utolsó bővítője a nemrég nyugdíjba vonuló Kiss István kántor. A két kötetben több mint száz ének közül 28 olyan ének van, ami egyik jelenleg használt nyomtatott énektárban sem szerepel.

101 KÁJONI János Hargita megyei könyvtár

<http://szemelyisegek.konyvtar.hargitamegye.ro/hu/d/33/span-classunderbaka-janosspan>

102 SZÉKEL NÉPZENE ÉS TÁNC, PÁVAI István, SÓFALVI Emese (szerk.) Hagymányok Háza – Budapest Pécsi Tudományegyetem – Pécs Pro Énlaka Alapítvány – Énlaka 2018 191.

http://real.mtak.hu/88110/2/14_V_Szucs_Imola.pdf

103 SZÉKEL NÉPZENE ÉS TÁNC, 193.

104 SZÉKEL NÉPZENE ÉS TÁNC, 194.

1985-ben Magyarországon megjelenik az *Éneklő Egyház* gyűjtemény, azóta már többször is, a római katolikus liturgikus énekek ápolására és népszerűsítésére. A latin szertartású magyarországi római katolikus hívek kézikönyve, melyben templomi énekeket, imádságokat, szertartásrendeket, hitbeli és liturgiai tanításokat találunk, továbbá az Egyház imádságait: a zsoltárok, a könyörgések, himnuszok, az egyházatyák szavait, a katolikus imádság-irodalom valamennyi korszakából. Az orgonakíséretes könyv tartalma 3 részre osztható: Egy része a közösséget bevezeti a liturgikus éneklés világába, ezeket különösen érdemes megtanulni. A második részbe az *Éneklő Egyház* és a *Graduale Hungaricum* egyszerű gregorián dallamai és népénekei sorolhatók, amelyek tulajdonképpen a teljes egyházi év liturgikus énekanyaga. A harmadik részben, az igényesebb templomi szközlákra és énekkarokra gondolva, a díszesebb gregorián énekek és az egyszerűbb többszólamú tételek vannak.

A fenti gyűjtemény mintegy alapmintául szolgált, kibővítve Veress Ernő: Erdélyi Imádságoskönyv és az 1975. évi Erdélyi Katolikus Imakönyv énekeinek többségével, a Gyulafehérváron megjelenő *Dicsérvjétek az Urat* gyűjteménynek, amely sok erdélyi sajátossággal bővíti ki azt, „mert nekünk magyaroknak nagyon szép és gazdag vallásos népénektárunk van.”¹⁰⁵ A szövegeken egy-egy helyen javítást eszközöltek a jobb és helyesebb megértésért.

A gyulafehérvári főegyházmegye népénektár szerkesztői Gál Alajos, Geréd Vilmos, Illyés István, Marton József, lektorálta dr. Jakubinyi György (gyulafehérvári nyugalmazott érsek), aki így ajánlotta és rendelte kötelező használatra. „A Dicsérvjétek az Urat című Római Katolikus Népeénektár hosszas előkészület után 1993-ban megjelent és azóta megújította egyházi énekünket.”¹⁰⁶ Az énekek kíséretét Boros I. Valér (Marosvásárhely), Dobszay László (Budapest), Geréd Vilmos (Kolozsvár) és Lakatos Imre (Székelyudvarhely) szerkesztették. Zeneesztétikai és összhangzattani szempontból dr. Angi István (Kolozsvár) és Zsizsmann Ilona (Kolozsvár) ellenőrizték. A gregorián tételeket dr. Szendrei Janka (Budapest) bocsátotta rendelkezésre¹⁰⁷. A teljes anyagot a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Egyházzenei Tanszakának tanárai lektorálták. A könyv elején nagy segítség lehet az énekrend összeállításában a Sanctorale – Szentek ünnepnapjai, frissítve az újabb oltárra emelt szentekkel, jelezve az ünnepek rangját is, továbbá a szentmise teljes szövege a hívek részére.

105 *DICSÉRVJÉTEK AZ URAT kézikönyv*, harmadik kiadás, Gloria nyomda, Kolozsvár 2014, Előszó

106 *DICSÉRVJÉTEK AZ URAT* orgonakíséretes könyv, Kolozsvár, 1998, Ajánlás

107 *DICSÉRVJÉTEK AZ URAT* orgonakíséretes könyv, Előszó

Az előszóban tanácsokat is nyújt a könyv használóinak: - „az előénekesek, kántor, szólisták énekét halkán regisztrált orgonán kísérik, majd a hívek vagy a kórus belépésénél az orgona hangzását is erősíthetjük. A kántor próbálja meg valóban kíséni a nép énekét [...] próbáljon meg mintegy ráállni a közösség hullámhosszára, így lesz játéka egyszerre támasz, biztatás és valódi kíséret.”¹⁰⁸

Az orgonakíséretes változat második kiadásában: „pontos eligazítást ad kántoroknak, egyházzeneészeknek, éneket tanítóknak, hogy a legjobb énekek kerüljenek a megfelelő helyre.”¹⁰⁹ A végén pedig az énekek értékrendjét is megtaláljuk, amelyből fontossági sorrendet állíthatunk fel a tanítás menetében. A kántorok és orgonisták segítségére öt stílust különböztet meg az egyes énekek kíséretében:

- gregorián dallamok
- hasonló a gregoriánhoz – a parlando előadású magyar népénekek
- régebbi stílusú, giusto dallamok
- korál jellegű dallamok
- bécsi klasszikusok popularizált, élő németes egyházi dallamok

Az igény miatt, mivel nemcsak a Főegyházmegye kántorai használták¹¹⁰, hanem a magyar nyelvterület minden részén, 2019-ben, az Egyházzenei Bizottság által kijavítva az első kiadásban ejtett hibákat, az orgonakíséretes változata megérte immár a második, míg a kézikönyv már a harmadik kiadását is.

108 *DICSÉRJÉTEK AZ URAT orgonakíséretes könyv*, (második kiadás), Mark Hause nyomda, Gyergyószentmiklós, 2019, Előszó

109 *DICSÉRJÉTEK AZ URAT orgonakíséretes könyv*, Előszó

110 *DICSÉRJÉTEK AZ URAT orgonakíséretes könyv*, Ajánlás.

Zárógondolat

Úgy érzem elértem célomat. Betekintést nyertem valamelyest a 20. század egyházzenejébe. Büszke vagyok arra, hogy megismerhettem és művelhetem ezt a műfajt.

Az Istent kereső léleknek szüksége van zenére is a liturgián. De nem mintegy, hogy milyen zenét hall, hallgat. Csak az a zene hasznos a léleknek, amelyik megnyugtat és Istenre irányítja lelkünket. Természetesen erre szükséges a belső hallás. Az igazi zenészek nemcsak az emberi hangot vagy a hangszerek hangját hallják, hanem anélkül, hogy külső hangot hallanának, magukban élvezik a harmóniát. Az Istenre hangoló ének is ilyen.

Arról, hogy milyen zene dicséri a legszebben Istent, az embereknek nincs egybehangzó véleménye és ez így jó. Aki énekével akarja imádni Istent, az talál dallamot is hozzá. Az, hogy kinek melyik műfaj tetszik, több tényezőtől függ. Legyen az bármelyik műfaj, ha szépen van előadva, közelebb tud vinni Istenhez, ezért olyan fontos az elhívatott és hivatásos kántor, aki igényes önmagával szemben és áldássá válik a közösségben. A szép liturgia énekvezetője, nemcsak szépen énekel és nemcsak szépen kísér hangszereken, hanem egyensúlyt teremt a zenei tételek műfajai közt. Nem elég mindig csak a népének, de talán túlzás a tiszta gregorián tételekből álló repertoár, vagy csak a kórus szereplése. Ha megvan az egyensúly és mindenik megfelel a hármas követelménynek, miszerint szent, művészi és egyetemes, akkor a liturgia résztvevői is közelebb kerültek Istenhez. És ez a szempont sem elhanyagolható.

Isten mindig gondoskodik arról, hogy a közösségét legyen aki szolgálja, vezesse. Boldog az az egyházközség, amelyiknek jó papja és jó kántora van. És mindezt csak fokozza, ha egyetértésben és örömben dolgoznak együtt a lelkek javára. Ez a jó együttműködés kihat nemcsak a hívekre, de mindenkire, aki kapcsolatba kerül velük.

Adja Isten, hogy a liturgia énekének őrzői elkötelezetten és felelősségtudattal adják tovább a következő nemzedéknek mindazt, amit elődeink is megtanultak, megőriztek és továbbadtak!

Letzter Gedanke

Ich habe das Gefühl, mein Ziel erreicht zu haben. Ich habe einen Einblick in die Kirchenmusik des 20. Jahrhunderts erhalten. Ich bin stolz darauf, dieses Genre kennen und pflegen zu können.

Die gottesuchende Seele braucht auch Musik in der Liturgie. Es geht aber nicht darum, welche Art von Musik Sie hören oder hören. Nur Musik, die unsere Seelen beruhigt und zu Gott lenkt, ist für die Seele nützlich. Dies erfordert natürlich inneres Hören. Echte Musiker hören nicht nur die menschliche Stimme oder den Klang von Musikinstrumenten, sondern genießen auch Harmonie in sich, ohne einen externen Klang zu hören. So ist das gottstimmende Lied.

Die Leute haben keine einstimmige Meinung darüber, welche Art von Musik Gott am schönsten lobt und das ist so gut. Wer Gott mit seinem Lied anbeten will, findet auch eine Melodie für ihn. Wer welches Genre mag, hängt von mehreren Faktoren ab. Was auch immer das Genre ist, wenn es wunderschön aufgeführt wird, kann es Sie Gott näher bringen, deshalb ist es so wichtig, ein berufener und professioneller Kantor zu sein, der von sich selbst verlangt und ein Segen in der Gemeinschaft wird. Der Führer der schönen Liturgie singt nicht nur schön und begleitet nicht nur schön ein Instrument, sondern schafft auch ein Gleichgewicht zwischen den Genres der Musikbewegungen. Es ist nicht immer genug für sein Volk allein, aber vielleicht ist es übertrieben, ein Repertoire an reinen gregorianischen Gesängen oder nur eine Choraufführung zu haben. Wenn es ein Gleichgewicht gibt und alle die dreifache Anforderung erfüllen, dass sie heilig, künstlerisch und universell sind, sind die Teilnehmer der Liturgie auch Gott näher gekommen. Und dieser Aspekt ist auch nicht zu vernachlässigen.

Gott stellt immer sicher, dass er seine Gemeinschaft hat, um zu dienen, um zu führen. Gesegnet ist die Gemeinde, die einen guten Priester und einen guten Kantor hat. Und all dies wird nur durch die Zusammenarbeit in Übereinstimmung und Freude zum Wohle der Seelen verbessert. Diese gute Zusammenarbeit betrifft nicht nur die Gläubigen, sondern alle, die mit ihnen in Kontakt kommen.

Möge Gott gewähren, dass die Hüter des Liedes der Liturgie mit Engagement und Verantwortung alles, was unsere Vorfahren gelernt, bewahrt und weitergegeben haben, an die nächste Generation weitergeben!

Felhasznált irodalom

Egyházi dokumentumok, lexikonok

- X. PIUSZ, *Tra le sollecitudini*, in.: Varga László (szerk.), *Documenta Musicae Sacrae*, A szent zene dokumentumai X. Pius pápa motu propriojától napjainkig Malezi, Vác 2005.
- XII. PIUSZ: *Mediator Dei et hominum* kezdetű apostoli körlevél a szent liturgiáról. A füzet a Szent István Társulat kiadásában, Budapesten jelent meg év nélkül (1948-ban). Az elektronikus változat a Szent István Társulat engedélyével készült Budapesten
- XII. PIUSZ: *MUSICAE SACRAE* enciklikája a szent zenéről 1955
- XII. PIUSZ: *De musica sacra et sacra liturgia* - Útmutató a szakrális zenéhez és a szent liturgiához Kiadta a Rítusok Szent Kongregációja -1958
- Az 1967-es (ma is érvényes) római instrukció (MUSICAM SACRAM) kivonata
- Az új Római Misekönyv Általános Rendelkezései, Szent István Társulat, Budapest, 2009
- *Romániai magyar irodalmi lexikon* Kriterion kiadó, Kolozsvár, 2010 / római katolikus egyházi irodalom
- Gyulafehérvári Érseki Levéltár
- Gyulafehérvári Egyházmegye Zsinati könyv, Kolozsvár

Könyvek

- VÁRNAGY Antal, *Liturgika*, Lámpás Kiadó, Abaliget, 1999
- Joseph RATZINGER: *Új éneket az Úrnak!*, Jel kiadó, Budapest, 2007
- Joseph RATZINGER: *A liturgia szelleme* Szent István Társulat, Budapest 2002
- ARANY János: *Zenetörténeti vázlatok.*, Egyetemi jegyzet gyanánt. Debrecen, 2017
- DOBSZAY László, *Az élő gregorián*, in: *Psallite sapienter*, A 80 éves Béres György köszöntése, Verbényi István, (szerk.), Szent István Társulat, Budapest, 2008.
- SZENDREI Janka, *A gregorián és az egyházzene mai problémái*, in.: *Magyar Egyházzene, II/3.*, (1994/1995),
- *Magyar Katolikus Lexikon/* Főszerkesztő Diós István; szerkesztő Viczián János Szent István Társulat Könyvkiadó Bp. 1993 - 2010 – egyházzene

- RADÓ Polikárp, *A megújuló istentisztelet*, Múlt–jelen–jövő, Ecclesia, Budapest, 1973
- NÓDA Mózes, *Élő liturgia*, A II. vatikáni zsinatot megelőző liturgikus megújulás és hatása az erdélyi egyházmegye liturgikus életére, Szent István társulat, Verbum, Budapest-Kolozsvár, 2012
- XVI. Benedek gondolatai az egyházi énekekről Gável András – vasárnap / pengető
- Magyar Cantuale Egyházi Karénekeskönyv Magyar Kórus Kiadóhivatala, Budapest, 1935
- MÁRTON Áron, *Alkalmi beszédek 1.* in Márton Áron hagyatéka 16. Marton József (szerk.) Csíkszereda 2018.
- MÁRTON Áron, *Körlevelek 2.* in Márton Áron hagyatéka 12. Marton József (szerk.) Csíkszereda 2015,
- MÁRTON Áron, *Oltáriszentség, Krisztus Király*, in Márton Áron hagyatéka 4. Marton József (szerk.) Csíkszereda 2008,
- KÁJONI János Hargita megyei könyvtár
- SZÉKEL NÉPZENE ÉS TÁNC, PÁVAI István, SÓFALVI Emese Hagymányok Háza – Budapest Pécsi Tudományegyetem – Pécs Pro Énlaka Alapítvány – Énlaka 2018
- DICSÉRJÉTEK AZ URAT kézikönyv, harmadik kiadás, Gloria nyomda, Kolozsvár 2014,
- DICSÉRJÉTEK AZ URAT orgonakíséretes könyv, második kiadás, Mark Hause nyomda, Gyergyószentmiklós, 2019

Szaktanulmányok

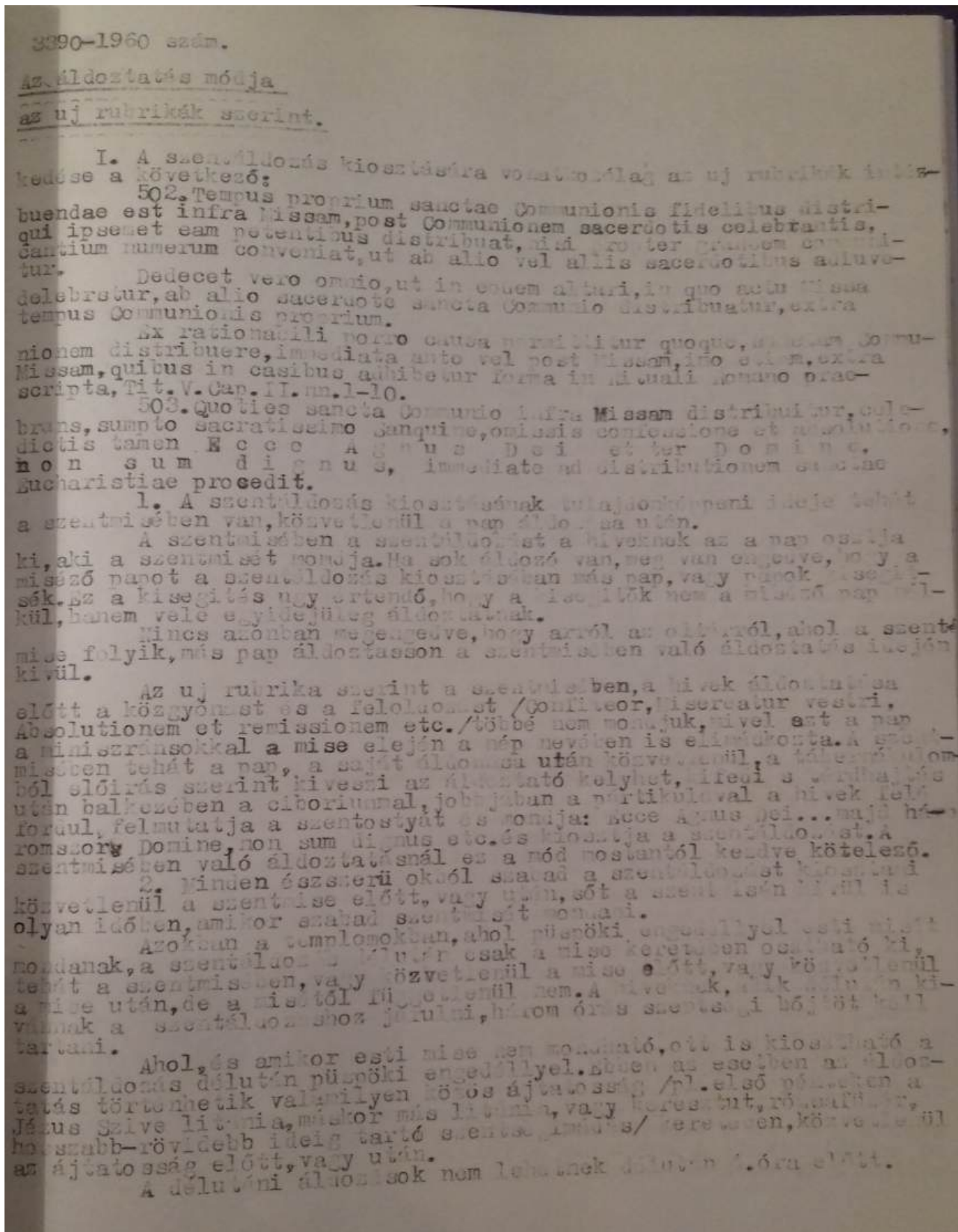
- A Gregorian Társaság honlapja Könyv és CD ajánló
- II. János Pál pápa: *Levél a művészekhez* 1999, A Vatikánból 1999. április 4-én, Húsvét vasárnapján.
- HORVÁTH Ágnes: *A Cecilianizmus Magyarországon 1870–1950*
- WATZATKA Ágnes: *Az egyházzene fővárosa: Regensburg - Keresztény szó 2008/december*

Internetes források

- <https://egyhazzene.hu/egyhazzene-tanszek/utak-az-egyhazzenehez/>
- Magyar Kurir: *Szent X. Piusz pápa* (2018. augusztus 21) <https://www.magyardurir.hu/hirek/szent-x-piusz-papa>

- Magyar Kurír: *XVI. Benedek és az egyházzene* - Érszegi Márk Aurél
<http://www.magyarKurir.hu/hirek/xvi-benedek-es-az-egyhazzene/>
- <http://lexikon.katolikus.hu/E/egyh%C3%A1zzene.html>
- <https://adoremus.org/1958/09/instruction-on-sacred-music/>
- https://egyhazzene.hu/wp-content/uploads/2018/12/musicam_sacram.pdf
- <http://tar.liturgia.hu/Dokumentumok/Romai%20Misekonyv/A%20romai%20misekonyv%20altalanos%20rendelkezesei.pdf>
- http://www.gregoriantarsasag.hu/konyvcd.php?tan=documenta_ms.htm
- <https://www.villanyharfa.hu/egyhazi-dokumentumok/48/level-a-muveszekhez>
- <https://vasarnap.hu/2020/04/16/xvi-benedek-egyhazzene-rock-popkultura-liturgia/>
- Magyar kurír – *XVI. Benedek és az egyházzene* - Érszegi Márk Aurél
<https://www.magyarKurir.hu/hirek/xvi-benedek-es-az-egyhazzene/>
- <https://www.villanyharfa.hu/egyhazi-dokumentumok/23/a-sacramentum-caritatis-az-enekekrol>
- <https://www.villanyharfa.hu/egyhazi-dokumentumok/22/a-verbum-domini-az-enekekrol>
- http://real.mtak.hu/79480/1/Cecilianizmus_Parlando_PDF_u.pdf
- <https://keresztenszo.verbumkiado.ro/archivum/2008/december/11.html>
- Magyar Kurír: *A magyar cecilianizmus apostola* – Száz éve halt meg Bogisich Mihály egyházzenesz, plébános
<https://www.magyarKurir.hu/hirek/a-magyar-cecilianizmus-apostola-szaz-eve-halt-meg-bogisich-mihaly-egyhazzenesz-plebanos>
- <https://lexikon.kriterion.ro/szavak/3771/>
- <http://lexikon.katolikus.hu/B/Boros.html>
- https://www.huwiki.org/wiki/Guttman_Mihály
- <http://www.archiv.keresztenyelet.hu/data/2014/04/11/05-20110130.pdf>
- <http://mihir.ro/elhunyt-ilyes-istvan>
- <http://szemelyisegek.konyvtar.hargitamegye.ro/hu/d/33/span-classunderbaka-janossan>
- http://real.mtak.hu/88110/2/14_V_Szucs_Imola.pdf

Függelék

Függelék.1.: Az áldoztatás módja az új rubrikák szerint, GYÉL: num.: 3390-1960.

Valahányszor a szentáldozás kiosztása a szentmise kiemelkedő részét képezi, a szentmise előtt vagy után, délutáni ájtatosság keretében, az el-
 ténik, azt mindig a rituáléban /ldt. strigoniense, tit. 17. cap. 2/ előírt
 szertartás szerint kell végezni, mint eddig. /Ezzel az áldozat előtt el-
 kell mondani a Confitcor-t, meg kell adni a feláldozást: Misereatur ve-
 stri Indulgentiam. Áldozatankor: Ecce Agnus Dei, háromszori: Domine non
 sum dignus. Corpus Domini nostri etc. Áldoztatás után, az Olláriszentek
 visszahelyezésekor: O sacrum convivium, veraculorum és responsoriának,
 Oratio: Deus, qui nobis sub sacramento, illetve misvétli időken: Spiritus
 nobis, Domine. Végén áldás: Benedicto Dei omnipotentis/.

II. A legújabb liturgikus rendelkezéseken végig vonul az a gondolat, hogy a liturgiát a vallásos élet központjába állítsuk, s a hívek
 kez az Egyház hivatalos istentiszteletisbe tevékenyen bekapcsoljuk.

A szentmisében való áldoztatás új módjára vonatkozó intézkedésben az Egyháznak az a szándéka jut kifejezésre, hogy a hívek lehetőleg a szentmise keretében, a pap áldozása után járuljanak a szentáldozáshoz, mivel ez felel meg a liturgia szellemének és az ökeresztény gyakorlatnak. A szentmisének ugyanis közhatalmi jellege van; az áldozat a papnak az áldozata, hanem a nép is. Valahányszor a pap megajánlja azt, amit az isteni Üdvözítő az utolsó vacsorán tett, az áldozat valóban papnak következik, s az mindig és mindenhol, szükségszerűen és természetből kifolyóan nyilvános és közösségi jellegű, mely a szentmise, a pap Krisztus nevében, valamint a szentáldozat, mint Jézus tartozó híveknek a nevében mutatja be az áldozatot Istennek az egész Anyaszentegyházért, élőkért és holtakért. A szentmise szertartásai és imái szintén világosan bizonyítják, hogy a pappal együtt a hívek is résztvevők az áldozat bemutatásában /pl. Orate fratres. A könyörgések, melyek legtöbbször többesszámban beszélnek. Kifejezésnek, mint pl. pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt... servitutis vestrae, sed et sanctas familiae tuae...; nos, servi tui, sed et plebs tua sancta... offerimus praeclearae maiestati tuae de tuis donis et datis hostias puras, hostias sanctas, hostias immaculatas.../. A szentmise közösségi jellege tehát szükségszerűen megvan akkor is, ha azon hívek nincsenek jelen, és az áldozat teljes akkor is, ha csak egyedül a pap áldozik; de ugyancsak a szentmise-áldozat közösségi jellege meglátja, hogy azon a hívek résztvegyenek, s akik résztvevőknek, lehetőleg szentáldozati módon áldozzanak, amint azt a hívek az ökeresztény időken gyakorolták. Az első keresztények, valahányszor résztvettek a "kenyértörésnek közösségében és az imádságokban" /Csel. 2, 42/, vagyis a szentmisében, mindannyiszor áldoztak mindnyájan, akik jelen voltak. És az Egyház ma is nagyon ajánlja, tanácsolja és sürgeti, hogy a hívek a legegyszerűbb közösségi istentiszteleten; a szentmisén, elejétől kezdve résztvegyenek, szentáldozati módon áldozzanak, vagy ha ezt nem tehetik, legalább lelki áldozást végezzenek, hogy a legegyszerűbb áldozat gyümölcsét minél bővebben élvezhessék a maguk számára.

Tiszteltendő Testvéreim, amikor a szentmisében való áldoztatásnak az új rendjét a hívek tudomására hozzuk, magyarázzák meg az Egyház ezen intézkedésének az indokait és célját, s egyben használják fel alkalmul, hogy a szentmisét behatóan ismertessék, és a híveket a szentmisében való tevékeny bekapcsolódásra neveljék. A hívek tudatában elosztott a szentmise akció-jellege. Okunk nem tudjuk, hogy mi történt az olyan imádság-ájtatosság...

1225-1962 szám.

Egyetemes zsinat megnyitásakor
éjféli szentmise.

Szentséges Atyánk felhatalmazásával megengedem és elrendelem, hogy folyó évi október 11.-én csütörtökön éjféli szentmise /október 10. szerdáról - október 11. csütörtökre forduló 0 órákor/ minden plebánia templomban egy szentmisét mondjanak a XXI. egyetemes zsinat megnyitása alkalmából.

A napi szentmise mondandó /De maternitate B.M.V./ a Directorium szerint. Szentmise előtt el kell mondani a Veni Sancte-t, a hozzá tartozó könyörgésekkel /cfr. Preorátor 114-115/.

T. Testvéreim ismertessék a nagy nap jelentőségét, s hívjék fel együtt buzgón imádkozzanak, hogy a zsinati Atyák, a Szentlélek Isten segítségével, üdvös határozatokat hozzanak az Anyaszentegyház, és az egész emberiség javára.

Binandi facultas nincs, az a pap tehát, aki éjféli szentmisét mond, csütörtökön második misét nem mondhat.

Gyulafehérvár, 1962 október 4.-én.

M. A. R. T. O. N. S. K.

püspök

VALAMENNYI TISZTELENDŐ TESTVÉREMNEK

A II.vatikáni zsinat szent ösztöne és munkájának tisztelete, hogy az Egyház arculata megújuljon a hívek megszentelése által. Ugyanakkor azt is tudja és mondja, hogy az Egyház megújulása és a hívek megszentelése nagyrészt a papságtól függ, ezért a zsinat -ugy, mint az Egyház története folyamán gyakran tette- nyomatékosan figyelmesteti és ösztönzi a papokat igazi életszentségre és szilárd erényességre.

Szentséges Atyánk, VI. Pál pápa, a "Sacerdotalis coelibatus" című enciklikájában, hezsdánk szólva, ezeket mondja: "Titeket, papokat, az oltár szolgáit, figyelmesteti akarunk, hogy mindannyiukát évenként a felszentelés övfertüléséje külön-külön, Nagyostörtékben pedig, amely szent napon az egyházi rend szentsége alapított, lélektelen egyesülve együtt újítsátok meg a Krisztus Urunknak tett teljes és binalmas felajánlástokat, egyuttal élesszátok fel a szent feladatokra való kiválóastottság tudatát, a végül alázatos és erős lélekekkel ígerjétek meg Krisztusnak, hogy mindvégig hűségesek legtek az Iránta tanusított szeretetben, a tisztalelkűségben és öntelenségben."

Szentséges Atyánk ezt az évet a hit évének nyilvánította, és annak éhítatos megünneplésére szólította fel az Egyház papjait és híveit. Az oltár szolgái a hit kivéltképpeni nevelői. Tudásukat elsősorban a hit forrásából, a Szentírás olvasásából és átvélmélkedéséből merítik. Naponta olvassák és hallják Isten ígétet, melyre másokat tanítanuk kell, s ha igrékeznük magukban fogadni, napról-napra tökéletesebb tanítványai lesznek az Urnak. Ők végzik a szent liturgiát. A liturgia már magában is a hit kifejezése: lex orandi lex credendi. A papok a szentáldosot bemutatásával és a szentségek kiarolgált átásával választják meg a megváltás művét, egybegyűjtik és a kegyelem erejével töplélik azokat, akik a hit és a keresztység révén Isten gyermekei lettek. A liturgia végzése által tehát naponta megvallják és gyarapítják a hitet.

Mint a hit hirdetői, megvallói és nevelői, a híveket fokozatosan az üdvösség misztériumainak mélyebb megismerésére, a megszerzett hit ajándékainak a tudatosítására, s ezzel keresztény érettségre nevelik. Segítik őket, hogy az életet és a világ eseményeit a hit szemével nézzék, ugy a mindennapi kis dolgokban, mint a világ nagy dolgaiban az Isten akaratát felismerjék, hivatásukat az evangélium szellemében ápolják, és feladataikat keresztény módon teljesítsék.

Hogy pedig ezt a nagy és szent feladatot minél jobban ellássuk; hogy a reánk bízott híveket a hitben megtartsuk és megerősítsük; hogy Isten meghívását egyénenként és együtt hűségesen követve, a munkánk, melyet Jézus Krisztus reánk bízott, a tőlünk telhető legnagyobb odaadással végessük, I. Testvéreimet kérem, hogy

1. a nagybójt hátralévő részére, főleg pedig a nagyhétre válasszák napi elmélkedésük tárgyává a hitet, azzal a szánákkal és imádséggal, hogy papi feladataik hitből fakadó végzésével, a hit és a tevékony szeretet gyakorlásával élő tanuságot tehessenek Krisztusért;

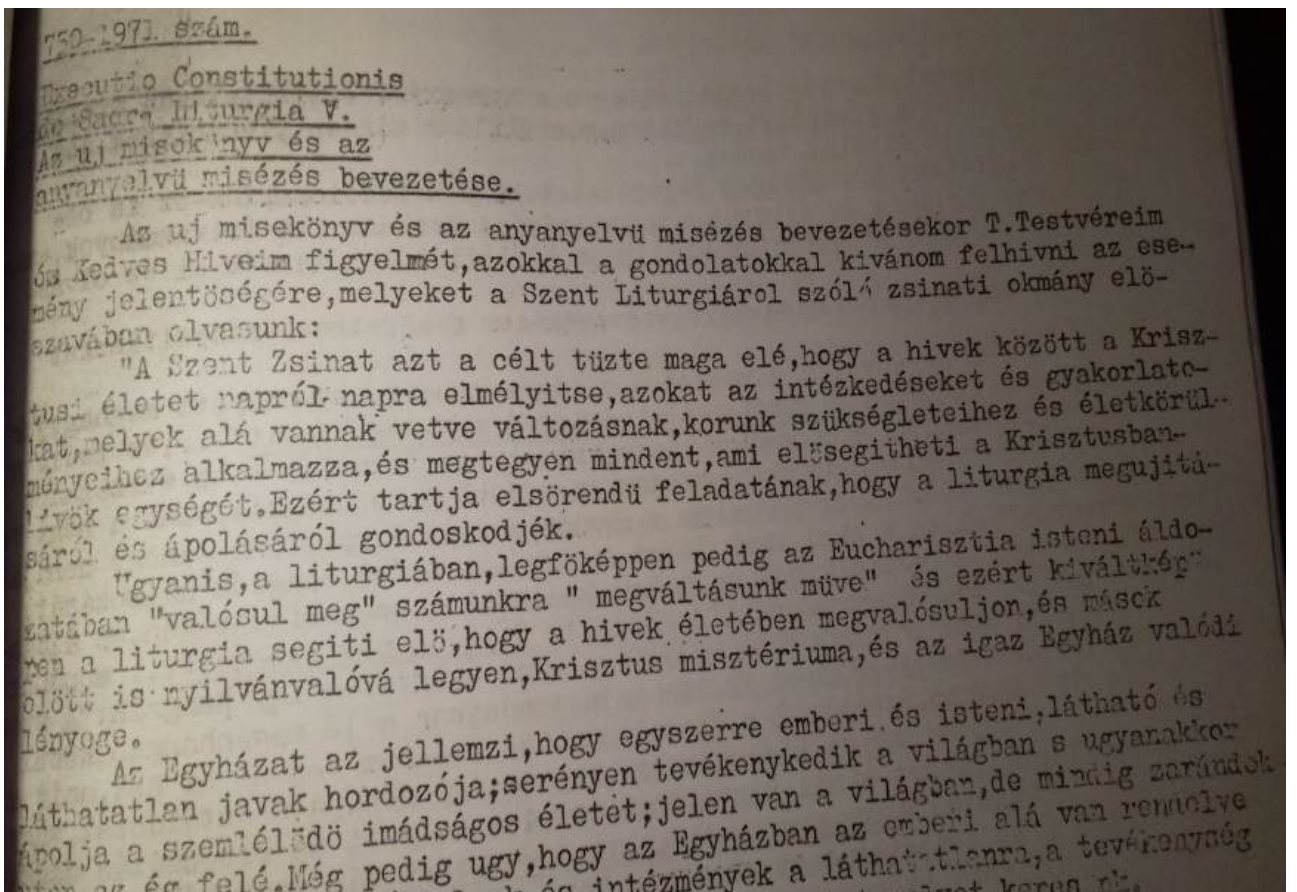
2. Nagyostörtékben, az egyházi rend szerzésének emléktünnepén lélektelen egyesülve, egyutt újítsuk fel a püspök kézrátételével egyker elnyert kegyelmeket, s újítsuk meg felajánlásunkat, ugy, ahogy azt a Szentatya a zent készült serokban ajánlja.

3. Az éjjeli szentségimádáson, a hívekkel egyutt mondják el I. Miatyánk és I. Üdvözlégy után ezt a könyörgést: Könyörögjünk: Mindenszentök örök Isten, akinek lelke az Egyház egész testét megszenteli és kormányozza, hallgass meg minket, akik az összes papi renden lévőkért könyörögünk, hogy kegyelmed ajándékával az Egyház minden rendü és rangu papja hűségesen szolgáljon Neked, a mi Urunk Jézus Krisztus által. Amen.

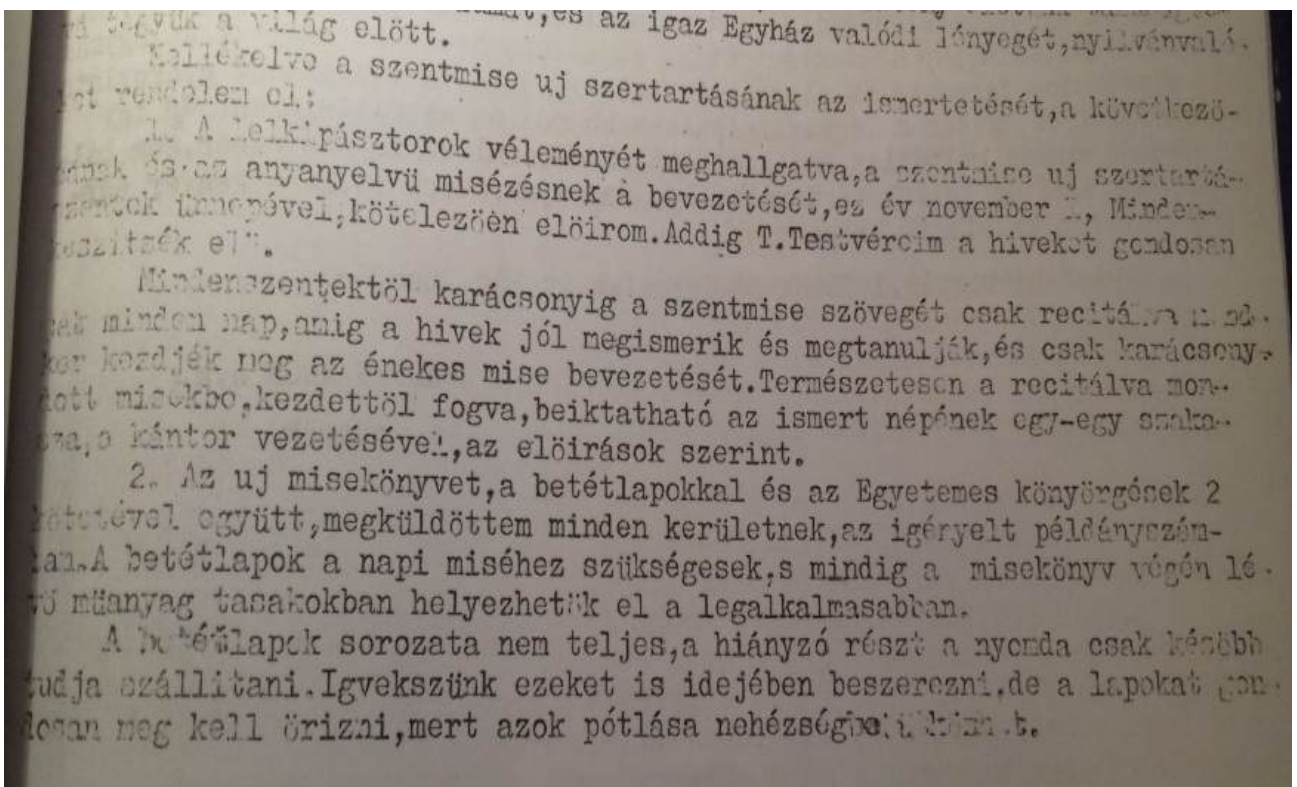
Gyulafehérvár, 1968 március 21.

/ P. H. /

M Á R T O N s.k.
püspök

Függelék.4.: Executio Constitutionis de Sacra Liturgia V. Az új misekönyv és az anyanyelvű misézés bevezetése, GYÉL: num.: 750-1971.

A németnyelvű anyag beszerzésére a temesvári Főtisztelendő Ordinarius Urat kértem meg, mielőtt megkapom, megküldöm minden plebániának, ahol német anyanyelvű híveink vannak.

3. Megtettük a szükséges lépéseket, hogy a Lectionarium-ot is beszerezzük, addig, amíg ez sikerül, a szentírási szakaszokat (olvasmányok, evangéliumi szakasz), a Directorium alapján a Bibliából keressék ki és olvassák fel.

4. A magyar nyelvű misekönyv szövegében a következő módosításokat írom elő:

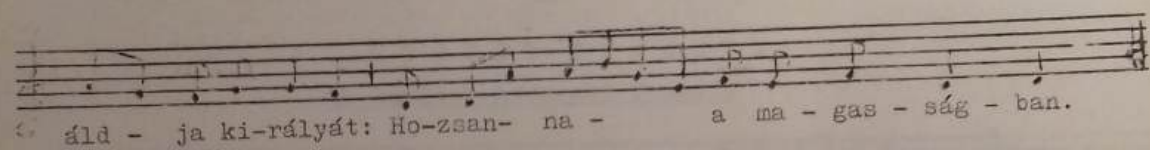
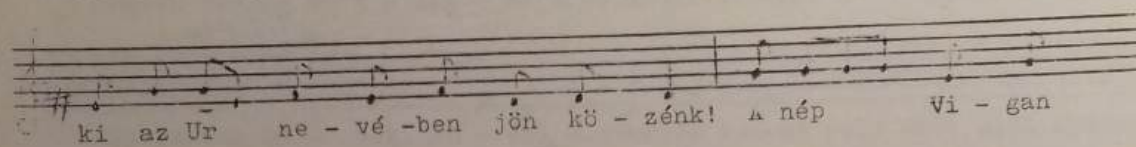
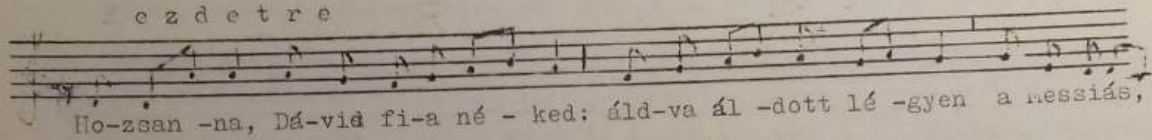
"Isten Báránya, te elveszed a világ bűneit..." helyett meghagyjuk a régi formulát: "Isten Báránya, aki elveszed a világ bűneit"..., és pedig Gloria-ban is, ahol ez a mondat előfordul. A régi formulát több évszázad óta hagyomány megszentelte, népünk megszokta, s jobban is hangzik, mint a négy hangzóval egymásután. Az irodalom ma tudatosan küzd nyelvünk -ahogy mondják- "kiszikkadása" ellen, s ahol csak lehet, kerüli az "e" hangzók halmozását. Ugyanezen meggondolásból és indokolással, a szentmise végén, az áldás adáskor "Áldjon meg benneteket"... helyett "Áldjon meg titeket"... mondjuk. Az áldás után a hívek elbocsátása a misekönyvben így hangzik: "A szentmise véget ért. Menjetek békével." Ebben a mondatban a 12 magánhangzó közül 11 "e" és "é" hangzó. Ezenkívül a "szentmise" szó nem fejezi ki azt, amit a pap és a hívek végeztek: az áldozatot. Népünk így mondja: szentmise-áldozat.

Függelék.5.: A nagyheti szertartás, GYÉL: num.: 569-1972.

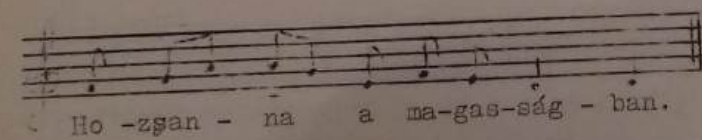
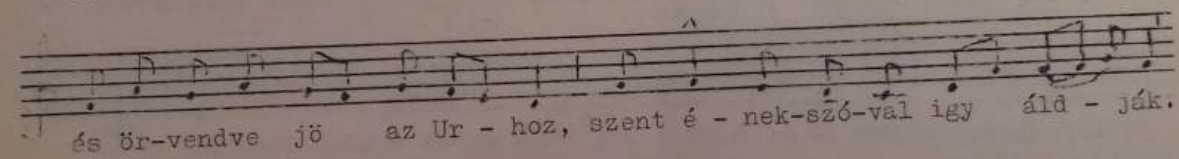
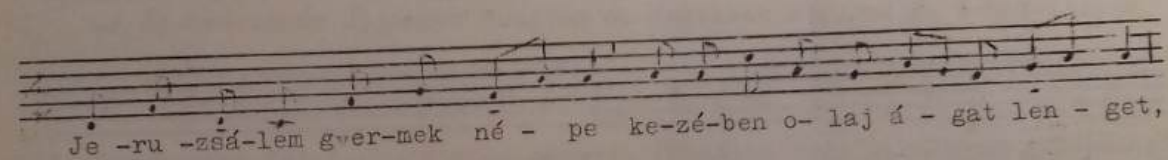
A NAGYHETI SZERTARTÁSOK
ÉNEKEINEK DALLAMAI

VIRÁGVASÁRNAP

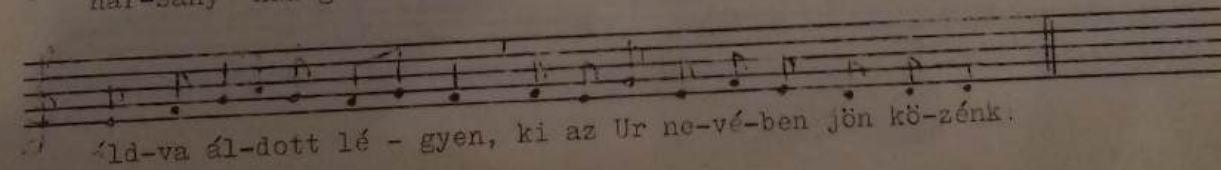
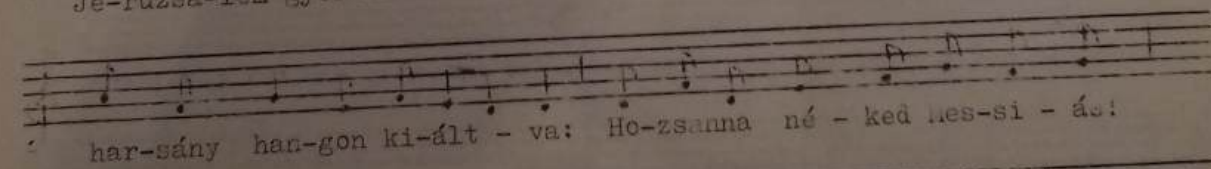
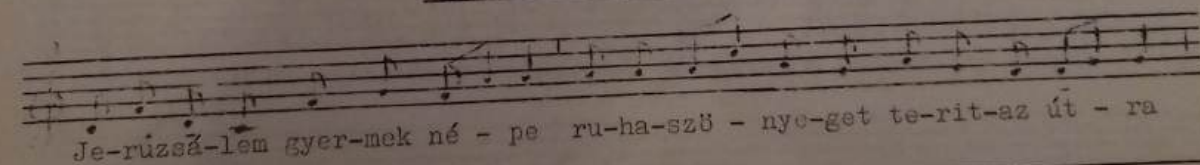
Kezdetre

A körmenetre, 1.

A körmenetre, 2.

H ú s v é t i i d ő r e

Allelujás zsoltár

Hozs.417 - SzVU 90

- 1.Áldjátok az Urat,mert nagy az Ő /jósağa,-mert örökké/
él az Ő irgalma
- 2.Igy szoljanak,akiket az Ur/megváltott,-és üszegyütt a/nemzetek közül.
- 3.Győstrelmükben kiáltottak az/Urhoz,- és szorongatásukból/kihozta őket.
- 4.Sötétségből és a halál árnyékából az Isten kihozta/ őket,- és rabságuk
Bilincseit szétzúzta.
- 5.Áldjátok tehát az Urat,mert/ irgalmas,-az emberek fiai között/csodákat
művelt.

Mennybemenetel idejére

Allelujás zsoltár

Hozs.419 -Graduale

- 1.Minden nemzetek tapsoljatok / vi - gan,-Ujjongó dallal Is/-tent áldjátok.
- 2.Szóltak a kürtök és főlment az/Is- ten,-fölszállt az Ur harso/-na dallal.
- 3.Énekeljete az Urnak,örömdalt/mondjátok,-királyunknak énekeszó/-val zengjete
- 4.Mivel király az -sten az egész/föld felett,- bölcsességgel him/-nuszta
mondjátok
- 5.Országol az Ur a / népeken, - Ul hatalmá/ - nak tronusán

P ü n k ö s d r e

Allelujás zsoltár

Hozs. 421 - SzVU 276 B.

- 1.Uram teljes / szivemmel áldalak,-elbeszélem minden/csodás művedet
- 2.Örvendezek és/ujjongok benned,-zsoltárral dicsőitem/fölséges neved.
- 3.Itéletre készen/tartja tronusát,-és igazsággal iteli a föld/ összes
nemzetét.
- 4.Igy lett menedéke az/Ur a szegényeknek,-szorongatott időhen/fellegvára.
- 5.Bizzanak benned,akik/ ismerik szent neved,-mert nem hagyod el,Űram,akik/
keresnek teged.

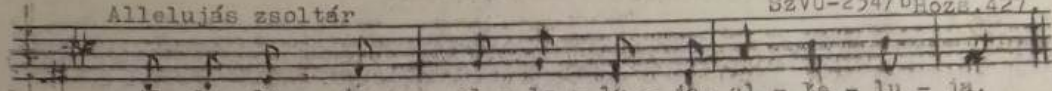
"A zsoltárok énekléséből sok haszon és lelki megszentelődés háramlik,mert maga a Szentlélek foglalja le magának az éneklő lelkét."

(Aranyszájú Szent János)

E v k ü z i i d ő r e I,

Allelujás zsoltár

SzVU-234/Hozs.427

Al - le - lu - ja - - al - le - lu - ja, al - le - lu - ja.

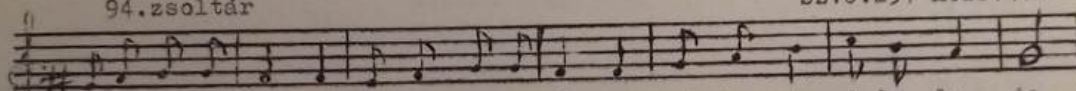
64.zsoltár

1. Téged illet áldás, Uram / Istenem, - téged dicsér a fogadal- / mi áldozat
2. Boldog, akit kiválasztasz / magadnak, - aki csarnokokban hó- / kén lakhatik,
3. Hallgass meg minket, szabadító / Istenünk, - Te vagy reményünk minden földha-
táron és a hábor - / gó tengerén.
4. Meglátod a földet és elárasztod / áldással, - elhalmazod bősé- / ges javakkal.
5. Jóságod gyümölcseivel koronázza az / évet, - mezőid bősé- / gel teremnek.

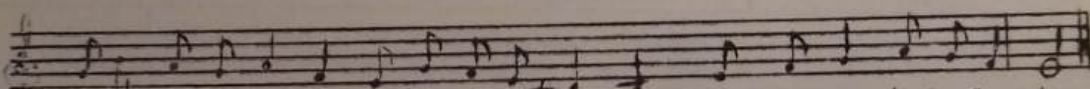
- ooOoo-

94.zsoltár

SzVU.257-Hozs.428

1. Egek U-rát áld-juk, üdvünk tőle vár-juk, zengjen vig al-le-lu-ja.
2. Óvé földnek mélye, ormok mere-dé-lye, zengjen vig al-le-lu-ja.

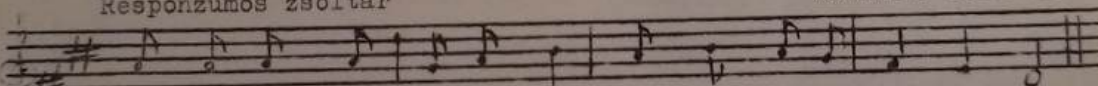

Egbe-nyúló kö-szál, né-pe fölött #ürt áll, zeng-jen vig ál-le-lu-ja.
Műve föld és tenger, fia minden em-ber, zeng-jen vig al-le-lu-ja.

- ooOoo -

Responzumos zsoltár

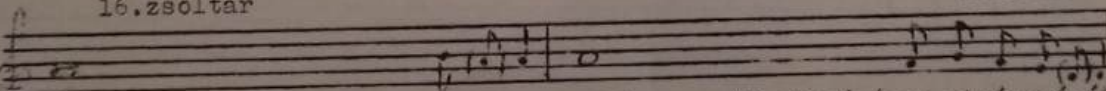
SzVU.272-Hozs.429

Ké - r ő sza - vunk hozzád száll, hi - ve - i-det hall-gasd meg.

16.zsoltár

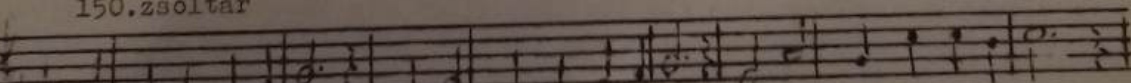
Hozs.313

1. Hallgasd meg, Uram, igaz / ügyemet, - hallgass meg könyörgé- / sem siró szavát.
2. Itéletemet látom / arcomról, - szemed látja ártatlan / és igaz ügyemet.
3. Szilárdan járok Isten / utján, - add, hogy lépésem meg ne inogjon.
4. Csodálatos irgalmadat / mutasd meg, - hiszen megmented / a bennem bízokat.
5. Szárnyad árnyékába rejts el / engem, - a gonosz elől a- / kik reám rontanak.

- ooOoo-

150.zsoltár

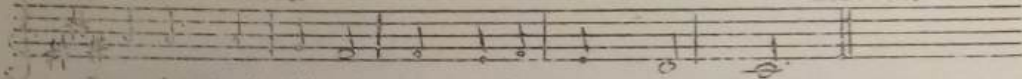

Dicsérfétek az Urat, Mind a tágas ég alatt, Hírét zengje orgona
Síp szó lant és harsona, Isten mindenkinél jobb, Alleluja, alleluja.

Responzoros zsoltár

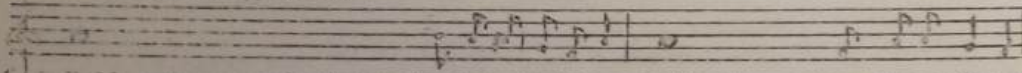
- 3 -

Hozs.423 -SzVU 262

I - mí - dunk té - ged zen - gö é - nek - szo - val.
 vagy: légy ce - git - sé - gül min - den in - sé - gem - ben.

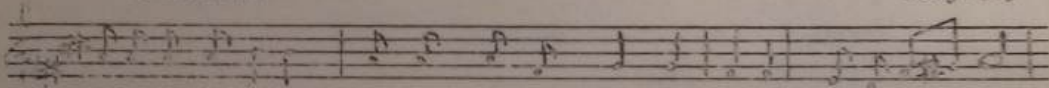
54. zsoltár, 3. tónus

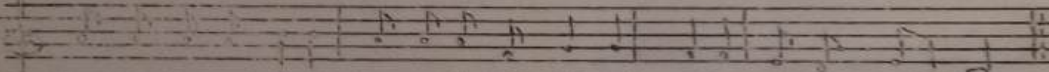
1. Hallgasd meg imádságomat/ U - ram Istenem, Halljad / meg sóhajtsomat
 2. Szívem / re - meg és vergődik - halálos rémület fogta /
 el testen - lelken
 3. Bár volna / Szárnyam, mint galambnak, - hogy elszállhatnék
 és leh - t - / nek nyugodhat - t.
 4. Eh azonban az / Istenhez kiáltok, - és az Ur megszaba - /
 dit minden bajtól.
 5. Panaszodom, sóhajtozom, este, reggel és/
 déjben szüntelen, - és ő meghallgat / - ja kiáltásom.
- oooOooo -

26. zsoltár

Hozs.425

Ur - Isten az égben, te vagy hajnal - fényem alle, allelu - ja,
 Szülőm bái ha elhagy oltalmamra itt vagy alle, allelu - ja,

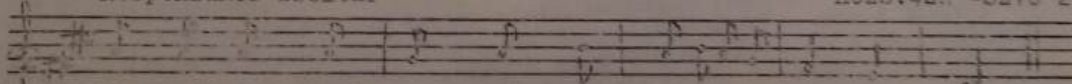

Hogy - ha benned ólek, nincs a - ki - től fél - jek, alle, al - le - lu - ja.
 Vé - led engedj laknom, ná - lad legyen otthon, alle, al - le - lu - ja.

- oooOooo -

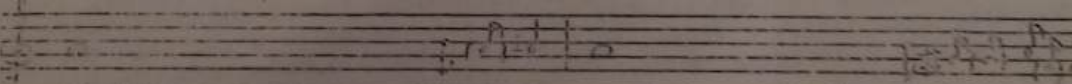
Responzoros zsoltár

Hozs.488 -SzVU 272

Ké - rő sza - vunk hoz - zád száll, hivedet hall - gasd meg

91. zsoltár, 5. tónus

1. Jó dolog az Urat / dicsárni, - nevednek, o Felséges éneket szungeni
 2. Magasztalni irgalmasodat, mikor ébred a / hajnal, - éjjelente / hűség / et hirdetsz
 3. Akkor ébred, o Isten, énnékem / örömm, - ujjongok kezéd / minden művén.
 4. Az okatlan ember est / nem tudja, - nagyságodat az / esztelen nem érti.
 5. Igazságos az Ur, a mi / Istenünk, - igazságtalanság / nincsen benne.
- oooOooo -

Kántori jelentések.

Valamennyi T. Plebánia Hivatalnak

As utobbi id*ben mind gyakrabban elmaradnak a kántori jelentések, ezért elrendelem és kötelezővé teszem, hogy a plebánosok minden esztendőben, év elején az előző év kántori tevékenységéről a kántortól kérjék be a jelentést az alábbi közzét kérdőpontok szerint és terjesszék fel.

Gyulafehérvár, 1984 február 20-án.

püspök.

Dr. Jakab Antal. a. k.

K Á N T O R I J E L E N T É S

/el*írja a Kántorok szolgálati szabályzata 6/g pontja.

- I. 1. Kántor neve, végzettsége, családi helyzete-----
2. Példás-e hitélete, keresztény élete és családi élete?
/Szabályzat 4/ -----
- II. 3. Orgona: a/Ki építette és mikor?-----
b/Milyen rendszerű /csusska (mechanikus), pneumatikus, elektronikus?-----
c/Állapota?-----
d/Saját kezelésben intézhető, karbantartását intézi-e, a játszósztal körül rendet tart-e?-----
- III. 4. Milyen orgonakönyvet, szertartáskönyvet használ?-----
5. Betartja-e a liturgikus törvényeket, hogy csak jóváhagyott műveket használ és a teendők az általános el*írások szerint végzi-e, alkalmazva a helyi szokásokat és a lelkipásztor utasítását /szabályzat 6/pontja?/-----
6. Orgonán, vagy harmoniumon gyakorol-e és mennyit?-----
- IV. 7. Istentiszteletek előtt tanítja-e a népnek a szentmisén és más szertartásokon énekelt népénekeket, liturgikus éneket és szoltárszólamokat? /Szabályzat 6/d. -----
8. Készít-e évi programot az énektanításra?-----
9. A szentmisék énekrendjét előre kijelöli-e és azt betartja-e?
10. A nép tud-e és szeret-e énekelni?-----
11. Van-e énekkara felneveltekkel:
Vegyeskar,-----
Férfikar,-----
Női-kar?-----
- VI. 12. Gyermek énektanítása mikor, hogyan történik?-----
13. Nevel-e éneklő gyermekcsoportot?:
a./gyermekkar-----
b./Egyszólamú csoport szereplése-----
- VII. 14. A szolgálati szabályzatban és a munkaszervezés alapján ki segít-e a plebániai munkában /iroda és hitoktatásban?/-----
- VIII. 15. Észrevételek, javaslatok-----

Kelt-----

kántor

Látta:-----
plebános.

VALAMENNYI TISZTELENDŐ PLÉBÁNIA HIVATALNAK ÉS
TISZTELENDŐ TESTVÉREINK!

565-1985 számú k*rlvelelemmel életbeléptettem az új CIC 495-502. canonjaiban elírt Papi Szentúst és Tanácsadó Testületet, valamint az Egyházművészeti,-Liturgikus,- és Pásztorál-Katekétikai Bizottságokat, amelyek alakuló gyűléseit folyó év ápr. 2-án püspöki székhelyünkön tartották meg.

Az alakuló gyűlés alkalmát felhasználva, két előadás-hoz kapcsolódva, időszerű kérdések kerültek megbeszélésre. Az egyik előadás "A lelkipásztori munka mai feladatai és nehézségei"-ről, a másik "A szorványpásztoráció feladatai és nehézségei"-ről szólott.

A hozzászólások kiemelten felhívték hitoktatásának fontosságát hangoztatták. Konkrét javaslatokat figyelembe véve, a következőket ajánlom Tisztelendő Testvéreim figyelmébe.

1.-A lelkipásztorok a keresztelési megbeszéléseket szorgalmazzák és használják fel a keresztény hit és élet alapigazságainak a kifejtésére. A jegyesoktatás a szükséghez és lehetőséghez mérten tartalmazza a keresztény hit és életnek a felnőttekhez alkalmazott rövid összefoglalását.

2.-A szentségek /elszándozás, bércelés/ felvételére készülő gyermek-csoportok szüleivel a lelkipásztorok több alkalommal találkozzanak, ahol nemcsak a szentségkiszolgáltatás gyakorlati részét beszélik meg, hanem a gyerekek és fiatalok által felveendő szentségekről, a szülőknek is oktatást tartanak.

3.-A II. vatikáni zsinat a teológiai tudósok és az igehirdetés biblikus alapokra helyezését sürgeti; ugyanakkor széles körben feltűnő érdeklődés és igény tapasztalható a Biblia iránt. Ettől hivatottak a hivatottak.

A felnőttek hitoktatásának egyik bevált formája a Szentírásnak a lelkipásztor vezetésével történő olvasása, értelmezése és a gyakorlati életre alkalmazása. Erre jól felhasználhatók az utóbbi években kiosztott Újszövetségi Bibliák.

4.-A felnőttek hitoktatásának kipróbált módja egy rövid oktatás /3-4 perc/ minden szentmise. A plébános állítja össze több évi ciklusban a hit egész rendszerét rövid oktatásokba összefoglalva, s abból egyet olvasnak fel minden szentmise befejező részében. Különösen ott ajánlott, ahol több templomban, több pap is működik, - ugyanazon egyházközségben. Ezek a felolvasások szerencsésen egészítik ki és fogják egységbe a perikopák egyéni homiletikus feldolgozását.

5.-Szentmise keretében történhet a hívek oktatása, úgy hogy homília helyett tételes beszédsorozatot tart a helyzet megkívánta téiről. Kénnyebben megvalósítható ott ahol egyedül van a lelkipásztor.

II. Egyházmegyénkben a szorványpásztoráció égető lelkipásztori problémává lett. A szorványpásztoráció hatékonyabbá tétele érdekében kineveztem egy Szorvány Bizottságot, azzal a céllal, hogy egyházmegyei szinten felmérje és figyelemmel kísérje a szorványok helyzetét, arról az Egyházmegye vezetőségét tájékoztassa, s ellátásukra összehangolt konkrét javaslatokat tegyen. A Szorvány-Bizottság tagjává Borbély Gábor kanonok-főesperest,

./ .

Függelék.7.: Valamennyi tisztelendő plébánia hivatalnak és tisztelendő testvéreink!, GYÉL:
num.: 1230-1986.

Mutzu Otto fősperest, Horváth Antal esperest és Darvas Kozma József lelkészt neveztem ki. És, hogy ne csak a külföldi Caritas segélyre alapozzunk, hanem az egyházmegyei Caritas terén is valamilyes elköteleződést tegyünk, a tehetősebb egyházközösségek gondjaiba ajánlok egy-egy szervány plébániát, amelyeket, - azonkívül, hogy anyagilag segítenék, - a testvéri kapcsolat ápolásával erkölcsileg is támogatnak.

III. A Kántorkiskola négy évfolyamát az 1973/1978 évi tanügyi reform alkalmával kettőre csökkentettük, s az utóbbi évek intézkedései azok létszámát olyan mértékben korlátozzák, hogy képzett kántorokat ennán már nem remélhetünk. Ismételten kérnem kell Tisztelendő Testvéreimet, hogy a Kántorkiskolába ne küldjenek olyan növendékeket, akik csak kántori oklevelet akarnak szerezni, hanem olyanokat, akiknek papi hivatása emberileg biztosnak tűnik.

A II. vatikáni zsinattal megélemlült liturgikus élet igényli a képzett kántorok és énekvezetők tevékenységét. Hogy a kántorképzésen és továbbképzésen némiképpen segítsék, Egyházzenei bizottságot neveztem ki. Tagjai: Gál Alajos fősperes, Ágoston Ferenc tanár, P. Márk Vince József ferences atya, Geréd Vilmos és Ilyés István kántor.

Ezen bizottság feladata lesz a kántorok és énekvezetők lelki, zenei és liturgikus továbbképzése lelkinapok és továbbképző kurzusok tartásával. Utóbbiakat a papi továbbképzők mintájára, több éven át, a nyári vakációba fogják beállítani. Ezek időpontját és feltételeit közölni fogjuk.

IV. A papnövendékek létszámának apadása lényegesen nem csökkentette a Papnevelő-intézet fenntartási költségeit, mert ugyanazzal a kerettel működik tovább is; az élelem és fenntartási költségek emelkedése közismert. Mindezek következtében a Papnevelő-intézet költségvetésében a kiadások és bevételek tételei között olyan nagy a különbség, ami a hívek hozzájárulásának lényeges megemelését teszi szükségessé.

Az egyházközösségek lélekszámát véve alapul, a Tanácsadó Testülettel abban állapodtunk meg, hogy a 3000-en felüli lélekszámú plébániák az eddig fizetett összeget 50%-al, 1000-3000-ig 40%-al, 1000-ig 30%-al fogják emelni az évi hozzájárulást. A legközelebbi papigyűlésen beszéljük meg, s a jövő évi költségvetésbe már a megemelt összeget vegyük fel.

As egyházmegye pillanatnyilag legfájóbb sebe a papok utánpótlását biztosító két intézetünkre alkalmazott létszámkorlátozás. A magunk részéről mindent megteszünk, hogy az optimális létszámot vehessük fel; Tisztelendő Testvéreimet pedig arra kérem, hogy mindkét intézetbe testileg, szellemileg egészséges ifjakat küldjenek, akiknek hivatása emberileg biztosnak tűnik, akik a teológiai tanulmányok elvégzésére s az egész embert igénylő lelkipásztori munkára képesek. Akik pedig nem kezdhetik meg tanulmányaikat abban az évben, amelyben felvételtükért kérték és sikeresen vizsgáztak, azokat fogadják atyai gondjaikba, hogy hivatásuk el ne kallódjék.

V. A már kinevezett három bizottság folyó év ápr. 2-án megtartotta alakuló gyűlését, a plénum előtt tett javaslatokból az alábbiakat rendelem el:

1. - A LITURGIKUS BIZOTTSÁG munkáját illetően:
A liturgikus reform kezdetén boldogemlékü elődünk 750-1971 szám alatt elrendelte az ideiglenes szentbenisező oltárok felállítását. A lelkipásztorok gondjaiba ajánlotta, de nem sürgette; időről időre adni a tájékozódásra és a kivethető példákra.

CONGREGATIO PRO CULTU DIVINO

KONCERTEK A TEMPLOMOKBAN

I. ZENE A TEMPLOMOKBAN A LITURGIKUS ÜNNEPLESEKEN KIVÜL

1. A zenei érdeklődés a jelenkori műveltség megnyilvánulásainak egyike. Annak a könnyebbsége, hogy otthon lehet hallgatni a klasszikus műveket - hála a rádiónak, lemezeknek, kazettáknak, a televíziónak - egyáltalán nem csökkentette azt az élvezetet, hogy közvetlenül részt vegyen valaki a koncerten, sőt növelte azt. Pozitív jelenségről van szó, mert a zene és az ének a lélek felelősségéhez járulnak hozzá.

A koncertek számának növekedése újabban egyes országokban oda vezetett, hogy megrendezésükre gyakran használják a templomokat. Különböző érvekre hivatkoznak: a környezet szükségessége, mert nem könnyű megfelelő helyiséget találni; akusztikai okok, a templomok ugyanis általában biztosak ebből a szempontból; esztétikai okok, mert az az óhaj, hogy a koncertet szépséges környezetben tartsák; illendőségi érv, hogy a bemutatott daraboknak visszaadják megalkotásuk környezetét; de vannak egyszerűen gyakorlati okok is, elsősorban orgonakoncertek esetén: a templomoknak általában van orgonájuk.

2. Ugyanakkor ezzel a művelődési folyamattal egyidejűleg új helyzettel találjuk magunkat szemben az Egyházban.

A "Schola Cantorum"-ok nagyon gyakran már nem találják alkalmát arra, hogy eladják a polifonikus szent zenében alkalmazott szokásos repertoárjukat a liturgikus ünneplések keretében.

Ezért született meg az a kezdeményezés, hogy ezt a szent zenét a templom belsejében adják elő koncert alakjában. Ugyanez történt a gregorián énekkel is, amely a templomokon belül és kívül tartott koncertek programösszetevője lett.

Egy másik fontos tény a "lelki koncertek" kezdeményezése; azért nevezték el így, mert az előadott zenét vallásosnak lehet tekinteni a feldolgozott téma miatt, a dallamot megtestesítő szövegek miatt, a légkör miatt, amelyben az előadást megtartják.

Bizonyos esetekben ezeken a koncerteken olvasmányok, imák, dicsőítések is vannak. A rájuk jellemző alak alapján "áhitatgyakorlat"-nak is lehet tekinteni.

3. A koncertek egyre inkább bevonulnak a templomokba, s ez kérdéseket vetett fel plébánosok és templomigazgatók körében, amelyekre felelni kell.

Egyrészt ha a templomokat megnyitják mindenféle koncert számára, sok hívő részéről az a tény reakciót és tiltakozást vált ki. Másrészt az indokolatlan elutasítás is félreérthető vagy nehezen fogadható el a koncert szervezői, a zenészek és énekesek részéről.

Mindenek előtt fontos az, hogy a templomok jelentésére és rendeltetésére hivatkozzunk. Ezért az Istentiszteleti Kongregáció szükségesnek találja, hogy a Püspöki Konferenciáknak és illetékoságuk szerint a liturgikus és szent zenei nemzeti bizottságoknak javasoljon néhány alapvető gondolatot megfontolásra és a kanonikus elírások magyarázatára a különböző zenei műfajoknak templomokban való alkalmazására vonatkozólag: liturgikus zene és ének, vallásos ihletésű zene, nem vallásos zene.

4. Szükséges újraolvasni a jelenlegi összefüggésben a már közölt dokumentumokat, főleg a liturgiáról szóló "Sacrosanctum Concilium" konstitúciót, az 1967 március 5-én kelt "Musicae Sacram" instrukciót, az 1970 szeptember 5-én kelt "Liturgicae Instaurationis" instrukciót, valamint az Egyházzogi Törvénykönyv 1210., 1213. és 1222. kánonját.

Jelen levélben elsősorban a liturgikus ünnepeleken kívüli zenei előadásokról lesz szó.

Az Istentiszteleti Kongregáció így óhajt segíteni minden püspöknek, hogy érvényesíthesse döntéseket hozzon, figyelembe véve egyébként a környező társadalmi-kulturális helyzetet.

II. MEGFONTOLANDÓ PÉLDÉK

A templonok természetű és rendeltetése

5. A hagyomány szerint, amelyet a templom- és oltárszentség és szertartása megvilágít, a templom az a hely, ahol összejön Isten népe. Ez "amikor összejön az Atya, a Fiú és a Szent Lélek egységében, Egyházat alkot, Isten templomát, amely épületekkel épült, amelyben az Atyát lélekben és igazságban imádják. Már az ókor óta jogosan terjesztették ki az egyház' előrevezést arra az épületre, amelyben a keresztény gyülekezet összejön, hogy hallgassa Isten írását, közösen imádkozzék, felvesse a Szentségeket megülje az eucharisziát" és imádja ezen a helyen mint állandó szentséget (vö. Ord. Dedic. Eccl. et Alt., II, 1).

A templomokat tehát nem lehet egyszerűen "középületnek" tekinteni, amely bármiféle gyülekezésre rendelkezésre áll. Szent helyek ezek, vagyis "felre tett" állandó jelleggel, az Istennek adandó tisztelet céljára, a szentelés vagy megáldás által.

Mint látható épületek, a templomok a földön zárandokló Egyház jelei, képek, amelyek a mennyei Jeruzsálemet hirdetik; helyek, amelyekben már itt lenn megvalosul az Isten és ember közötti közösség titka. Városi és falusi tömörülésekben a templom még Isten háza, vagyis az emberek közötti tartozkodásának jele. Szent hely marad tehát, még a liturgikus ünnepeleken kívül is.

A zaklatott és zajos társadalomban, főleg a nagy városokban, a templomok alkalmas helyek is, ahol az emberek a csendben az imában rátalálnak a lélek békéjére vagy a hit világosságára.

Ez csak akkor lehetséges, ha a templomok megőrzik "azonosságukat. Amikor a sajátjuktól eltérő rendeltetésre használják veszélybe kerül keresztény titokjel jellegük többé-kevésbé súlyosra kárt okozva a hit pedagógiája és Isten népe érzelme számára, ahogy erre int az Ur szava: "Az én házam az imádság háza" (Lk 19, 46).

A szent zene fontossága

6. A szent zene, mind a vokális, mind az instrumentális pozitív figyelmet érdemel. Ezen megnevezés alatt itt azt értjük, "amelyet az istentisztelet megülésére szerettek és szentséggel és jónakiséggel rendelkeznek" (Ms, 4a). Az Egyház úgy tekinti, mint "felbecsülhetetlen kincstárat, amely más művészetek fölött emeli", elismeri, hogy "szolgálati szerepe van az istentiszteletben" (vö. SC 112); ajánlja, hogy "ezt a kincstárat a nagyobb gondtal őrizze és művelje" (vö. SC 114).

Amikor a szent zenei előadás ünneplés alatt folyik, alkalmazkodnia kell ennek sajátos ritmusához és módzataihoz. Ez a rendelkezés elég gyakran arra kötelez, hogy korlátozzuk azoknak a szent műveknek a használatát, amelyeket olyan korban alkotott

amelyben a hívek tevékeny részvételét még nem tekintették a hiteles keresztény lelkiiség forrásának (v. SC 14; X. Piusz Tra le sollicitudini).

A zenei művek előadásában beálló ezen változás hasonló ahhoz, amely a liturgikus területen más művészi alkotásoknál is megvalósult az ünneplés miatt: pl. a szentélyeket át kellett alakítani az elnöki szék miatt, az ambo, az oltár a néppel szemben. Ez egyáltalán nem jelenti a múlt megvetését, hanem a cél sokkal fontosabb volt, mégpedig a gyülekezet részvétele. Ha a liturgia folyamán előadott zenei művek használatában esetleg korlátozódás áll be, lehet pótolni ezek ünneplésen kívüli teljes előadásával, szent zene-koncert formájában.

Az orgona

7. Az orgona használata a liturgikus ünneplések alatt ma néhány közbelépésre szorítkozik. A múltban az orgona helyettesítette a hívek aktív részvételét és fedezte azok jelenlétét, akik "néma és tétlen szemlélői" voltak az ünneplésnek (XI. Piusz, Divini Cultus, 9).

Az orgona kísérheti vagy segítheti az ünneplések alatt a gyülekezet szent énekeit vagy a skolát. De az orgona hangja nem harsoghatja túl a miséző pap ináit vagy énekeit, sem a felolvasó vagy a szerpap által hirdetett olvasmányokét.

Az orgona hallgatását be kell tartani, a hagyomány szerint, egyaránt a bűnbánati időkben (Nagyböjt és Nagyhet), Adventben és a gyászliturgiában. Ezekben az esetekben az orgona csakis az ének kíséreteként megengedett.

Jo, ha az orgonát, még hosszasan is, az ünneplés előkészítésére és befejezésére használják.

Nagyon fontos, hogy minden templomban, de főleg a legjelentősebbekben, ne hiányozzanak illetékes zeneszerek, sem minőségi zeneszerszámok. Külön gondot fordítsanak letűnt korok orgonáira, amelyek jellegzetességüknél fogva mindig értékesek.

III. GYAKORLATI UTASÍTÁSOK

8. A templomok használatának szabályozását meghatározza az Egyházi Törvénykönyv 1210. kánonja: "Szent helyen csak az van megengedve, ami az istentiszteletet, a jámborság és a vallás gyakorlását és előmozdítását szolgálja, és tilos mindaz, ami nem fér össze a hely szentségével. Az ordinárius azonban esetenként megengedheti a hely más jellegű használatát is, ha az nem ellenkezik a hely szentségével."

Az elv, hogy a templomok használata nem ellenkezik a hely szentségével, meghatározza az ismérvet is, amely szerint meg kell-e nyitni a templom kapuját szent vagy vallásos zenei koncertnek és be kell-e zárni minden más zenei műfaj előtt. Pl. a legszebb szimfonikus zene nem vallásos önmagában véve. Ez a minősítés kifejezetten kitűnik a zenedarabok és énekek eredeti rendeltetéséből és tartalmukból. Nem törvényes olyan zene előadását tervezni templomban, amely nem vallásos ihletésű és amelyet azért szerettek, hogy meghatározott profán körülmények között adjanak elő, függetlenül attól, hogy az klasszikus vagy jelenkori, tudos vagy népszerű: ez nem vonná figyelembe sem a templom szent jellegét, sem magát a zenei művet, amelyet így nem természetes összefüggésében adnának elő.

Az egyházi hatóságra tartozik, hogy szabadon gyakorolja hatalmát a szent helyeken (vö. 1213. kánon), és így szabályozza a templomok használatát tiszteletben tartva azok szent jellegét.

9. A szent zene, vagyis az, amelyet a liturgia számára szer-
zettek, de amelyet jelerlegi okok miatt nem lehet elad-
ni liturgikus ünneplések alatt, és a vallásos zene, vagyis az,
amely a Szentírésből, a Liturgiából ihletődik vagy kapcsolatban
áll Istenrel, Szűz Máriával, a Szentekkel vagy az Egyházzal, helyet
foglalhatnak a templomokban, liturgikus ünnepléseken kívül. Az
orgonajáték vagy más zenei előadás, vokális vagy instrumentális,
"aljámborság és a vallás gyakorlását és előmozdítását szolgálhat-
ja" (vö. CIC 1210. kánon). Különbösen hasznosak:

a) a fő liturgikus ünnepek előkészítésénél vagy, hogy
nagyobb tevék ünneplésüket az ünnepléseken kívül;
b) kihangsúlyozzák a különböző liturgikus idők sajátos
jellegét;
c) megteremtik a templomokban a szépség és az elmélyülés
légkörét, amely elősegíti és támogatja még azokban is, akik elta-
volodtak az Egyháztól, azt a készséget, hogy befogadják a lélek
értékeit;

d) olyan környezetet teremtenek, amelyek könnyebbé teszi
és hozzáférhetőbbé Isten igéjének hirdetését: pl. az Evangélium
folyamatos olvasását;

e) életben tartják az egyházi zene kincstárát, amelyet
nem szabad elveszítanünk: a Liturgia számára alkotott zene és
énekek, amelyeket nem lehet mindig és egykényen eladni a mai
liturgikus ünnepléseken; lelki zene, mint az oratoriumok, vallásos
kantáták, amelyek továbbra is a lelki kapcsolat eszközei.

f) segítik a látogatókat és a turistákat, hogy jobban
megértsék a templomok szent jellegét, a meghatározott órákban tar-
tott orgonakoncertek segítségével.

10. Anikor szervezők kéri, hogy templomban tarthassanak
koncertet, az Ordinárius joga megadni az engedélyt
"per modum actus". Ez az alkalni koncertekre vonatkozik. Ebből
kvetkezik, hogy ez kizárja a kumulatív engedélyt, pl. fesztivál
vagy koncert-sorozat keretében.

Ha az Ordinárius szükségesnek tartja, az Egyházi
Törvénykönyv 1222. kánon 2. paragrafusában foglalt feltételek alap-
ján, olyan templomot, amely már nem használatos istentiszteletre,
"auditorium"-ná tehet, hogy abban adják elő a szent vagy vallásos
zenét, sőt még profán zenei előadásokat is, azzal a feltétellel,
hogy azok megfeleljenek a hely szent jellegének.

Az Ordináriust ebben a lelkipásztori feladatban se-
gíti és tárcsával ellátja a Liturgia és Szent zene Egyházmegyei
Bizottsága.

A templomok szent jellegének megőrzése érdekében a
koncert-engedélyekre vonatkozólag tartásák be a következő fel-
tételket, amelyeket az Ordinárius közelebbről meghatározhat:

a) Megfelelő időben írásbeli kérvényt kell benyújtani
a helyi Ordináriushoz megjelölve a koncert időpontját, óráját,
a programot a művekkel és szerzőik nevével.

b) Miután elnyerték az Ordinárius engedélyt, a plébá-
nosok és templomigazgatók megengedhetik templomuk használatát a
korusoknak és zenekaroknak, amelyek az alább következő feltételek-
nek megfelelnek:

c) A templombelépés szabad és ingyenes kell, hogy
legyen.

d) Az előadó és a hallgatók viselete és magatartása feleljen meg a templom szent jellegének.

e) A zenészek és az énekesek ne foglalják el a szentélyt. A legnagyobb tiszteletet tanúsítsák az oltár, a miséző széke, az ambo irányában.

f) Az Oltáriszentséget a lehetőségek szerint mellékkápolnában vagy más biztos és méltó helyen "rizzák" (vö. CIC 938. kánon, 4 paragrafus).

g) A koncertet kommentárok mutassák be vagy esetleg kísérik, amelyek ne csak művészi vagy történelmi jellegűek legyenek, hanem segítsék elő a hallgatók jobb megértését és bensős részvételét.

h) A koncert szervezője magára vállalja írásban a polgári felelősséget, a költségeket, az épület rendbetételét, az esetleges károk megjavítását.

11. Az előző gyakorlati utasítások segítői akarják a Püspököket és a templonigazgatókat lelkipásztori törekvésükben, amely reájuk hárul, hogy mindig fenntartsák a templomok sajátos jellegét, amelyek rendeltetése az ünneplés, az ima és a csend. Ezeket az utasításokat ne tekintsék a zeneművészet irányában tanúsított érdeklenségeknek.

A szent zene kinézetére tanúságtétel marad, anéllett, hogy a keresztény hit hogyan tudja előmozdítani az emberi műveltséget.

A szent vagy vallásos zenét helyesen értékelve a keresztény zenészek és a "Scholae Cantorum" érdemes tagjai érzik, hogy hagyományuk folytatására bátorítják őket és arra, hogy életben tartsák a hit szolgálatában, annak a felhívásnak az értelmében, amelyet a II. Vatikáni Zsinat intézett a művészekhez: "Ne riadjatok vissza attól, hogy tehetségteket az isteni igazság szolgálatába állítsatok. A világban, amelyben élünk, szüksége van szépségre, hogy ne essen kétségbe. A szépség, akárcsak az igazság, erőn vit az emberek szívébe. És ezt kezetek által teszi" (vö. II. Vatikáni Zsinat, Uzeret a művészeknek, 1965 december 8-án).

Roma, 1987 november 5-én.

Paul Augustin Card. Mayer osb.
prefektus

Virgilio Noe
Vincenzia c. erseke
titkár

EGYHÁZMEGYEI HATÓSÁG
GYULAFEHÉRVÁR
Szám: 560-1987.

D. a J. Kr.

Főtisztelendő

189

A Papi Szenátus és a Tanácsosok Testülete 1986 április 2-án tartotta meg alakuló gyűlését. Az akkori megállapodás értelmében, - amennyiben összehívását rendkívüli ügy nem sürgeti, - évi gyűlését husvét 4. napján tartja.

Ennek értelmében szeretettel meghívom Főtisztelendőségedet folyó év április 22-én székhelyünkön tartandó munkagyűlésre.

Tájékoztatásként közlöm a gyűlés napirendjét:

D.e. 9 orakor koncelebrált szent mise a Papnevelőintézet kápolnájában;

10 orakor gyűlés

Ez évi gyűlésünknek két témája lesz:

I. Papképzésünk aktuális problémái, amint azt a nevelők és mint azt a lelkipásztorok látják.

II. A kántorok lelki és szakmai továbbképzése a kántori munka hatékonyabbá tétele érdekében.

Mindkét előadást megbeszélés követi. Hozzászólásaikat és indítványukat előre írásban elkészíthetik, hogy amennyiben, az idő rövidege miatt szóbeli előterjesztésre nem kerülne sor, azt írásban is beadhassák. A második témára vonatkozó észrevételeikhez és indítványaikhoz alapul szolgálhat a csatoltan megküldött "Kántorok szolgálati és fegyelmi szabályzata".

D.u. 1 orakor közös ebéd.

D.u. 3 orakor a bizottságok külön gyűlése.

D.u. 5 orakor az indítványok összesítésére és az esetleges intézkedések megszervezésére gyűlünk össze.

Este 7 orakor vacsora.

Ejszakai szállásról külön bejelentés nélkül, mindkét éjszakára gondoskodunk.

Gyulafehérvár, 1987 március 14-én.

./ 1 drb. "Kántorok szolgálati és fegyelmi szabályzata."

1. drb. Névsor

Dr. Jakab Antal
püspök.

DIPLOMA NELKÜLI KÁNTOROK

Sor- szám	Név	Munkahely	Norma	Javadalom	Megjegyzés
1.	Dénes Imre	Túr	1/1	1560	
2.	György Margit	Mikóújfalva	1/1	1700	
3.	Lengyel István	Bélafalva	1/2	825	
4.	Réthy Adalbert Ernő	Esztelnek	1/1	1865	
5.	Dávid Emil	Kézdizsent- lélek	1/1	1560	
6.	Forika Balázs	Feltorja	1/1	1560	
7.	Hercz-Dormán Aliz-Pálma	Kolozsvár- Ferencs T.	1/2	780	
8.	Lászlóffy Árpád	Dés	1/1	1700	
9.	Laczkó Márta	Nagyernye	1/1	1600	
10.	Balázs Imre	Korond	1/1	1865	
11.	Noda István	Homorodkarácsony- falva	1/1	1560	
12.	Kolozsi László	Lövete	1/1	1700	
13.	Péter Gáspár	Székelyszent- király	1/1	1755	
14.	Fancsali Boldizsár	Vágás	1/1	1865	
15.	Sándor Domokos	Zetelaka	1/1	1865	
16.	Tanko Béla	Csikszentkirály	1/1	1865	
17.	Csiszér Lajos	Csikmenaság	1/1	1755	
18.	Nagy Lajos	Kászonújfalva	1/1	1865	
19.	Csiszér Árpád	Csikszentgyörgy	1/1	1700	
20.	Nagy Pál	Kozmás	1/2	850	
21.	Velcz Antal	Kászonjakab- falva	1/2	850	
22.	Gál Ignác	Csikszentimre	1/1	1865	Érettségi
23.	Sándor Jolán	Nagytusnád	1/1	1600	Zeneszakközépiskola
24.	Erőss László	Karcfalva	1/1	1755	Érettségi
25.	Benő József	Szépviz-latin	1/1	1755	
26.	Bálint Lajos	Csikmadaras	1/1	1650	
27.	Kiss István	Gyergyoalfalu	1/1	1600	
28.	Bartalus Vince	Gyergyoszar- hegy	1/1	1700	Tanfolyam Marosvásárhely
29.	György Vilmos	Tekerőpatak	1/1	1600	

DIPLOMÁS KÁNTOROK

Sor- szám	Név	Munkahely	Norma	Javadalom	Megjegyzés
1.	Török László	Vajdahunyad	1/1	1650	
2.	Darvas László	Petrozsény	1/1	1650	
3.	Gegő István	Nagyszében-Belv.	1/1	1600	
4.	Bors Ignác	" -Külv.	1/1	1755	
5.	Fazakas Mária	Medgyes	1/1	1700	Diplomás zeneta- nártnő
6.	Farkas Áron	Brassó-Belv.	1/1	1600	Orgonista

Sor szám	Név	Munkahely	Norma	Javadalom	Megjegyzés
7.	Szűke Antal	Brassó-Bolonya	1/1	1810	
8.	Falkó Sándor	Fogarás	1/1	1810	
9.	Bako Antal	Barot	1/1	1650	
10.	Csedő István	Sepsiszentgyörgy	1/1	1810	
11.	Dimény Mihály-Jenő	Bereck	1/1	1600	
12.	Dávid Sallveaster	Gelence	1/1	1810	
13.	Györgykovács István	Osadola	1/1	1755	
14.	Simo Imre	Kézdiaszentkereszt	1/1	1650	
15.	Dávid György	Kézdivásárhely	1/1	1920	
16.	Gerád Vilmos	Kolozsvár-Sz. Mih.	1/1	1700	Tanfoly. Orgonista
17.	Losteinér Márta	" Piarista	1/1	1700	Konservatoriumot végzett
18.	Bakos Ferenc	Torda	1/1	1600	
19.	Vass Gábor	Marosvásárhely I.	1/1	1650	
20.	Lokodi Károly	Nyárádremete	1/1	1920	
21.	Tófalvi Adalbert	Gyergyóúvegcsűr	1/1	1755	
22.	Madaras Péter	Szászváren	1/1	1600	
23.	Kiss Péter	Jobbágytelke	1/1	1650	
24.	Balogh Lajos	Maroszentgyörgy	1/1	1600	
25.	Veress István	Segesvár	1/1	1700	
26.	Lőrincz János	Dicsőszentmárton	1/1	1700	
27.	Ilyés István	Székelyudvarhely	1/1	1810	
28.	Pepelné Ferenc	Kápolnásfalu	1/1	1600	
29.	Vass Lajos	Crosshegy	1/1	1810	
30.	Jakab Endre	Farkaslaka	1/1	1920	
31.	Jakab István	Máréfalva	1/1	1920	
32.	Kőszegi János	Szováta	1/1	1920	
33.	Gáll István	Székelyszenttamás	1/1	1600	
34.	Király Sándor- Károly	Szentegyházasfalu	1/1	1700	
35.	Ferencz Sándor	Nagykászon	1/1	1755	
36.	Szabo József	Csikszentmárton	1/1	1755	
37.	Cziko Lőrinc	Csikszentseimon	1/1	1700	
38.	Fora Péter	Csikszereda	1/1	1755	
39.	Péterfi András	Csiktaplaca	1/1	1755	
40.	Csibi József	Csikcsicsó	1/1	1700	
41.	Antal György	Csikdelne	1/1	1920	
42.	Szentes László	Gyimesközélpók	1/1	1920	
43.	Sárig Lajos	Csikszentmihály	1/1	1755	
44.	Szekerés Károly	Csikszentmiklós	1/1	1810	
45.	Berencz György	Csikrákos	1/1	1920	
46.	Biro László	Madéfalva	1/1	1650	
47.	Kiss Gyula	Csikszentdomokos	1/1	1755	
48.	Incze Márton	Csiksomlyó	1/1	1600	
49.	Ágoston Imre	Csikszenttamás	1/1	1600	
50.	Koncsag László	Gyimesbükk	1/1	1755	
51.	Fejér Antal	Gyergyszentmiklós	1/1	1920	
52.	Márkos Zoltán	Borszék	1/1	1920	
53.	András Márton	Gyergycsomafalva	1/1	1920	
54.	Péter Ignác	Ditra	1/1	1700	Orgonista
55.	Bakos Károly	Gyergyóremete	1/1	1600	
56.	Molnár Sándor	Gyergyoújfalu	1/1	1755	
57.	Molnár Árpád	Maroshévis	1/1	1755	
58.	Vizoli Zoltán	Gyergyótelkes	1/1	1650	

K Á N T O R Ő K SZOLGÁLATI és FEGYELMI SZABÁLYZATA

- 1.- Kántornak csak az alkalmazható, akinek kántori oklevele, vagy kántori képesítését igazoló irata van.
A kántori állás betöltése - hirdetés, meghívás, vagy pályázat útján történik. A pályázathoz csatolandó: a/ születési bizonyítvány, b/ kántori oklevél, c/ egyházi házasságkötés bizonyítványa, d/ szolgálati bizonyítványok - hiteles másolatokban.
- 2.- A kántort az egyházközségi közgyűlés választja. Választás előtt próba tartando. A próba anyaga:
 - a/ A bizottság által kijelölt és a pályázó által szabadon választott orgona-játék /preludium/ előadása.
 - b/ A bizottság által kijelölt egyházi népének /Szent vagy Uramból/ éneklése orgona kísérettel.
 - c/ A szentmise Responsoriumainak és a bizottság által megjelölt gregorián ének előadása a szentmise állandó részeiből, valamint az Asperges és Vidi aquam.
 - d/ A bizottság által megjelölt egyházi szertartás-részletek és a vele kapcsolatos kórus-énekek éneklése. Pl. Nagypéntek, Nagyszombat, keresztjáró-napok, buzaszentelés, Urnapja, temetési szertartás stb.A próbát és a választást egy bizottság vezeti, melynek elnöke a kerületi fésperes, vagy megbízottja. Tagjai: a lelkész, főgondnok, gondnok és két egyháztanácsos, kiket az egyháztanács küld ki és egy szakember, aki lehet pap vagy kántor.
A választás történhetik felkiáltással, vagy 10 - 15 tag kivánságára titkos szavazással /lásd Igazgatási Szabályzat 40 paragrafus d/ pontját/ A választás ellen a választás napjától számított 8 napon belül fellebezés adható be a választási elnökhöz, a Püspökhöz címezve.
- 3.- A választásról felvett jegyzőkönyvben fel kell tüntetni a kántor fizetését norma szerint /1/1, 3/4, 1/2, 1/4/ részletezve, hogy miből tevődik össze. Az összefizetés a norma foka és a szolgálati idő szerint változik. /Jelenleg a legnagyobb fizetés: 850 Lej/ Ha a kántori elfoglaltság megengedi, az egyháztanács javaslatára, az Egyházmegyei Hatóság engedélyével kezdhet vagy vállalhat mellékfoglalkozást, amely egyházi alkalmazásával összeegyeztethető. Ha a kántor elfogadja a felajánlott fizetést, írja alá "elfogadom" jelzéssel.
- 4.- A kántor állását - a templomban, a hívek jelenlétében ünnepélyes eskü letétele után foglalja el. Megigéri, hogy Egyházunk tanításait és parancsait hűségesen megtartja, kötelességeit pontosan teljesíti, példás keresztény életet él és családját is úgy neveli.
Az orgonát, az ének- és szertartás-könyveket leltár mellett átveszi, felelősséggel gondozza és kezeli.
- 5.- A kántori javadalomnak előd és utód közötti megosztására nézve irányadok a papi javadalom megosztására vonatkozó intézkedések. /lásd az 1926 évi IV. körlevelet/
- 6.- K Ö T E L E S S É G E :
 - a/ Vasárnap és ünnepnapokon, valamint hétköznapokon, a plebániális énekes és olvasott szentmiséken orgonál és énekel.
 - b/ Az Egyház által elírt, vagy alkalmilag elrendelendő ajtatosságain, temetéseken és házszenteléskor, a kántori teendőket végzi szokás és a lelkipásztor utasítása szerint.
 - c/ Egyházi énekkart szervez és vezet.

- d/ Vasárnap és ünnepnapokon, alkalmas időben és helyen, a híveket egyházi énekekre tanítja. Arra kell törekedni, hogy a szentmisén és az ájtatosságokon az egész nép énekeljen, de csak egyháziilag jóváhagyott énekeket.
 - e/ Kötelező a lelkipásztort a hitoktatásban szükség szerint helyettesíteni és kisegíteni.
 - f/ Más vallású istentiszteleten nem szerepelhet sem kántori, sem karvezetői minőségben.
 - g/ Minden év decemberében az egyházi-ének tanításról és az énekkar működéséről - az illetékes lelkipásztor útján - az Egyházmegyei Hatóságnak jelentést tesz.
- 7.-Az egyházközség mint munkaadó - a kántori fizetés 10%-át-nyugdíjkezelési költség címén - a saját - alapból - havonként köteles a Nyugdíjintézetnek befizetni.
Ha a kántor fizetését a hívektől természetben kapja, - a 10% nyugdíjilleték befizetéséről is önmaga gondoskodik, - a többi illetékekkel együtt. A vizkeresztői ajándék 1/3 - 2 arányban oszlik a pap és kántor között. Ha a hitoktatásban a kisegítés 3 hónapnál tovább tart - megegyezés szerint díjazandó.
- 8.-A kántor első fokú hatósága a lelkipásztor és az egyháztanács, - második fokú a kerületi Püspök, - utolsó fokú az Egyházmegyei Hatóság.
- 9.-A kántor f e g y e l m i v é t s é g e t követel:
- a/ ha felettes hatóságaival szemben engedetlen, vagy sértő módon tiszteletlen, vagy azok ellen izgat.
 - b/ ha a kat.Egyház törvényeit, rendelkezéseit, botrányt okozó módon megsérti, vagy erkölcstelen életet folytat.
 - c/ ha házassága megkötésénél az Egyház törvényeinek nem tesz eleget
 - d/ ha az Egyház intézményei ellen izgat.
 - e/ ha államellenes cselekedetet követ el, melyet az állami törvények tiltanak és büntetnek.
 - f/ ha engedély nélkül szabadságot vesz, vagy szabadságát önkényesen meghosszabbítja.
 - g/ ha állásával járó kötelességeit elhanyagolja.
 - h/ ha figyelmeztetés után sem tartja meg az egyházmegye vagy helyi előírásokat.
- 10.-Mulasztás vagy vétség esetén az Egyházmegyei Hatóság - a vétség súlyossága szerint büntetheti a kántort figyelmeztetéssel, - a plebánia Hivatal útján intéssel - s végső fokon fegyelmi eljárást rendelhet el felfüggesztés vagy végleges eltávolítása céljából. A fegyelmi eljárás megindítása és lejárata az 1938 évi. VIII. k. rlevelben közölt - 4081/1938 sz.szabályzat/ 33.lapon/ 10 - 71 paragrafusai alapján történik.

Alba Iulia-Gyulafehérvár, 1965 nov.8-án.

1690/1965 sz.

J o v á h a g y o m!

A korábbi Szolgálati és Fegyelmi Szabályzatot hatályon kívül helyezem 1966 január 1-től kezdődőleg.

Alba Iulia - Gyulafehérvár, 1965 nov.8

p ü s p ö k.

EGYHÁZMEGYESI HATÓSÁG
GYULAFEHÉRVÁR
szám:1457-1989.

D. a J. Kr.

Valamennyi t. plebánia hivatalnak
LITURGIKUS CONSTITUTIO 25 éves jubileuma

Öszentsége II. János Pál Pápa a Sacrosanctum concilium kezdetű liturgikus konstitúció 25 éves évfordulójára 1988 december 4.-i dátummal és 1989 május 14.-i megjelenéssel "Vicesimus quintus annus", -címmel új körlevelet adott ki. -

Ennek a körlevélnek teljes szövegét az alábbiakban közöljük és paptestvéreinket kérjük, hogy azt alaposan tanulmányozzák, alapelveit jól megfontolják és utasításaihoz a katolicitás jegyében hűségesen alkalmazkodjanak.

Gyulafehérvár, 1989 június 13.-án.

Dr. Jakab Antal
megyéspüspök.

II. JÁNOS PÁL PÁPA VICESIMUS QUINTUS ANNUS kezdetű
APOSTOLI-LEVELE

a Sacrosanctum Concilium kezdetű Szent Liturgiáról szóló zsinati konstitúció XXV. évfordulójára

A püspökségben és papságban minden Testvéremnek
üdvözlét és apostoli áldás!

1. Már 25 év telt el azóta, hogy 1963 december 4-én VI. Pál pápa kihirdette a Szent Liturgiáról szóló "Sacrosanctum Concilium" kezdetű konstitúciót, amelyet a II. Vatikáni Zsinat atyái a Szentlélekben összegyűlve kevéssel előbb jóváhagytak (1). Nevezetes esemény volt ez külső okokból. Valóban ez volt a Zsinat első gyümölcse, amelyet XXIII. János akart az Egyház megújítása érdekében; széleskörű liturgikus és lelkipásztori mozgalom készítette elő; az egyházi élet és megújulás reményhordozója lett.

A liturgikus reform megvalósítása érdekében a Zsinat episzodában sajátos módon megvalósította azt az alapvető célkitűzést, amelyet maga elé tűzött: "hogy a krisztusi életet a hívőkben egyre jobban elmélyítse, az egyházi élet változásnak alávetett formáit jobban korszerűsítse, valamennyi Krisztusban hívő egységet elhívjon és minden meghívottnak megkönnyítse a hazatalálást az anyaszertartás közösségébe." (2).

2. A Péter katedróján végzett lelkipásztori szolgálatok kezdetétől fogva foglalkoztam azzal, hogy "kihangsúlyozzam a II. Vatikáni Zsinat állandó fontosságát" és vállaltam "a formális közzétételt, hogy megfelelőképpen végrehajtom". És hozzátettem, hogy "meg kell érlelni a mozgásnak és az életnek megfelelő módon azokat a termékeny magvakat, amelyeket az Egyetemes Zsinat atyái Isten kegyelmével táplálkozva jó talajba vetettek (vö. Mt. 13, 8-23), vagyis azokat a tekintélyt hordozó tanításukat és lelkipásztori döntéseiket". Azután többször kifejtettem külön-külön pontokban a Zsinatnak a liturgiára vonatkozó tanítását (4) és felhívtam a figyelmet a Sacrosanctum Concilium konstitúciójának az Isten népe életében betöltött jelentőségére: benne "megtalálható már annak az egyháztárnak a lényege, amelyet később a zsinati gyűléskezelés javasol. A Sacrosanctum Concilium konstitúció, amely időrendben az első zsinati dokumentumként elvitatlanul (5) a Lumen Gentium kezdetű Egyházzal szóló dokumentum konstitúciót és a maga részéről gazdagodik ennek a konstitúciójának tanításából.

instructum 1960. jul. 25 (14) 1903. nov. 22 (15) Dominicae Cerae
levél 1980. febr. 24 (16) SC 25 (17) SC 23 (18) SC 50 (19) SC 14
SC 5 (21) SC 5-6.47.61.102.106-107. (22) Missale Romanum, Vigilia
pasch. Renovatio promiss. bapt. (23) idem, Missa "in Cera Domini"
tio super oblata. (24) idem, praef. I. de Dom. "per annum" (25)
redemptor hominis 1979. márc. 4. (26) ep. Dominicae Cerae 1980 febr.
(27) SC 7 (28) Euchar. mysterium 1967. május 25., 9. (29) Mysterium
fidei 1965. szept. 3. (30) idem (31) SC 35 (32) idem (33) Mysterium
Sc. 24 (35) ep. Dom. Cerae 1980. febr. 24 (36) Liturgia Horarum, Peric.
Hebd. IV. Or. ad Vesp. (37) Miss. Rom., praef. VIII de Dom "per annum"
(38) SC 41 (39) Miss. Rom., Prae euchar. II és IV. (40) idem, Prae
euchar. III, symb. Nic. Const. (41) Prae euchar. I. (42) Benedictio
in Dom. Pentecostes (43) Prae euchar. III. (44) Beszéd a lit. bizo-
tságok előtt, 1984. okt. 27. (45) SC 25 (46) SC 22 és 26 (47) SC 25
SC 22 (49) SC 26 (50) SC 28 (51) SC 27 (52) SC 29 (53) SC 57 (54)
SC 59 (55) SC 36; (56) SC 37-40 (57) SC 34 (58) SC 43 (59) DV 21
SC 51 (60) a rendkívüli szinodus végső számadása 1985 dec. 7. (61)
SC 22, 1. (62) SC 41. (63) ep. Dom. Cerae 1980. febr. 24 (64) SC 14
Inter Oecumenici 1964 szept. 6. stb. (66) idem (67) SC 19 (68) SC
(69) SC 37-40 (70) SC 21 (71) a zairi pk-höz 1983 apr. 12 (72)
Beszéd a lit. bizottságok előtt 1984 okt. 27 (73) SC 1 (74) SC 12
(75) evangélii nuptiardi 1975 dec. 3, 48 (76) SC 13 (77) Az ábrázol-
pkh-z 1986 apr. 24 (78) SC 22, 1. (79) Sacram Liturgian 1964. jan. 2
(80) Sacra Rituum congregatio ap. const. 1969. május 8. (81) Pastor
Bonus ap. const. 1988 június 8. (82) idem 64 (83) idem 65 (84) idem
63 és 66 (85) LG 26; SC 22, 1 (86) Pastor bonus 63, 3 (87) SC 36
63 (88) SC 44 (89) SC 40 (90) CD 15 (91) Lit. megújulási kurzus
résztvételéhez, 1988 febr. 12 /92/ SC 45-46 (93) SC 9 (94) SC 10
(95) SC 23 (96) Beszéd a lit. bizottságok előtt 1984 okt. 2. 6

GYAKORLATI MUNKELKEZÉS.

A fentiek szemeltartásával kívánok hangsúlyt adni a
eljárásoknak.

A 4.p. szerint az illetékes bizottságok a liturgikus
julgat minden részletében elvégezték, a típus szövegeket elkészít-
tették, a nemzeti nyelvekre történt fordításokat legalább tapas-
lati időre jóváhagyták. Már az előmunkálatok a zsinati elvet
ték: hűség a hagyományokhoz és nyitottság a haladás felé.

A haladás szempontját szolgálja mint egyedül illeté-
hatóság a Szentségek Kongregációja /19.p/. Nélküle sem az Ite-
az Eucharistia liturgiájába új változatokat senki sem vezetett
A kongregáció azóta az eredeti négy canonhoz, még három új cano-
tett kérés, típus szövegekkel.

Akik a jóváhagyott szövegeken túl saját leleményessé-
változatosság hívek nagyobb élénysége címén jóvá hagyott szö-
ket, énekeket vezetnek be, éppen a változatossággal vétevek az
Egyház egységének külső jelei ellen /9.p./ Ez inkább áll a
ti misterium, az Eucharistia ünneplésére, amely az Egyház egysé-
nek legfőbb jele. Mindennek, ami a templomban történik a hit-
ismereteket, megújulást, a szentségek tudatos használatát
szolgálja s nem a pillanatnyi vallásos élményeket.

A haladás szellemét szolgálva, s népünk zenei, énekei
készségeit tudva természetesen tartjuk, ha ihletettek rész-
születnek ének és zenei igazi értékek, oktató bölcsességgel
szólt szövegek. Hogy ezek el ne vesszerek jorak láttuk a
levél értelmében is egy Ének-Zene bizottságot kinevezni akiknek
hivatásuk lesz, hogy a terjedt szöveg, ének és zene szöve-
ket felülvizsgálja, azok ideiglenes templomi használatára

nek javaslatot tegyen. Az igazi és általános értékeket a Püspök terjeszti elő a Szentségek Kongregációjához. (20.21.f.). Ennek a bizottságnak elnöke: Gál Alajos főesperes plebános

Tagjai: Ágoston Ferenc és
Tanás József teol-tanárok,
P. Márk Vince lelkész,
Geréd Vilmos kántor,
Ilyés István kántor

Az elnökhöz benyújtott szövegeket, szerzenéryeket az összes tagok felülvizsgálják, didaktikus szöveg, dallam, ritmus szerint a templomban és kifejezetten a liturgiában való használhatóságuk és alkalmasságuk szerint.

Mindig szemelött tartják a pápai levél szellemében, hogy újdonságok címén ne szoruljanak háttérbe. a népünk szent hagyományai által átmentett klasszikus ének és zene értékek.

Gyulafehérvár, 1989 június 16-án.

P.H.

Dr. Jakab Antal s.k.
negyéspüspök.

Kántorok működési szabályzata

1987 március 14

I.: A kántor alkalmazásának személyi és szakmai feltételei

A) Személyi feltételek:

- Római katolikus, vallását gyakorló keresztény legyen, megbérmált és amennyiben családos, a házassága egyházilag rendezett legyen.
- Jó hírnévnek örvendjen és múltja átlátható, kifogástalan legyen.
- Saját kezűleg írott önéletrajzot mellékel pályázati kéréséhez.

B) Szakmai feltételek:

- Rendelkezzen érettségi diplomával és kántori oklevéllel.
- Nagyobb lélekszámú egyházközösségbe csak kántori gyakorlattal rendelkező személy választható meg.
- Ha nem rendelkezik, törekedjen felsőbb képesítést megszerezni, hogy adott esetben zenetanításra a tanügyben is alkalmazható legyen.
- Kántori diploma nem adható olyan személynek, aki nem rendelkezik érettségi bizonyítvánnyal.
- Alapvizsga a kántori diploma megszerzéséhez szükséges. Öt év elteltével pályázhat II. majd és tíz év után a harmadik fokozatra. Ennek függvényében változik a fizetési besorolása. (A fokozati vizsga anyagát az Egyházzenei Bizottság dolgozza ki)

II.: A kántor feladatköre, joga és illetményei

A) Feladatköre:

- Plébános és kántor tekintsék egymást úgy mint legközelebbi munkatársak. Ezért minden liturgikus ténykedés rendjét, főként a nagy ünnepek rendjét beszéljék meg és rögzítsék írásban, hogy a szent liturgiához semmiképpen sem illő rögtönzéseket elkerüljék.

- A kántor minden vasár- és ünnepnap valamint, hétköznapokon, az énekes szentmiséken orgonál és énekel.
- Vasár- és ünnepnapokon, szombatokon, első pénteken, a májusi, júniusi, októberi és nagyböjti keresztúti ájtatosságokon végzi a kántori teendőket.
- A nagyheti szertartásokon, házszenteléseken, temetésen a hívekkel a zsinati könyv előírása szerint végzett zsolozsmákon végzi a kántori teendőket.
- Schola-t valamint egyházi énekkart szervez és vezet.
- Alkalmasságában liturgikus éneket tanít.
- Hittanórán a gyerekeket liturgikus énekre tanítja.
- Hitoktatásban szükség esetén a lelkipásztort kisegíti, ill. helyettesíti.
- Az irodai munkában megegyezés szerint bedolgozik.
- Ha a plébános alkalmilag valamire felkéri, lehetőségei szerint készséggel tegyen eleget.
- Filiákban a szükség és lehetőség szerint segédkezik.
- Az egyházközségben létező vagy egykor létezett vallásos gyakorlatokat, hagyományokat ismerje meg, gyűjtse össze, ápolja és alkalmazását szorgalmazza.
- Leltár szerint átveszi az énekes könyveket, kottákat, a kórus kellékeit és azok megőrzéséről felelősséggel gondoskodik.
- Idejében jelenti a plébánosnak, ha valami javításra, pótlásra szorul.
- Évente részt vesz a lelkigyakorlatos továbbképzőn. Távolmaradását a plébánia hivatal útján igazolja.
- Minden év végén kántori tevékenységéről a plébánia hivatalon keresztül jelentést tesz a Főhatóságnak.

B) Jogai:

- Joga van a kántori lakáshoz, amelyet jegyzőkönyvvel és leltárilag vesz át. Távozása esetén pedig ugyancsak jegyzőkönyvvel és leltárral ad át.

- Évi szabadsághoz épp úgy, ahogyan a C.I.C. előírja a papoknak.
- Szabadsága idején helyettesítőjét az egyházközség fizeti.
- A helyettesítő személyét illetően a plébánossal idejében megállapodik.
- Helyileg egyeznek meg a szabadnap illetve szabadidő kérdésében és hivatalba lépésekor írásba rögzítik.
- Nehézségeivel, mint első fórumhoz, joga van az Egyháztanácshoz fordulni írásban. Ha elégedetlen a válasszal, a Főhatóság elé terjesztheti kifogásait a plébános tudtával.
- Rendszerint egész normával alkalmazzák. Fél normával történő alkalmazáshoz a kántor tudtával a Főhatósághoz fordulnak engedélyért.
- Joga van, hogy fizessék a javadalmazása utáni illetékeket.
- Minden pályázónak joga van kézhez kapni pályázatának benyújtásakor, tanulmányozás végett, a kántorok szolgálati szabályzatát.
- Az évi lelki gyakorlatos továbbképzőn résztvevő kántornak joga van, hogy az egyházközség megtérítse a részvételi díjat a leadott nyugta ellenében.
- Alkalmazás esetén díjlevelet vesz át, amelyet bármely fél kérésére, a szerződésben rögzített idő múltán újra tárgyalhatnak.
- Joga van személyére vagy egyházzenei szolgálatára vonatkozó minden rendelkezést kézhez kapni. (Körlevelek)

C) Illetmények

- A mindenkori rendelkezések szerint járó fizetését hivatalos fizetési listán veszi fel.
- Ahol visszakapták a birtokokat, a részesedés felől az Egyháztanács dönt a méltányosság tiszteletben tartásával.
- Az úgy nevezett stóla jövedelemből a mindenkori főhatóság rendelkezései szerint részesedik.
- A házszentelései és más egyházi szolgálatok után kapott adomány a helyi gyakorlat szerint oszlik.

III.: A kántor megválasztásának és alkalmazásának módja

A) Megválasztása:

- A választást pályázat meghirdetése előzi meg.
- Az Egyháztanács idejében közli a pályázókkal a versenyvizsga idejét és helyét.
- A versenyvizsgán részt vesz, mint vizsgáztató: a helyi plébános, egyháztanács részéről képviselő, Egyházzenei Bizottság részéről egy tag.
- A versenyvizsgáról készüljön jegyzőkönyv.
- A megválasztott személlyel ismertessék az elvárásokat és a javadalmazást a szabályzat szellemében.

B) Alkalmazása

- A vizsgáztató bizottság a jegyzőkönyv határozatát és a díjlevelet jóváhagyásra a plébános felterjeszti a Főegyházmegyei Hatósághoz.
- Kitézik a beiktatás időpontját, amikor a kántor a hívek előtt a templomban esküt tesz. (Tanácsolt a főesperes jelenléte).

Az eskü szövege: *Én N. N. az N. templom kántora, esküszöm a Mindenható Istenre, a boldogságos Szűz Máriára, templomunk védőszentjére: Szent N és Isten minden szentjére, hogy a római katolikus Anyaszentegyházhoz mindenben hű leszek. A római katolikus vallás hit és erkölcsi elveit megtartom. Egyházam liturgikus törvényeit pontosan betartom és végzem, a templom istentiszteleti rendjét közvetlen törvényes előjáróimmal egyetértésben lelkiismeretesen szolgálom Isten nagyobb dicsőségére és a hívek lelki üdvének előmozdítására. Isten egem úgy segítsen és a szent evangélium, melyet kezemmel érintek.*

Az eskü szövegét a kántor által aláírva, a szerződés illetve díjlevél példányához csatolva az irattárban megőrzik.

IV. : A munkaviszony megszűnése

- A munkaviszony megszűnik közös megegyezéssel bármikor, vagy nyugalomba vonulással.

- Felmondással, bármelyik fél részéről.
- A kántor önkényes távozásával vagy halálával.
- Jogerős fegyelmi határozattal. Ilyenre okot adhat:
 - ha a kántor a vállalt kötelességét nem teljesíti, a munkáját nem megfelelő módon végzi.
 - ha a munkaadó a kötelességeit nem teljesíti.
 - ha élete vagy magatartása vallás-erkölcsi szempontból súlyos kifogás alá esik.
 - amennyiben a hívek lelki békéjét feldúlja vagy megosztja a közösséget.
 - ha a kántor vagy családjának valamelyik tagja botrányt okoz.
 - ha a polgári törvényszék büntett elkövetése miatt jogerős ítélettel sújtja.
- A felmondás mindig az Egyháztanács ülésén felvett jegyzőkönyvi határozattal történik, amelyet írásban közölnek a kántorral és a Főegyházmegyei Hatósággal.
- A felmondási időtartama 15 nap, amely idő alatt mindkét felet kötelezik a szerződésben foglalt kötelességek.
- A kántor a felmondás ellen a jelzett 15 napon belül írásban a Főegyházmegyei Hatósághoz fellebbezhet.
- A kántor munkaviszonya a fellebbezés jogerős elbírálásáig illetve a végső döntés kimondásáig meghosszabbodik.
- Minden felmerülő vitás ügyről a Főpásztort tájékoztatni kell!

A székelyudvarhelyi szent Miklós Plébánia kottatárából, az 1966 január 1-től érvényben lévő szabályzat átfogalmazása. Gyulafehérvár 1987 március 14.

Declarație pe proprie răspundere

Subsemnatul Rózsa Imre-János declar că lucrarea de licență/disertație pe care o voi prezenta în cadrul examenului de licență la Facultatea de Teologie Romano-Catolică a Universității Babeș-Bolyai, în sesiunea iulie 2021, sub îndrumarea dr. Nóda Mózes reprezintă o operă personală. Menționez că nu am plagiat o altă lucrare publicată, prezentată public sau un fișier postat pe Internet. Pentru realizarea lucrării am folosit exclusiv bibliografia prezentată și nu am ascuns nici o altă sursă bibliografică sau fișier electronic pe care să le fi folosit la redactarea lucrării. Prezenta declarație este parte a lucrării și se anexează la aceasta.

Semnătură,

